

1982
GAGUŽE-MAY
Nr. 5

KARYS

KARYS

1982
Nr. 5 (1582)

Redaktorius — VLADAS ŠAKALYS; SKYRIAI: Karinės Žinios, Mokslas ir Technika, Mūsų Spauldoje Pasižvalgius, Kronika. Administratorius — ALFONSAS SAMUŠIS.

Tremties Trimitas: Redaguoja — STEFA KAUNELIENĖ
Leidžia — L.K.V.S. RAMOVĖS NEW YORKO SKYRIUS

TURINYS

Perimdamas pareigas naujai trijų metų kadencijai, Liet. Šaulių S-gos Tremtyje pirmininkas K. Milkovaitis, bučiuoja Sąjungos vėliavą. Nuotr. P. Malėtos	viršelis
A. Šešplaukis — Mindaugas II literatūriniuose rémuose	193
J. Švoba — Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės laikais lietuvių kalbos vartojimas Lietuvoje	198
R. Vilkas — Lietuvos laivynas ir jo likimas	204
D. Kezienė — Slaptas susitarimas, pažeidžiantis Baltijos kraštų okupacijos nepripažinimą	207
“Kario” leidėjo žodis	209
Lietuviškų parapijų metai	212
TREMTIES TRIMITAS	215
Šaulių kronika	218
KARINĖS ŽINIOS	225
Mokslas ir technika	228
KRONIKA	230

ATSTOVAI:

Baltimore — K. Česonis, Chicago — K. Juškaitis, Cleveland — J. Citulis, Australia — V. Šalkūnas

JUNGTINĖSE AMERIKOS VALSTYBĖSE

BOSTON, MA — S. J. Minkus
CHICAGO, IL — “Gifts International”,
“Parama”, Baly’s Radio & Television
DETROIT, MI — V. Čižauskas (Šv.
Antano Parapijos Spaudos Kioskas),
V. Perminas
OMAHA, NB — Pr. Kovas
WATERBURY, CT — “Spauda”
WOODHAVEN, NY — “Romuva”

PLATINTOJAI

KANADOJE
TORONTO, ONT. — V.A. Aušrotas, P.
Misevičius, Aug. Kuolas

ANGLIJOJE
“Dainora” — 14 Priory Road; Kew, Sur-
rey; TW9 3DF. Tel. 01-940 6377

V. VOKIETIJOJE

Juozas Nevulis, 6793 Bruchmuehlbach-
Miesau 2 Bahnhofstr. 11

AUSTRALIJOJE

Albertas Žvirblis, 65 Walscott St., North
Geelong, Vic. 3215
W. Paluk, 1 Brentnall Ave., Blair Athol
5084, SA
S. Pačėsa, 7/31 Valentine Street, Yagoona,
NSW, 2199

Prenumerata JAV-bėse ir užsienyje: metams U.S. \$15.00, pusmečiui U.S. \$8.00, atskiro nr. U.S. \$1.75
Pinigus siųsti šiuo adresu: KARYS 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207, USA

KARYS (ISSN 0022-9199) is published monthly except July and August by Lithuanian Veterans Assoc. RAMOVĖ
341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207 Subscription \$15 per year (single copy \$1.75) Second class postage paid
at Brooklyn, N.Y. POSTMASTER: Send Address changes to KARYS, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Isteigtas Lietuvoje 1919—
Nepriklausomybės kovų—
metais

KARYS

Atgaivintas Jungtinėse
Amerikos Valstybėse 1950
metais

PASAULIO LIETUVIŲ KARIŲ - VETERANŲ MĖNESINIS ŽURNALAS

Nr. 5 (1582)

GEGUŽĖ — MAY

1982

Mindaugas II Literatūrinuose Kėnuose

Arnoldo Zweigo romanas
"Vieno karaliaus vainikavimas"

ALF ŠEŠPLAUKIS

Nagrinėjant su lietuviška tematika susijusius pasaulinės literatūros veikalus, negalima pro šalį praeiti pro gana stambų, dar 1937 m. Amsterdamo išleista, vokiečių rašytojo Arnoldo Zweigo romaną apie Mindaugą II (tema iš Pirmojo pasaulinio karo).¹ Šis romanas yra antroji dalis trilogijos, kurią sudaro romanai "Ginčas dėl seržanto Grišos" (1927) ir "Pamokymas prieš Verduną" (1935). Kai kurie šių romanų veikėjai yra perėję ir į čia nagrinėjamąjį (pvz. iš pirmojo Lietuvos Tarybos sekretoriaus giminaitė Babka, iš antrojo kareivis Bertin ir kiti).

Arnoldas Zweig (1887-1968), žydų kilmės vokiečių rašytojas, kilęs iš Silezijos, buvo užsimojęs Pirmąjį pasaulinį karą pavaizduoti net ištisa romanų serija. Ypač pagarsėjo dar 1927 m. iš dramos perdirbtu romanu "Ginčas dėl seržanto Grišos", kur pavaizdavo rusų seržanto Grišos Paprotkino, paimto į vokiečių nelaisvę, pabėgimą ir tragišką, kaip sovietinės revoliucijos eksponato, galą.

"Vieno karaliaus vainikavimas", kaip matyti iš autoriaus pastabos knygos gale, buvo užmegztas jau 1926 m., o po 1933 m. nacistinio režimo įsigalėjimo Vokietijoje jo koncepcija buvo pakeista: kai kas jau primena hitlerinio meto įvykius.

A. Zweigas Pirmojo pasaulinio karo eigą pažino savo paties patirtimi. 1915-18 m. jis kareiviavo prie Verduno ir Serbijoj. Po to buvo Ober-Osto spaudos skyriaus darbuotojas Kaune, kur prieš tai buvo dirbęs poetas Richardas Dehmel, tanykščius pergyvenimus aprašęs savo dienoraštyje. Tad vokiečių karinės vyriausybės darbai ir

planai A. Zweigui galėjo būti žinomi geriau, kaip kam kitam, ir tai palengvino jam savo romane pavaizduoti anų laikų vykdymą okupuotame krašte. Be to, jam bus buvę žinomi ir jo romane pavaizduotų veikėjų atsiminimai: generolo Ericho Ludendorffo "Mano karo atsiminimai" (1919) ir Reichstago atstovo Matthias Erzbergerio "Pasaulinio karo pergyvenimai" (1920).

Romano veiksmas sukasi apie tris fazes: vokiečių okupaciją Lietuvoje 1915-18 m., jų planus prijungti Lietuvą prie Vokietijos ir dar karo pabaigą užimti Rusiją (gen. Clausso svajonė). Net siųsdami Leniną į Rusiją, vokiečiai (prūsų junkeriai) planavę ją sunaikinti.

Vyriausiu romano veikėju reikia laikyti kapitoną Paulių Winfriedą, kuris skiriamas į V skyrių (politinį) Kaune, kurio viršininku yra baronas kapitonas Ellendt, o Ober-Osto vadu Rytų fronte yra generolas majoras Wilhelm Clauss. Tai buvo metas, kai Winfriedo dėdė gen. Lychow buvo pasiekęs Ukrainą.

Veiksmas prasideda Lietuvos Brastos sutarties metu (1917 m. gruodis — 1918 m. kovas), kur Rusija atsisakė savo pretenzijų į Pabaltijo kraštus, Lenkiją ir Ukrainą pagal Amerikos prezidento Wilsono paskelbtą tautų apsisprendimo teisę. Lietuvai prašvito viltis atgauti nepriklausomybę (1918 m. vasario 16 d. aktas), bet ir vokiečiai neatsisakė joj įsigalėti, jei ne su personaline unija su Prūsija, tai bent su vokiško karaliaus įsodinimu į Lietuvos sostą. Kritus Rusijos carui, vokiečiai dar svajojo apie invaziją į Maskvą ir Petra-

pilį ir apie didžiąją ofenzivą Vakaruose.² Tuo pat metu Winfriedo dėdė gen. Lychow jau buvo įžygiavęs į Ukrainą ir puoselėjo ateities planus tame krašte. Bet jis tapo "raudonojo teroro" auka, o netrukus turėjo baigti ir jo sūnėnas savo karinę karjerą. Winfriedas, jau ir anksčiau įtartas ar nedarbas slapta bolševikams, net su gen Clausso žinia patenka į nepaprastai pinkles — vietoj kriminalisto Lekeičio lieka uždarytas Malėtų lagery, o pabėgęs atidengia visą tiesą net pačiam generolui. Prie kitų Winfriedo nesėkmių prisideda ir jo sužadėtinės Barbės Ossan, karo ligoninės sesers, mirtis didžiosios gripo epidemijos metu. Su ja žuvo ir negimęs Winfriedo įpėdinis. Mat, Kalėdoms buvo tikimasi taikos, tad ir "iš anksto" ruošiasi šeimos gyvenimui.

Romano įtampą sudaro vokiško karaliaus įsodinimo, tiksliau sakant, parinkimo į Lietuvos sostą planai ir eiga. Iš vienos pusės čia yra vokiečių generolai, kurie tegalvoja apie pergales ir aneksijas, o iš kitos pusės politikai, kurie siūlo nuosaikesnes priemones. Vyksta tam tikras trynimasis tarp tų grupių ir partijų. Čia savo rolę vaidino ir 1917 m. pabaigoj Vilniuj išrinktoji Lietuvos Taryba, kurią vokiečių karinė administracija visais atžvilgiais varžė ir ignoravo.

Prieš bet kokią lietuvių laisvės pasireikimą ypač nusistatęs gen. Clauss, vokiečių militarinės valdžios okupuotoje Lietuvoje Isenburg-Bisteino prototipas. Apie šio planus Lietuvoje prof. Z. Ivinskis rašė: "Arnoldo Zweigo triloginio romano II dalyje yra akivaizdžiai parodyta militaristinė Isenburg-Birsteino galvosena, visai nepaisant lietuvių tautos laisvės troškimų".³

Gen. Clauss, pasitarinęs kaizeriui Lietuvos Brastoj, kur nutildęs Trockio tiradas, siūlė Lietuvai karališkąjį įpėdinį iš Hohenzollernų giminės, arba personalinę uniją su Prūsija. Tam Reichstage pasipriešino centro (katalikų) atstovas Hemmerle, t.y. Mathias Erzberger, kurs katalikiškai lietuvių tautai siūlė sau artimesnį hercogą von Teck, iš karališkosios Wuerttembergo giminės, t.y. Wuerttembergo grafą, hercogą Wilhelm von Urachą.⁴

Šis buvo priimtinesnis ir Lietuvių Tarybai, kai jau nebuvo kitos išeities, kaip atsikratyti nuo vokiškosios aneksijos užmačių. Kaip matyti iš Petro Klimo atsiminimų, Urachas būtų buvęs Lietuvoj gerokai suvaržytas: lietuvių kalba turėjo būti ne tik oficiali valstybinė, bet ir rūmų kalba, o karaliaus vaikai turėjo lankyti lietuvišką mokyklą, ir tik baigę studijas Lietuvoj galėjo išvykti į užsienį jas papildyti.⁵

Romane ir pats būsiamasis Lietuvos karalius

prabyla lietuviškai, patardamas tos kalbos mokytis ir Winfriedui. "Ir jei galiu Jums patarti, tai mokykitės lietuviškai: aš valgiu duonas, tu valgik duonas..." (Be abejo, būdamas Lietuvoj karalius būtų pramokęs taisyklingiau kalbėti).⁶

To karaliaus palaikytoją atstovą Hemmerlę (Erzbergerį) kapitonas Ellendt vadina "juodoju vyru", kurs "jau 1917 m. išnaudojo mūsų karinį silpnumą nepaprastai; jis naudojosi mūsų nevieningumu, į sostą siūlo kandidatą, kurs vien lietuviams patinka".⁷

Lietuvos karūną užsidėti bus svajoję keli kandidatai: ir bavarų princas Leopoldas, ir Saksonijos karalius, ir pats kaizeris Vilhelmas II kaip Prūsų karalius (tik savo sūnums nenorėjęs tos karūnos duoti). Bet nugalėjo Reichstago atstovo Hemmerlės grupė, ir apie tai romane skaitome: "Lietuvos Taryba Šveicarijoj sutarė su ponu Hemmerle, o lietuvių grupė Hagoje tą sutarimą palaimino: katalikiškas valdovas katalikiškai lietuvių ūkininkų tautai. Tokį kunigaikštį p. Hemmerle atsitiktinai surado savo mylimajame švabų krašte: tai hercogas Fridrichas Ulrivhas von Teck, iš Wuerttembergo katalikiškos linijos, pripratęs kaip apsieiti su ūkininkais ir bet kada sutinkąs persikelti į Vilnių. Nes pagaliau tai turėjo būti vokiečių kunigaikštis, kurs pareikštų Lietuvos dėkingumą išlaisvintojams ir jai be to užtikrintų gražią priedangėlę nuo galimo militarinio ir ūkinio spaudimo".⁸ Taip ir atrodo, kad Lietuva be tų populiarųjų "išlaisvintojų" niekad negalėjo ir negalėtų gyventi.

Lietuviams gi buvo svarbu kuo greičiau išsivaduoti iš Ober-Osto, kurs juos jau per ilgai vargino. Jų atstovai jau galėjo pasimatyti Berlyne su Reicho kancleriu Hertlingu, kurs anksčiau jų nepriimdavęs, dėl ko išdidusis baronas Ellendtas pasityčioja, kad jie jau galėsią pradėti "virti lietuvišką privačią sriubelę ant bendros pasaulinės ugnies".⁹

Kitas unijinis aneksininkas, gen Gorse-Wilding, išgirdęs apie Mindaugo II proklamavimą, sušunka: "Nagi tie apdujėliai vyrukai, ta Taryba, vakar iškrėtė gerą išdaigą ir, nė vieno suaugusio nesiklausę, išrinko hercogą Tecką Lietuvos karalium: tegyvuoja Mindaugas II!"¹⁰ Ką dėl to sakąs Winfriedas? Šis, kad ir varžomas Ober-Osto tarnybos, negalėjo nepritarti savo sužadėtinės ir ypač jos tėvo nusistatymui už Tecką. Argi reikėtų bijotis, jei ūkininkų tauta po 500 metų lenkų ir rusų metodų pasinaudojusi apsisprendimo teise? Bet tai nepriimtina vokiečių totalistams (vad. "Alldeutsche"), kurie pageidavo visiškos aneksijos.

Dėl to, kai Tarybos sekretorius adv. Sasnauskas ėmęs platinti proklamaciją apie Mindaugą II, visas Vilnius sujudęs, policija kratė visas spaustuves palėpes, net paties Sasnausko butą. Gal jis jau planavęs būti Lietuvos ministru ar kurio krašto ambasadorium?

Iš kur tas toks anų totalistų troškimas Lietuvą aneksuoti ir ją prisirišti „amžiniais saitais“? Juk jų generolas Schieffenzahn (iš tikrųjų Ludendorff), tada buvęs Vakarų fronto vadas, o 1915-16 karo štabo viršininkas Kaune, savo atsiminimuose sakėsi Lietuvoj nieko gero neradęs, vien šiek tiek vokiškos kultūros liekanų ir tik purvą.¹¹ Bet tas purvas greit virto auksu, kai Lietuva su kitais okupuotais kraštais išmaitino visą milijoninę vokiečių armiją Rytuose, ir Reichui tai nekainavę nė pfenigio.¹²

Gen. Clauss, svajodamas apie didelius laimėjimus Rytuose, nepritarė gen. Schieffenzahno ofensyvai Vakaruose, kuri iš tikrųjų reiškė Reicho pralaimėjimą ir visų totalistų užmojų žlugimą, įskaitant ir nuosakiųjų viltis Lietuvoj įkurdinti savo karalių.

Apie tą garsųjį generolą Schieffenzahną romano autorius atsiliepia gan nepalankiai, jam net „Kreivadančio“ vardą davęs. Būta ir ko. Juk jo nurodymais buvo įvestas Lietuvoj toks griežtas karinės valdžios siautėjimas, jog daug kuo nepatenkintas poetas Dehmelis prasiarė: „Mes tremiame rusiškąjį velnią prūsiskuoju Belzebubu“.¹³ Visas okupacinės valdžios aparatas buvo taip sutvarkytas, kad iš krašto būtų galima išvežti kuo daugiau medžiagų ir maisto karo reikalams.

Apie tokį krašto alinimą A. Zweigas bemaž ir nerašo. Jam daugiau rūpėjo politinė pusė, lietuvių laisvės troškimas ir okupacinės valdžios pastangos tą troškimą nuslopinti.

Bet daugiau pasisakymų randame apie žydų varginimą. Tie pasisakymai bus atsiradę romaną reviduojant nacių laikais.

Kaip žinome, žydams blogiau buvo Rusijoje caro laikais, o Vokietijoje jie turėjo gan privilegijuotą padėtį, kuri diametriausiai pasikeitė tik nacių laikais. Bet romane dr. Eliašuv teigia, kad karo metu žydams okupuotuose kraštuose buvę blogiau, kaip kitoms tautybėms. Kap. Winfriedui jis sako: „Ar žinote, pone kapitone, kaip padidėjo žydų mirtingumas Vilniuje jums valdant? Dešimteropai daugiau, negu rusams valdant (...) Be to, Jūs imate žmones nuo gatvės ir statot juos prie sunkiųjų darbų, plentų statybos ir medžių kirtimo ir rovimu — žmones, kurie buvo per silpni karo tarnybai dar prieš karą. O lenkams, lietuviams, gudams yra geriau — jie sėdi

namie ir dirba laukuose, ir nors žandarai viską išgrobia, dar šis tas lieka darbininkui, o ir mušti jis negauna.“¹⁴ Suskaičiuota, kad net du milijonai žydų buvę sunaikinti tarp Rygos ir Juodosios jūros. Bet žydai prie V skyriaus turėjo ir savo specialų skyrių, kuriam vadovavo kpt. Perl, Jėšivos mokyklos Slabadoj auklėtinis, išsitarnavęs Geležinį kryžių Tirulių pelkių kautynėse. Bet jam prikišama, kad jis rėmęs krašto gyventojus ir tuo siplninęs karinę jėgą.

Nacistinio laikotarpio patirčiai priklausytų ir A. Zweigo atsiliepimas apie tremtį, kurią jis ir pats pergyveno, nuo nepakenčiamo režimo pabėgdamas į Palestiną (Haifa): „Tremtis kartais yra vienintelis kelias pasauliui išgelbėti aukščiausią gėrį — sąžinės laisvę“.¹⁵

Tad ir žydų veikėjus romane autorius traktuoja su tam tikra užuojauta, kartu apgailėstaudamas, kad tai „toks jų likimas“. O lietuviai, kiek jie iš viso romane tepavaizduoti, atrodo, linkę į draugavimą su vokiečiais, su vokiečių tauta. Pvz. Tarybos sekretorius Sasnauskas reklamuoja esąs vokiečių tautos „draugas ir gerbėjas“, ir lietuviai einą ne su prūsais, saksais ar junkeriais, o tik su „šauniąja vokiečių tauta“. Bet kas gi yra tauta? Ir jeigu visi Tarybos nariai buvo panašios nuomonės apie vokiečius kaip Sasnauskas, jie negalėjo laukti vokiečių tautos pergalės, tuo pačiu nebebūdami nei jų draugais nei gerbėjais, nes Lietuva tuo atveju niekad nebūtų tapusi nei laisva nei nepriklausoma.

Politinis aspektas šiame A. Zweigo romane nustelbia kūrybinį. Autoriui, be to, yra rūpėję parodyti, kaip ir kituose jo romanuose, perėjimą iš imperialistinės į socialistinę santvarką. Po praėjusio karo jis pats vėl grįžo į Rytų Vokietiją ir ten vadovavo Rytų ir Vakarų PEN klubui.

Veikale apstu antimilitaristinių nuotaikų, susietų su taikos ilgesiu. Pvz. Winfriedas nostalgikai ilgisi prieškarinių laikų taikos. Kareivis Bertin skaito rašytojo Barbussės romaną „Ugnis“ ir galvoja: „Kai kareivis su bajonete rankoj laukia savo minutės, ar čia besvarbu odos spalva, partijos ir tėvynės? Yra tik žmogiška bendruomenė, įbrukta į tą karo purvą ir niekšybę“.¹⁶

Literatūrinė kritika šį A. Zweigo romaną sutiko kiek rezervuoti, nelaikydama jo ypatingai iškilium (pvz. „New York Times“). Vertingėnis jis savo dokumentine medžiaga. Bet tai nėra ir grynai istorinis romanas. Norėdamas sudaryti įspūdį, kad tai nėra tik istorinių įvykių perpasakojimas, autorius nemaža tikrų vardų pakeitė į fiktyvius, ir tik kai kuriuos paliko nekeitęs. Dėl dokumentinės medžiagos persvaros romanas

Kauno Rotušė

nėra lengvai skaitomas, jo veiksmas slenka lėtai, ypač kur imama ilgiau narplioti politinę situaciją.

Lietuviškas elementas šiame romane susietas ne tiek su charakterių atskleidimu ar fabulos rutuliojimu, kiek su aplinkos pavaizdavimu. Kai parodyta nemaža vokiečių karinės administracijos veikėjų, pasigestume supažindinimo bent su ryškesniais Lietuvos Tarybos nariais. Dabar iš jų tarpo tematom tik tą vieną sekretorių adv. Sasnauską, kuris dėl savo antimilitaristinio nusiteikimo nėra per daug priimtinas vokiečiams, o dėl per daug pabrėžto provokiškumo nei lietuviams. Atrodo, kad autorius, paveiktas savo bičiulio Freudo mokslo, mėgo tokias dualistines asmenybes pavaizduoti.

Kiek ryškiau parodyta Sasnausko giminaitė ir jo šeimininkė Babka (čia atėjusi iš romano apie Grišą). Bet ir šiai romano veikėjai užkrautas nemažas šaržo dažas, kai ji prie sunkiai ser-

gančios Barbės ima lyg ir neprotingai šūkauti, ragindama ligonę keltis ir eiti dirbti. O Lekeitis-Dobrovolskis, kad ir užkulisy, parodytas jau kaip “dvigubas šnipas” ir kriminalistas, į kurio kailinius įbruktas Winfriedas pajunta savo viršininkų moralinį pasimetimą.

Lietuvius veikėjus palikdamas daugiausia užkulisy, romano autorius nemini ir tokių įvykių, kaip vasario 16 d. akto, kuriuo buvo paskelbta Lietuvos nepriklausomybė, okupacinei valdžiai dar kietai tebespaudžiant kraštą (iki galutinio išsikraustymo 1919 m. liepos mėn.). Romane tik pažymima, kad Pabaltijo kraštai jau nuo metų (1918) pradžios esą nepriklausomi.

Lietuvį skaitytoj daugiau domins kai kurių Lietuvos vietovių aprašymas ar bent užuominos. Kaunui romane skiriame bene daugiausia vietos, ypač kad čia buvo įsikūręs vyriausias vokiečių kariuomenės štabas. Ir Winfriedas gavęs butą “gražioj Kauno aplinkoj” — Paradų aikštėje su rotušė. Toj (vėliau Rotušės aikštėj) buvo ir jau tada pagarsėjusio poeto Maironio namai, pro kuriuos kasryt defiliuodami rusų kariai keldavę dulkes ir triukšmą dar prieškariniais laikais.

Nemuno potvynį ankstyvą pavasarį mėgęs stebėti miškininkas Buchenegger, kurs su Siewindtu uoliai pasidarbavo sugriauti Winfriedo karinei karjerai, kai šis prieš juos išėjo su jiems nepriimtina švabiško, o ne prūsiško Lietuvos karaliaus idėja. Gal Bucheneggeris ieškojo nusiramino gamtos stichijoj, kokią parodydavo Nemunas?

Kiek žinių duota jau ir apie tada žinomą Konrado kavinę, kuri gaudavusi “gerų kvietinių miltų ir tikro cukraus”, bet žydai to negalėdavę gauti. Tai dar viena antisemitinė apraiška okupacijos metu, ko nebuvo Lietuvos nepriklausomybės laikais.

Iš kitų Kauno vietovių romane dar pamini-mos Aleksotas, Slabada, o svarbiausioji Kauno gatvė — nepriklausomybės laikais Laisvės alėja — buvo pavadinta “Kaiser Wilhelm Strasse”.

Iš Kauno apylinkių dažniau paminėtas Raudondvaris — “Krasny Dvor”, kur vykdavę net karinės valdžios posėdžiai. Tame dvare buvus didelė grafo Tiškevičiaus biblioteka su Adomo Mickevičiaus, Gogolio ir kitais veikalais. Bet meno kūrinius ir grafo koplyčią rusai traukdami su-naikindavę, iš koplyčios belikę griuvėsiai. Bet kai prisimenamas Pažaislis — “Pozajte” — tai jau kalti pasirodo besą vokiečiai, per karą nuplėšę varinį vienuolyno stogą ir uždėję tolį, dėl ko prasiveržęs vanduo sunaikino tokius svarbius paveikslus, kaip Tiziano ir kitų garsiųjų menininkų. Kaip tam priežody — “Meška su lokiu —

sbudu tokiu": okupantas lieka okupantu, koku kailiu jis besidangstyti.

Kai Ober-Osto štabas iš Kauno persikėlė į Vilnių, rodos, daugiau žinių galėjom laukti apie šį miestą, kurs vasario 16 d. akte buvo numatytas Lietuvos sostine. Bet romane žinių apie Vilnių šykštoka. Plačiai aprašyta Dievo Kūno procesija Vilniaus gatvėmis, bet greit pereinama į lenkų politinių intrigų narpliojimą. Vilniaus apylinkės esančios lietuviškos, bet Vilniaus miesto veidas lenkiškas, o žydiškas tik geto. Gausios Vilniaus bažnyčios neišvardinamos, tik pažymima, kad jų šešėly sinagoga kaip ir dingstanti.

Ober-Osto "valstybė" greit turėjo palikti ir šį bažnyčių miestą. Mindaugas II nebespėjo užsidėti karūnos — gal ji dar kur dūli Uracho pilyje.

Bibliografija ir pastabos

1. Vokiškas to romano pavadinimas: "Einsetzung eines Koenigs"; angliškas "Crowning of a king" (1938); lietuviš-

kas "Mindaugas II" (vertė K. Urbanavičius, išleistas Vilniuj 1955 m.). Šiame straipsnyje panaudota antraštė "Vieno karaliaus vainikavimas".

2. Šio fronto vyriausias štabas buvo Belgijoj. Jo viršininku buvo gen. Erich Ludendorff (romane Schieffenzahn).

3. Ivinskis, Z. Isenburg-Birstein. — Lietuvių enciklopedija, Boston, Mass., 1956, t. 9, p. 74.

4. Ivinskis, Z. Urachas. — Lietuvių enciklopedija, 1965, t. 32, p. 292-295.

5. Klimas, Petras. Iš mano atsiminimų. (So. Boston, Mass.) Lietuvių enciklopedija (1979) p. 149.

6. Zweig, Arnold. "Einsetzung eines Koenigs...", p. 277.

7. Ten par, p. 79.

8. Ten pat, p. 82.

9. Ten pat.

10. Ten pat, p. 344.

11. Ališauskas, K. Ludendorff. — Lietuvių enciklopedija, 1958, t. 16, p. 496.

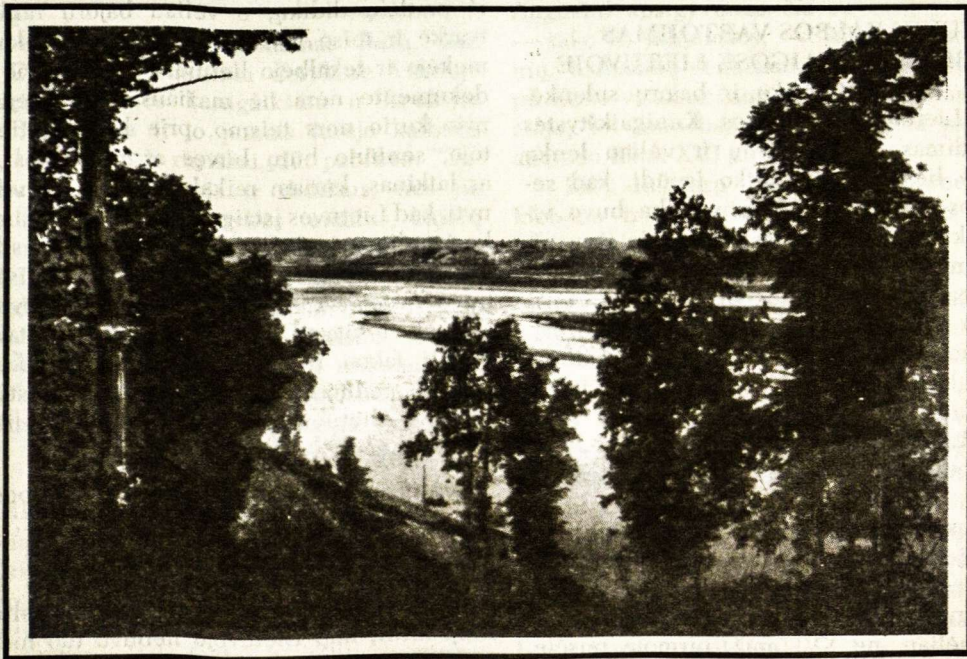
12. Ivinskis, Z. Ober-Ost. — Lietuvių enciklopedija, 1960, t. 20, p. 527.

13. Šešplaukis, A. Dehmel. — Lietuvių enciklopedija, 1954, t. 4, p. 408.

14. Zweig, Arnold. "Einsetzung eines Koenigs...", p. 149.

15. Ten pat, p. 409.

16. Ten pat, p. 410.

Kaunas — Nemuno krantas ties Marvele

LIETUVOS DIDŽIOSIOS KUNIGAİKŠTYSTĖS LAIKAIS

LIETUVIŲ KALBOS VARTOJIMAS LIETUVOJE

JONAS ŠVOBA

Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raštinė kalba buvo sena slavų rašto kalba, kilusi iš bulgarų kalbos,¹ kurią mes vadiname rutėnų ar gudų kalba. Šalia to dar buvo vartojamos lotynų, vokiečių ir kitos kalbos pagal reikalą. Jei Lietuvos valstybinėse įstaigose rašto kalba buvo ne lietuvių kalba, tai savaime kyla klausimas: kokia gi buvo šnekamoji kalba Lietuvos valstybės įstaigose, kadangi Lietuvos gyventojų didžiulė dauguma buvo lietuviai ir tekalbėjo lietuviškai?

Tai man ir parūpo panagrinėti ir paieškoti po istorinę literatūrą, kaip iš tikrųjų buvo. Ar senosios Lietuvos valstybės įstaigos galėjo apsieiti be lietuvių kalbos, kiek ji buvo vartojama Lietuvos diduomenės, bajorijos, bažnyčios reikaluose ir bendrai viešame gyvenime?

LIETUVIŲ KALBOS VARTOJIMAS VALSTYBINĖSE ĮSTAIGOSE LIETUVOJE

Vėlesnis Lietuvos didikų ir bajorų sulenkėjimas ir į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės raštines įvedimas slavų, lotynų ir vėliau lenkų kalbos, o ne lietuvių, tai paliko įspūdį, kad senoje Lietuvos valstybėje lietuvių kalba buvo visiškai paniekinta ir išstumta iš viešojo gyvenimo. Tačiau mūsų istorikų tyrinėjimai tvirtina, kad lietuvių kalba nebuvo ir negalėjo būti išstumta iš viešojo ir valstybinio gyvenimo, o taip pat, kad ir senosios Lietuvos didikai ir bajorai kalbėjo lietuviškai ir lietuvių kalba buvo vartojama viešiesiems reikalams ir valstybinėse įstaigose. Nors rašto kalba Lietuvos valstybinėse įstaigose buvo ne lietuvių, bet jose šnekamoji kalba buvo lietuvių kalba.

Tuo klausimu prof. dr. Konstantinas Jablonskis rašo: "Lietuvos praeityje yra buvęs laikotarpis, kada lietuvių kalba buvo vartojama tiktai žemesniųjų gyventojų klotų — valstiečių, bet tai buvo daug vėliau, ne XVI amž. pirmoje pusėje, kada iškilo Mažvydas. Jo metu lietuvių kalba buvo dar plačiai vartojama visų lietuvių ir didikų, ir

eilinių bajorų, ir Vilniaus bei Kauno miestiečių. Ligi XVI a. vidurio Lenkijoje buvo rašoma lotyniškai, kalbama lenkiškai. Lietuvoje rašoma buvo rusiškai (K. Jablonskis visur tą seną slavų rašto kalbą vadina rusų, arba rusiškai rašo. J.Šv.) ir lotyniškai, bet ar kalbama taip pat rusiškai ar lotyniškai, to negalime sakyti".²

Prūsų Lietuvoje administracija ir teismai buvo vokiečių rankose, rašoma buvo vokiškai ir lotyniškai, vokiečiams susikalbėti su nemokančiais vokiečių kalbos valstiečiais prie įstaigų buvo vertėjai, kurie už darbą gaudavo atlyginimą, tai reiškia, kad čia valdžios įstaigose šnekamoji kalba buvo vokiečių.³

Lietuvoje žemių administracija ir teismai buvo iš pradžių didikų, o vėliau bajorų rankose. Jie tvarkė ir teisė valstiečius, kurie kitos kalbos nemokėjo ir tekalbėjo lietuviškai. "Jokiame to meto dokumente nėra nė mažiausio paminėjimo, kad prie kurio nors teismo, prie kurio srities valdytojo, seniūno būtų buvęs ar nuolatinis vertėjas, ar laikinas, kuriam reikalui, — jau tai verčia manyti, kad Lietuvos įstaigose šnekamoji kalba nebuvo kuri nelietuvių kalba".⁴ Šitie K. Jablonskio teigimai paremti jo tyrinėjimais. Kad lietuvių kalba buvo vartojama anų laikų Lietuvos valstybės įstaigose ir viešajame gyvenime Lietuvoje, tai tvirtina ir kiti faktai ir visos aplinkybės. Prof. K. Jablonskis paduoda, kiek jis galėjo surasti, keletą surašytų lietuviškų teismų priesaikų iš 17 ir 18 šimtmečių.⁵

Ano meto Lietuvos valstybinės kalbos klausimu prof. K. Jablonskis taip rašo: "... yra įsivyravęs prietaras, kad senovėje, nuo XV ligi XVII a., gudų, arba rusų, kalba buvo Lietuvos valstybinė kalba. Tai yra vien nesusipratimas. Kaip kitur, taip Lietuvoje nebuvo tuo metu jokio supratimo apie valstybinę kalbą. Lietuvių kalba nebuvo kokia ūkininkų arba smulkių bajorų kalba, tevertojama namų reikalams, ji buvo vartojama

ir visiems viešiesiems reikalams, oficialiose įstai-gose".⁶

Kad lietuvių kalba senosios Lietuvos valsty-bėje buvo vartojama viešai ir valstybiniuose rei-kaluose prof. K. Jablonskis remia ir šiuo užsili-kusiu užrašu: "Žinoma yra 1492 m. Dancigo mies-to pasiuntinių pranešimas apie jų derybas Vil-niuje su didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu ir Len-kijos karaliumi Kazimieru ir jo ponais įvairiais Dancigo santykių su Lenkija ir Lietuva reikalais. Savo pranešime pasiuntiniai sako daug turėję kalbėti Ponų Taryboje šiomis kalbomis: lenkiškai, lietuviškai ir rusiškai". Prof. K. Jablonskis daro išvadą: "Jau vien iš to matyti, kad su kai kuriais Tarybos ponais dancigiečiai gavo susikal-bėti ne kuria kita kalba, o tiktai lietuviškai".⁷ Iš to matyti, kad tose derybose dalyvavo su ka-raliumi Kazimieru Lenkijos atstovai, tai su len-kais Dancigo pasiuntiniai kalbėjo lenkiškai, su Lietuvos Ponų Tarybos nariais jie turėjo kalbėti lietuviškai, o su Didž. Lietuvos Kunigaikštystės atstovais iš gudiškų ir ukrainiškų sričių atstovais dancigiečiai turėjo kalbėti ir rusiškai. Atrodo, kad galime būti tikri, kad ir Lietuvos Ponų Taryboje tuo metu buvo kalbama lietuviš-kai. Juk ir jaunas Kazimieras Jogailaitis, išrinktas Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Vilniuje 1440 m., buvo Lietuvos ponų mokomas lietuvių kalbos ir papročių.

Prof. K. Jablonskis, išskeldamas faktą, kad 1492 m. Dancigo pasiuntiniai derybose Vilniuje su didžiuoju Lietuvos kunigaikščiu ir Lenkijos karaliumi Kazimieru ir jo ponais turėjo kalbėtis lenkiškai, lietuviškai ir rusiškai, dar pabrėžė: "Tariamasi buvo su valdovais ir didikais, nes jie vieni tuo metu tvarkė valstybės reikalus, bajorų ir kitų klodų žmonių balsai neturėjo jokios reikš-mės, todėl su jais nebuvo ko tartis, — taigi lietuvių kalba Lietuvos didikų pačiame XV a. gale buvo vartojama ne tik namų reikalams, bet ir par viešuosius pasitarimus valstybės reikalais. Ne kuria kita kalba Lietuvos didikų turėjo būti spren-džiami valstybės reikalai ir savo tarpe Ponų Ta-ryboje".⁸

VILNIAUS MIESTO LIETUVIŠKUMAS

"Vilniaus miestas buvo sostinė valstybės, ku-rios įvairiuose kraštuose buvo įvairiai kalbama, į jį turėjo susispiesti miesto gyventojai, pirkliai ir amatininkai iš įvairių valstybės kraštų. Tad jame gyventojų sudėtis kalbų, tautybių ir tikybių susidarė labai mišri. Tačiau nėra jokio rimto pa-grindo manyti, kad vietinis lietuvių elementas tuo metu, XVI amžiuje, jau būtų vartojęs kitą

kurią kalbą, ne lietuvių", rašo K. Jablonskis.⁹ Dar ir šiais laikais Vilniaus apylinkės apgyven-tos lietuviais. Senovėje Vilnius skendo lietuvių gyvenamose žemėse. Gediminas savo laiškais vakarų miestams ir vienuolynų ordinams kvietė-si iš kitų kraštų žemdirbius, amatininkus, pirk-lius, riterius, bet nėra ženklų, kad jų būtų atvykę į Lietuvą. Gediminas jau savo laiškuose vadi-nosi Lietuvos ir rusų karalium,¹⁰ kuriam jau priklausė gudiškų ir ukrainiškų žemių. Tai Vil-niuje jau galėjo rasti be lietuvių ir kitų tauty-bių žmonių ir Gedimino laikais.

Lietuvos valstybei augant ir stiprėjant, įtrau-kiant vis daugiau ne lietuviškų žemių, aišku, į valstybės sostinę veržėsi įvairių sričių, įvairių tikybių ir tautybių žmonės. Bet vis dėl to XVI amžiuje Vilniuje lietuvių kalba buvo vartojama, ir Vilniuje buvo gyvenama lietuvių. 1552 m. Žygimantas Augustas patvirtino Vilniaus miesto savivaldybėms nutarimą savivaldybei rinkliavų. Buvo pasakyta, kad tas nutarimas būtų skelbiamas Vilniaus miesto gyventojams lenkiškai, lietuviškai ir rusiškai, kad visi, kurie klausė, suprastų. Skel-bimai buvo daromi ne pašaliečiams, bet žmonėms, kurie buvo miesto savivaldybės žinioje, taigi Vil-niaus miestiečiams. Gi daliai tų miestiečių rei-kėjo skelbti lietuviškai, kitaip jie nebūtų supratę. "Daugiau lenkų atsirado Vilniuje tik Žygimantui Augustui apsigyvenus čia su savo lenkų dvaru", — sako K. Jablonskis, — "XVI a. pradžioje, žmo-nių, kalbančių lenkiškai, Vilniaus miestiečių tar-pe buvo visai nedaug, ir miesto parapijos bažny-čioje, Šv. Jono bažnyčioje, lenkiški pamokslai te-atsirado tiktai XVI amžiuje".¹¹

1521 m. tarp Vilniaus Šv. Jono bažnyčios klebono ir miesto savivaldybės kilo labai daug ginčų dėl išlaidų bažnyčiai išlaikyti ir dėl paja-mų paskirstymo, ir tiems ginčams išspręsti šalys kreipėsi į tarpininkus. Tuo metu bažnyčioje pa-mokslai buvo sakomi lietuviškai ir lenkiškai. Ma-tyti buvo ginčas dėl antro pamokslininko išlai-kymo. Tarpininkai nutarė, kad lietuvių pamokslininką turi išlaikyti klebonas, gi lenkų pamokslininką — miesto savivaldybė. Tokį tarpininkų sprendimą prof. K. Jablonskis aiškina tuo, kad "Bažnyčios ir klebonai buvo išlaikomi iš užrašytų bažnyčiai turtų ir nustatytų rinkliavų. Aišku, tas pats buvo ir su Vilniaus Šv. Jono bažnyčia, — už tai klebonas turėjo atlikti ar įprastines, ar nu-statytas užrašomuose raštuose pareigas. Jei iš kle-bono buvo pareikalaujama kas naujo, tam buvo papildomai užrašoma lėšų. Šv. Jono bažnyčia buvo parapijos bažnyčia visam Vilniaus miestui, joje iš seno buvo sakomi pamokslai, ir klebo-

nas iš seno turėjo būti aprūpintas lėšomis pamokslininkui išlaikyti, todėl dėl pamokslininko išlaikymo klebonas neturėjo ko priešintis. Jis ėmė priešintis tada, kai aplinkybės pasikeitė, kai miestiečių tarpe atsirado kiek daugiau lenkų ir kai tie miestiečiai ėmė reikalauti iš savo klebono, kad ir jiems būtų sakomi pamokslai. Tada klebonas, miestiečių reikalaujamas, aprūpino ir lenkus pamokslininku. Bet jis, susikivirčijęs su miestu dėl pajamų ir išlaidų, pareikalavo iš miesto lėšų antrajam, t. y. lenkų, pamokslininkui. Už užrašytus iš seno jam turtus ir pajamas jis turėjo išlaikyti pamokslininką, bet tik vieną, tą, kurį jis iš seno išlaikė, t. y. lietuvių pamokslininką, bet ne du. Tarpininkai todėl sutiko su klebono paaiškinimais. Iš to daroma išvada, kad iš seno Vilniaus miestiečiams parapijos bažnyčioje tebuvo sakomi lietuviškai. Tik XVI a. pradžioje imta sakyti pamokslai ir lenkiškai. Tai turėjo įvykti prieš pat 1521 metus, nes lenkiško pamokslininko išlaikymo klausimas dar nebuvo įsisenėjęs. "Toliau K. Jablonskis primena: "Kun. J. Fijale kitokia išvada iš to nutarimo, kad tuo metu Vilniaus miestiečiai kalbėję jau lenkiškai ir lietuviški pamokslai jiems nerūpėję ir buvę sakomi ne jiems, atrodo visai nepagrįsta". Čia galima tik paklausti kun. J. Fijaleko: tai kas pirmiau apsigyveno Vilniuje, ar lenkai, ar lietuviai? Ar galėjo lenkai taip per trumpą laiką sulenkinti Vilnių, kad lietuvių neliktų? Vilnius buvo Lietuvos ir lietuvių sostinė, išaugo lietuviškų žemių širdyje, jis buvo nuo seno Lietuvos valdovų gyvenvietė ir apgyventas lietuvių daugumos. Dar žymiai vėlesniais laikais Vilniuje buvo sakomi lietuviški pamokslai Vilniaus bažnyčiose, Vilniaus akademijos laikais ir jėzuitų buvo rūpinamasi, kad Vilniuje, kaip ir kitur Lietuvoje, būtų sakomi lietuviški pamokslai. Tai tik ir tegalėjo Vilniuje atsirasti pirmi pamokslai lietuviški, nes lenkiškų pamokslų niekas nebūtų supratęs.

Iš viso to tegalime daryti išvadas, kad XVI amžiuje Vilniaus miestas, kad ir buvo mišrus tautybėmis, turėjo nemažą dalį ir vietinių lietuvių gyventojų, kuriems reikėjo lietuvių kalba bažnyčiose pamokslų ir karališkų skelbimų lietuvių kalba, kad jie suprastų.

SENOSIOS LIETUVOS DIDIKŲ IR BAJORŲ LIETUVIŲ KALBOS VARTOJIMAS IR JŲ LIETUVIŠKUMAS

Lietuvos Didžiosios kunigaikštystės laikais Lietuvos valstybinių įstaigų raštinės kalbos buvo sena slavų rašto kalba bei lotynų kalba, o XVII amžiaus gale vietoje senos slavų rašto kalbos

įsigalėjo lenkų kalba. Tačiau ano meto nei Lietuvos teismuose, nei prie sričių žemių valdytojų bei seniūnų nebuvo jokių vertėjų susikalbėti su lietuviais, kurie tik savąja gimtąja kalba tekalbėjo. Todėl yra aišku, kad ano meto Lietuvos teismuose, sričių valdytojų bei seniūnų įstaigose be lietuvių kalbos negalima buvo išsiversti. O teisėjais, žemių bei sričių valdytojais ar seniūnais tegalėjo būti Lietuvos didikai, o vėliau, įsigalėjus bajorijai — bajorai. Nors raštinių kalba buvo ne lietuvių, bet šnekamoji kalba tiek teismuose, tiek žemių valdytojų bei seniūnų įstaigose, turėjo būti lietuvių kalba, nes kitaip be vertėjų nebūtų buvę galima susikalbėti su žmonėmis, tekalabančiais tik lietuviškai. Tai ir ano meto ir Lietuvos didikai, ir bajorai, būdami teisėjais bei sričių bei žemių valdytojais ar seniūnais, turėjo kalbėti lietuviškai.

Juk ir Lietuvos valstybės kūrėjai ir gynėjai buvo lietuviai: Lietuvos kunigaikščiai, karaliai, didikai ir bajorai. Jie ilgai visomis priemonėmis gynėsi nuo svetimųjų — kryžiuočių, lenkų ir rusų. Jie gynė savo tikėjimą, savo papročius ir savo žemes gana ilgai. Aišku, jie negalėjo lengvai ir greitai atsižadėti ir užmiršti ir savo lietuviškos gimtosios kalbos. Jiem lietuvių kalba buvo sava gimtoji kalba. Tik sąlygų verčiami, tie, kurie išsikeldavo į svetimus kraštus valdovais, ilgainiui sutapatėdavo su vietiniais. Lietuvai suėjus į bendrystę su Lenkija, Lietuvos valdovams tapus Lenkijos karaliais, amžių bėgyje ir Lietuvos valdantysis luomas, didikai ir bajorai, priprato ir prie lenkų kalbos. Tai dar nereiškia, kad jie anais laikais tapo lenkais ir būtų visiškai pamiršę lietuvių kalbą. Čia visa tai ir mėginsime panagrinėti.

Prof. K. Jablonskis teigia: "Kad pirmoje XVI a. pusėje lietuvių kalba ir stambesniems Lietuvos bajorams buvo sava kalba, matyti iš Abromo Kulviečio pavyzdžio. Kilęs iš vidutinių bajorų, — jo tėvai turėjo dvarelių Kulvoje, Kauno apskr., Butiškyje, Ariogalos valsč., ir Rytų Lietuvoje netoli Vilniaus, — pasiturįs, sušelpęs ne vieną lietuvių studentą Karaliaučiuje, labai išsilavinęs, teisės daktaras, mokėjęs ne vieną senąją ir gyvąją kalbą, pats profesoriavo Karaliaučiuje, kur skaitė paskaitas lotyniškai, pirmas iš tų, kurių darbų liekanos yra išlikusios, nes buvo įdėtos Mažvydo giesmyne. Mirdamas 1545 m. Lietuvoje, prašė susirinkusių savo artimųjų, žinoma bajorų, kad giedotų lietuviškai giesmes; lietuvių kalba buvo jo gimtoji, įprastinė kalba. "Prof. K. Jablonskis, patiekęs keletą duomenų apie lietuvių kalbos vartojimą viešajame gyvenime, apie tai esu minėjęs anks-

čiau, sako: "Šitos kelios žinutės, manyčiau, pakankamai rodo, kad pirmame XVI a. pusėje lietuvių kalba buvo plačiai vartojama Lietuvoje ne tik valstiečių ir miestelėnų, bet ir visų laipsnių bajorų ir miestiečių, neišskiriant Vilniaus miestiečių, ne tik namų, bet ir viešiesiems reikalams."¹³

"Antroje XVI a. pusėje valstybės šeimininkais pasidarė ne didikai, bet plačioji bajorija, o didikai tapo jų vadais. Verždamiesi į viešumą, Lietuvos bajorai kėlė viešumon ir savąją kalbą ta forma, kuria ji buvo vartojama, būtent šnekamosios kalbos formą. Didysis kunigaikštis ir didikai negalėjo nekreipti dėmesio į bajorijos keliamus reikalavimus. Steigiant naujas bažnyčias ir geriau aprūpinant senąsias iš klebonų buvo reikalaujama, kad jie laikytų mokančius lietuvių kalbą vikarus. 1528 metų Vilniaus vyskupijos statusas įsako Lietuvos miestų ir kaimų klebonams laikyti tokius vikarus, kurie mokėtų lietuvių kalbą."¹⁴

"1528 m. Vilniaus vyskupijos statusas įsako Lietuvos klebonams turėti prie visų parapijų bažnyčių mokyklas, kuriose jaunuoliai būtų mokomi lietuvių ir lenkų kalbos". Šitose mokyklose Lietuvos bajorai ir miestelėnai gaudavo progos iš-eiti pradedamąjį mokslą. Aukštesniojo mokslo ieškodavo užsienio universitetuose.¹⁵

Prof. K. Jablonskis iš savo tyrinėjimų ir anksčiau paminėtų pavyzdžių daro išvadą: "Tokių būdu matyti, kad lietuvių kalba pirmoje XVI a. pusėje buvo vartojama ne vien tik namų reikalams, bet ir valdžios įstaigose, bažnyčiose, ir mokyklose."¹⁶

Čia, pasiremdami prof. K. Jablonskiu, kalbėjome apie lietuvių kalbos vartojimą Lietuvoje Didžiosios Lietuvos Kunigaikštystės laikais. Kartu norisi žvilgtelėti ir į ano laiko Lietuvos bajorijos tautinį susipratimą ir jos lietuviškumą. Tą klausimą paliesti mums padeda prof. Augustino Voldemaro veikalas: "Tautinė kova Didžioje Lietuvos Kunigaikštijoje XV ir XVI amžiuje."¹⁷ Jis rašo: "Jau Vytauto laikais lietuvių genčių interesai susikerta su Lietuvos kunigaikštijos interesais. Valstybiniai interesai greitai ir lengvai laimėjo. Vytauto metu ir po jo lietuvių genčių interesai neginčytinai yra viena svarbesnių veikiančių jėgų, kurios nulėmė likimą ir lietuvių tautos ir didž. Lietuvos kunigaikštijos".¹⁸

Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė smarkiai plito slaviškose žemėse. Lietuvos valdančiojo luomo atstovams teko vykti į tolimas svetimas sritis valdyti ir pasilikti. Todėl valstybinis reikalas išsaugoti vienybę tarp valstybės kamieno ir jos pa-

kraščių išblaškė lietuvių valdantį luomą po tolimus pakraščius. Jie ten buvo Lietuvos didžiosios kunigaikštijos vietininkų rolėje. Jie, atitrūkę nuo Lietuvos kamieno, perkelti į slaviškas žemes, laiko bėgyje susigyveno, susigiminiavo ir susimaišė su vietiniais gyventojais. Jų valstybinis nuopelnas ir patriotizmas Lietuvai ryškiai pasireiškėdavo sunkiais Lietuvos gyvenimo momentais. Tai buvo lietuviškų genčių valstybiniais interesams pirmoji auka, aukštesniojo luomo nutautėjimas.¹⁹ Tautinė kova prieš rusus nebuvo intensyvi, tačiau galima aiškiai pastebėti jos buvimą, pastebi prof. A. Voldemaras.²⁰

"Lietuvai apsikrikštijus, lietuvių tautai atkrito reikalas saugotis rusų asimiliacinės įtakos, tačiau kilo naujas pavojus — būti suvirškintai lenkų tautos. Be to, lenkų įtaka iš karto galėjo reikštis dviejose kryptyse — religine ir politine", rašo prof. A. Voldemaras.²¹ Ligi tol Lietuvos valdovai, gyvendami Lietuvos valstybės centre, jos sostinėje Vilniuje, siūsdavo savo vietininkus tolimesnėms valstybės sritims valdyti. Tie vietininkai daugiau ar mažiau priklausė Lietuvos valdovams, gyvenantiems Lietuvos valstybės centre, jos sostinėje Vilniuje. Gi Lietuvai apsikrikštijus ir Lietuvos valdovui užsidėjus ne Lietuvos, bet Lenkijos karaliaus karūną, Lietuvos valstybiniai ir lietuvių tautos, kuri sudarė Lietuvos valstybės branduolį, interesai, buvo skaudžiai pažeisti. Lietuvos valdovas iš Lietuvos valstybinio centro Vilniaus, persikėlė į Lenkijos sostinę Krokuvą. Jis iš Krokuvos tvarkė ir Lietuvos reikalus. Lietuviams savo valstybinius bei tautinius interesus reikėjo saugoti nuo savų valdovų, gyvenančių Lenkijoje. Pačiam Lietuvos valdovui, gyvenančiam Lenkijoje ir būnant kartu ir Lenkijos karalium, ir jo ainiams susidarė sąlygos visiškai patekti lenkų įtakon ir nutolti nuo Lietuvos ir lietuvių tautos ir jos reikalų. O šimtmečių bėgyje ir Lietuvos valdantysis luomas, didikai ir bajorija, palinko lenkiškos kultūros įtakon, nors jie gynė Lietuvos valstybinį nepriklausomumą nuo Lenkijos. Lietuviškai giminei krikščionybė buvo nešama ne misijonierių, bet plėšriųjų kaimynų kardu ir ugnimi. Iš lenkų priimtas krikštas taip pat Lietuvos valstybei ir pačiai lietuvių tautai buvo per brangus.

Lietuviai priėmė krikštą labai nenoromis, tik susidėjusių kietų aplinkybių verčiami. Lietuviai bijojo, kad naujos tikybos dvasiškai privers žmones atsisakyti gimtosios kalbos ir reikės mokytis vokiečių ar lenkų kalbos, o taip pat jie privers atsisakyti prigimtų senųjų papročių ir priimti svetimus. Tokie būkštavimai buvo ne vien tik liau-

dyje. Vėliau matome, kad tie būkštavimai buvo visiškai pagrįsti.²²

Lietuva buvo krikštyta karaliaus Mindaugo. Krikšto derybas vedė Gediminas ir Algirdas su Kęstučiu. Lietuvoje būta katalikų vienuolių, kurie rašė Gedimino laiškus, būta Lietuvoje vienuoliams pastatytų bažnyčių. Bet lietuviai kietai laikėsi savo senosios religijos ir kietai gynėsi nuo puolančių krikščionių. Lietuviams krikščionybė buvo jų žiaurių priešų tikyba. Todėl nenuostabu, kad ir Jogailai įvedant katalikybę Lietuvon, lietuvių katalikų dvasininkų nebuvo. Tik vienas kitas atsirado iš Lietuvos miestiečių, atsikrausčiusių iš kitur svetimtaučių, katalikas dvasininkas, mokąs lietuviškai. Todėl pirmieji Lietuvos katalikai dvasininkai buvo ateiviai iš Lenkijos. Iš jų tik kai kurie kiek mokėjo lietuviškai, kurie anksčiau buvę Lietuvoje misijonieriais. Tačiau didelė dauguma iš Lenkijos atvykusių katalikų dvasininkų nemokėjo lietuviškai. Todėl ir jų apaštalavimas buvo nesėkmingas, ir katalikybė ilgai Lietuvoje nepriėjo. Iš 12 pirmųjų Vilniaus vyskupijos kapitulų, tik 4 buvo vietiniai, o 7 lenkai ir 1 Čekas.²³

Įvesdamas katalikybę Lietuvon ir norėdamas ją sustiprinti, Jogaila paskelbė privilegiją, kuria buvo surašytos apsikrikštijusių bajorų teisės. Ja buvo suteiktos teisės tik katalikams Lietuvos bajorams, o rytų apeigų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos kunigaikščiams bei bajorams buvo net susiaurintos teisės.²⁴

Lietuvos didikams ir bajorams teko stropiai saugoti tiek valstybines teises, tiek Lietuvos bažnyčią nuo lenkų pasikėsinimų ir įtakos, ateinančios tiesioginiai ir per didįjį Lietuvos kunigaikštį, gyvenanti Lenkijoje. Tas lenkų veržimasis Lietuvon lietuvių greitai buvo pajustas, ir tuojau buvo pradėta nuo jo saugotis. Ypačiai tai pasireiškė bažnyčios reikaluose. Pirmuoju Vilniaus vyskupu buvo lenkas pranciškonas Andrius, 1398-1398.²⁵ Gi antruoju, mirus lenkui vyskupui Andriui, tuojau Vilniaus kapitula 1398 m. gruodžio 1 d. posėdyje, išrinko Vilniaus vyskupu lietuvi Plichtą. Tą pačią dieną Vilniaus kapitula parašė popiežiui raštą, prašydama išrinktąjį vyskupą patvirtinti. Kapitulos rašte pasakyta, kad tai padaryta su Vytauto ir Jogailos pritarimu, kad kapitula išrinko vyskupu dorą ir mokytą lietuvi, mokantį lietuvių kalbą vienuolį pranciškoną. Tas faktas popiežiui parodė, kad nors Lietuva tik ką apsikrikštijusi, bet jau turinti savų žmonių, tinkamų būti vyskupais. Plichta Vilniaus vyskupu buvo patvirtintas popiežiaus Bonifacijaus IX. 1399 m. gegužės 5 d. Jis mirė 1407 m. Po jo Vilniaus vyskupu

buvo paskirtas lenkas Gorzkowskis (1407-1414).²⁷ Ketvirtasis Vilniaus vyskupas taip pat lenkas Petras iš Kustynės (1415-1421), bet buvo išmokęs lietuvių kalbą. Jis atvyko Lietuvon su pirmuoju lenku vyskupu. Dalyvavo Žemaičių krikštijime, kaip mokąs žemaičių kalbą.²⁸ Penktasis Vilniaus vyskupas — vėl lietuvis, Motiejus Trakiškis (1421-1453), kuris buvo pirmuoju Žemaičių — Medininkų vyskupu nuo 1417 iki 1421 m. Tai rodo lietuvių pastangas turėti Vilniaus vyskupą ir Medininkų vyskupą lietuvi, kalbantį lietuviškai. Iš pirmųjų penkiųjų Vilniaus vyskupų buvo du lietuviai ir trečias lenkas, bet mokąs lietuvių kalbą. Vilniaus vyskupas Motiejus Trakiškis reikalavo, kad visi kunigai išmoktų lietuviškai ir šia kalba aptarnautų tikinčiuosius. Nemokančius lietuviškai jis nenoromis šventino į kunigus ir vengdavo tokius skirti klebonais. Jis buvo Vytauto politikos šalininkas ir aktyviai veikė Vytauto karūnacijos byloje. Vyskupas Motiejus talkininkavo ir Švitrigailai kovose su Lenkija dėl Lietuvos politinės nepriklausomybės. Ir Kazimiero laikais jis pasižymėjo kaip Lietuvos nepriklausomybės gynėjas. Jis visur gynė lietuvių reikalus nuo lenkų. Mirė, turėdamas 80 m.²⁹

Beveik visos anuo metu veikusios Lietuvoje bažnyčios buvo didžiųjų Lietuvos kunigaikščių įsteigtos. Lietuvos valdovai, jos didieji kunigaikščiai ir kartu Lenkijos karaliai, gyvendami Lenkijoje, turėjo teisę į Lietuvos bažnyčias, jų įsteigtas, skirti klebonus ir kunigus. Tokiu būdu buvo plati dirva Lietuvos valdovui veikti prieš lietuvių tautinę politiką. Tokios politikos ypatingas pavojus atsirado, 1447 m., Kazimierą išrinkus Lenkijos karalium. Pilnai buvo suprantamos lietuvių pastangos apsaugoti nuo tokios politikos. Lietuviai, išleisdami Kazimierą į Lenkiją, išreikalavo iš jo privilegiją, kuri apdraudė Lietuvos interesus. Bet ar galėjo būti apsaugojimas patikimas dėl klauzulės, kurios pagalba didysis kunigaikštis visuomet galėjo šį straipsnį apeiti.³⁰ Tai buvo neišvengiama to laiko sąlygose bažnyčių atveju, kurių dauguma buvo kunigaikščių įsteigtos. Juk kunigų seminarijų Lietuvoje atsirado tik XVI amžiaus antroje pusėje. Lietuviams teko gintis bažnyčiose nuo lenkų, daugiausia lietuvių vyskupų pagalba, todėl lietuviai kietai už jų paskyrimą kovojo.

1502 m. iš Krokuvos į Varnius atvyko kunigas, kuris nemokėjo lietuviškai. Parodęs karaliaus Aleksandro raštą, jis reikalavo, kad vyskupas paskirtų jį klebonu į Virbalį. Tuo metu Medininkų vyskupu buvo Martynas III (1492-1515). Vyskupas Martynas III buvo vilnietis, lietuvis, vokiškos

kilmės. Studijavo Italijoje ir ten išgyveno 30 metų. Buvo vienas iš žymiausių teisės žinovų. Vyskupas buvo priverstas karaliaus raštu paskirti lenką kunigą, visiškai nemokantį lietuviškai, į Lietuvos bažnyčią klebonu. Bet vyskupas Martynas III savo laišku nurodė lenko kunigo, nemokančio lietuvių kalbos, paskyrimo į lietuviškas parapijas keblumus ir prašė karalių Aleksandrą panašių kandidatų nepristatinti. 1503 m. karalius Aleksandras atsisakė nuo patronato teisės visų Medininkų vyskupijos bažnyčių, Lietuvoje didžiųjų kunigaikščių pastatytų, perleisdamas šias teises Žemaičių, arba Medininkų vyskupams.³¹

Po veiklaus lietuvio Vilniaus vyskupo Motiejaus Trakiškio buvo Vilniaus vyskupais: Mikalojus Dziergavičius, buvęs N. Trakų klebonu, Medininkų vyskupu ir Vilniaus vyskupu (1453-1467),³² Jonas Losovičius (1468-1481) lietuvis, atkeltas iš Lucko vyskupijos,³³ ir Andrius Šeliga (1481-1491).³⁴ Po šių trijų Vilniaus vyskupų vėl iškilo į Vilniaus vyskopus ryškesnė asmenybė ir lietuvis Albertas Vaitiekus Taboras (1492-1507). Jis studijavo Krokuvos universitete ir ten įgijo filosofijos magistro laipsnį 1474 m. Mirus Kazimierui Jogailaičiui, vyskupas Taboras sušaukė į seimą Lietuvos didikus, kurie išsirinko Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Aleksandrą. Tuo ryšys su Lenkija vėl buvo nutrauktas. 1501 m. rugsėjo 18 d. vysk. Taboras gavo iš Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro privilegiją, pagal kurią Vilniaus vyskupas galėjo pats parinkti ir skirti kunigus į 28 Lietuvos didžiojo kunigaikščio patronato parapijų bažnyčias, 4 Vilniaus kapitulos vietas ir Trakų koleginę kanoniją. Ligi šiol Lietuvos didiesiems kunigaikščiams naudojantiems savo teisę parinkti kunigus ir pristatyti vyskupui tik paskirti į parapiją, į Lietuvos lietuviškąsias parapijas patekdavo daug nepasiruošusių ir nemokančių lietuvių kalbos kunigų, tik nusipelnusių valdovams. Tokie kunigai ir pastoracijai nebuvo naudingi. Su tuo kovojo Lietuvos lietuviai vyskupai. Tai darė ir Vilniaus vyskupas Taboras. Jis pats mokėjo lietuviškai.³⁵

Aukščiau suminėti keli Lietuvos vyskupų pavyzdžiai, ypačiai Motiejus Trakiškis, Taboras ir Medininkų vysk. Martynas III, rodo jų lietuviškumą, lietuvių kalbos mokėjimą, jos vartojimą bažnyčių reikaluose, rūpinimąsi turėti kunigus, mokančius lietuvių kalbą. O tai patvirtina, kad lietuvių kalba Lietuvoje anuo metu buvo plačiai ir visur vartojama ir jos mokėjimas buvo reikalingas.

Vilniaus vyskupas Jonas iš Lietuvos kunigaikščių (1519-1536) 1527 m. sušaukė Vilniuje baž-

nytinį sinodą. Šio sinodo nutarimuose klebonai buvo įpareigoti, kad prie parapijų bažnyčių būtų atidaromos mokyklos, kuriose būtų mokytojai ir aiškintų vaikams Evangeliją ir Šv. Povilo laiškų lietuvių ir lenkų kalba.³⁶ Tai buvo nemažos reikšmės nutarimas Lietuvos švietimui. Tose parapijinėse mokyklose Lietuvos jaunuoliai galėjo įgyti pradinį mokslą. Aukštesnio mokslo Lietuvos jaunimas turėjo ieškoti svetur. Bet vis dėl to ir tame Sinodo nutarime yra aiškus ir lenkų kalbos kišimas. Šalia lietuvių kalbos įvedama į Lietuvos parapijines mokyklas ir lenkų kalba. Todėl prof. K. Jablonskis, iškėlęs ano meto visuotiną lietuvių kalbos vartojimą Lietuvoje, padarė išvadą: "Tokio visuotino lietuvių kalbos vartojimo visiškai neatitiko jos faktinai padėtis bažnyčioje. Klebonai iš esmės tebuvo bažnytiniai dvarininkai, naudojęsi skirtais klebonui ir bažnyčiai turtais ir pajamomis. Klebonai dažniausiai buvo lenkai, nemokę lietuvių kalbos ir nenoręję jos pramokti. 1528 m. Vilniaus vyskupijos statutais nustatyta krikštyti ne lietuviškai, bet lotyniškai, nes, sakoma jame, "kunigas dažnai lietuvių kalbos nemoka".³⁷ Todėl ir suprantama lietuvių kova už lietuvių ir lietuviškai bei žemaitiškai kalbančius vyskopus. Lenkų vyskupų, klebonų ir kunigų vyravimas Lietuvos bažnyčioje buvo kliūtis Lietuvoje katalikybės plitimui.

Lietuviai gynėsi nuo tos didelės lenkų įtakos Lietuvos bažnyčiose. Su tuo negalėjo nesiskaityti ir Lietuvos didieji kunigaikščiai. Jie atsisakė nuo teisių pristatyti kunigus bei klebonus, palikdami tas teises Vilniaus ir Medininkų vyskupams. Be to, užtinkami pėdsakai ir atskirose bažnyčiose, vėliau kunigaikščių statomose, reikalavimai, kad būtų kunigas ir lietuvių kalbą mokantis. Karalius Zigmantas I (senasis) 1520 m. dovanojimo rašte reikalauja, kad jo įsakymu statomoje Žiežmariuose bažnyčioje kunigas mokėtų sakyti pamokslus lietuviškai. Tas pats karalius reikalauja, kad Eišiškėse būtų du nuolatiniai kunigai ir vienas iš jų mokėtų lietuviškai pamokslus sakyti.³⁸

Visi tie išvardinti pavyzdžiai tvirtina dar ano meto, XVI amžiuje, visuotiną visur lietuvių kalbos vartojimą ir jos reikalingumą. Lietuviai, gindamiesi nuo lenkų, išvystė kietą kovą lietuvio kunigaikščio Merklio Giedraičio nominacijai ir paskyrimui į Medininkų — Žemaičių vyskopus. 1574 m. vidurvasaryje mirė Medininkų — Žemaičių vyskupas Petkūnas (Petkavičius). Gniezno primas, arkivyskupas Jokūbas Uchanskis protegavo savo seserėną kanauninką Jokūbą Voroneckį, lenką. Voroneckio kandidatūrą uoliai rėmė ir pats popie-

LIETUVOS LAIVYNAS IR JO LIKIMAS

R. VILKAS

(Iš R. Vilko jūrininkystės archyvo)

Garlaivis "Friesland" — 1029 brt., 1475 dwt., skyrybos ženklas HBVC. Ilgis: 221 p., plotis: 31 p., gremzlė 12 p. Laivo savininkas: A.H. Schwedersky Nachf., Klaipėdoje.

1904 m. gruodžio mėn. nuleistas į vandenį George Brown & Cp., laivų statykloje, Greenock, Anglijoje ir pakrikštytas "Wallpark" vardu. Laivo savininkas-rederis: Stem Shipts Ltd., (J. & J. Denholm) Breenock'e.

1909 m. pakeistas laivininkystės b-vės vardas į "The Denholm Line Steamers Ltd." (J. & J. Denholm).

1915 m. laivą nupirko Limerick Stem Ships Co. Ltd., Limerick'e ir pavadino "Gratloe".

1916 m. naujas savininkas: "T.C. Steven &

Co.", Limericke ir laivui duotas naujas vardas "Avevacc".

1923 m. laivininkystės bendrovės vardas pakeistas į "Avevacc Steam Ships Co. Ltd." (T.C. Steven & Co.) Limericke.

1924 m. laivas parduotas norvegų bendrovei A.S. Malm, Christiania (Oslo), kuri davė naują vardą "Slotholm".

1928 m. laivą nupirko Carl Wiese (A.H. Schwedersky Nachf.), klaipėdoje ir davė jam naują vardą "Friesland".

Reikia pažymėti, kad ši laivininkystės bendrovė vadovaujama C. Wiese, buvo didžiausia laivų skaičiumi ir tonažu Klaipėdoje iki 1936 metų, kada naujai įsteigta laivininkystės bendrovė "Lie-

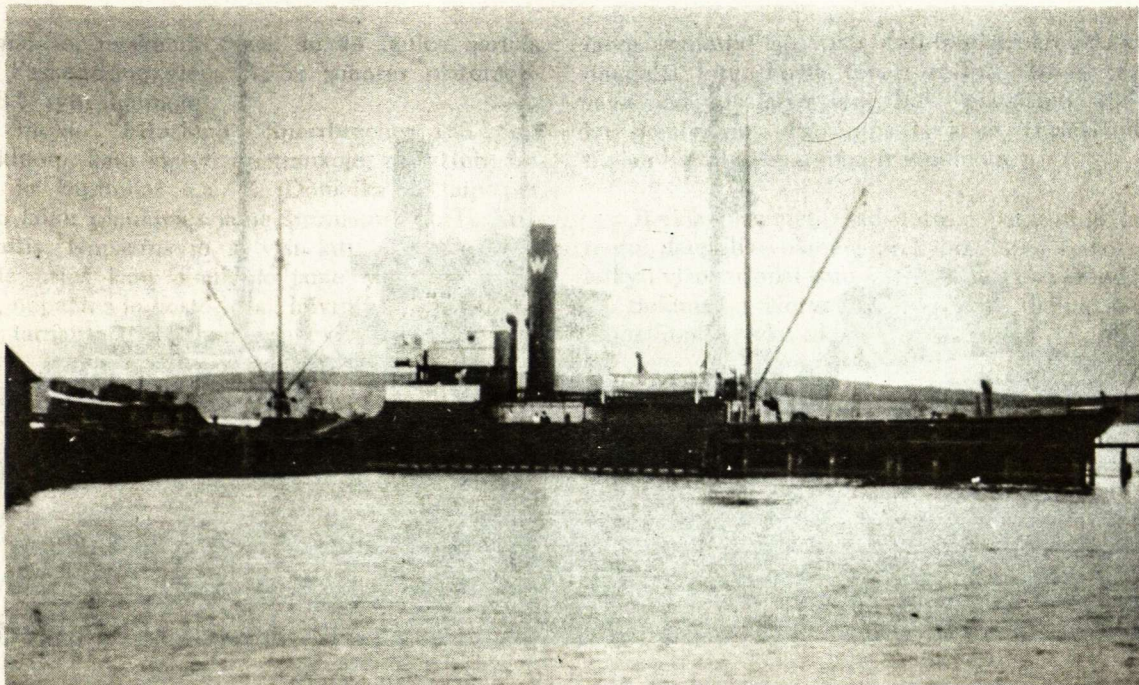
žiaus Grigaliaus XIII nuncijus V. Laureo. Tik karaliui priklausomas kandidato nominacijos klausimas buvo likęs neišskus, kada Lenkijos karalius ir Lietuvos didysis kunigaikštis Henrikas Valois buvo pabėgęs į Paryžių.

(*Bus daugiau*)

Išnašos:

1. Konstantinas Jablonskis, Istorija ir šaltiniai, Vilnius, 1979 m., psl. 223.
2. Konstantinas Jablonskis, Lietuvių kultūra ir jos veikėjai, Vilnius, 1973 m., 36 psl.
3. Ten pat, 36 psl.
4. Ten pat, 37 psl.
5. Ten pat, 290-306 psl.
6. Konst. Jablonskis, Istorija ir jos šaltiniai, 219-220 psl.
7. Ten pat, 219-220 psl.
8. Konst. Jablonskis, Lietuvių kultūra ir jos veikėjai, 37 psl.
9. Ten pat, 38 psl.
10. Gedimino laišakai, Vilnius, 1966 m. 29-57 psl.
11. Konst. Jablonskis, Lietuvių kultūra ir jos veikėjai, 38 psl.
12. Ten pat, 38-39 psl.
13. Ten pat, 40 psl.
14. Ten pat, 42 psl.

15. Ten pat, 43 psl.
16. Ten pat, 44 psl.
17. Profesorius Augustino Voldemaro Raštai, išleista Lietuvos Atgimimo Sąjūdžio, Čikaga, 1973 m., 149 psl.
18. Ten pat, 149 psl.
19. Ten pat, 150 psl.
20. Ten pat, 150 psl.
21. Ten pat, 152 psl.
22. Ten pat, 152 psl.
23. Lietuvos Istorija, redaguota A. Šapokos, Kaunas, 1936 m., 113 psl.
24. Ten pat, 112 psl.
25. L.E., I tomas, Bostonas ir A. Voldemaro raštai, 153 psl.
16. L.E. XXIII t., 132 psl.
27. L.E. VII t., 378 psl.
28. L.E. XXII t., 389 psl.
29. L.E. XIX t., 315-317 psl. ir A. Voldemaro raštai 153 psl.
30. Šapokos Lietuvos Istorija, 1936 m., 180 psl. ir A. Voldemaro raštai, 155 psl.
31. A. Voldemaro raštai 155 psl. ir L.E. XVIII t., 95 psl.
32. L.E. V t., 300 psl.
33. L.E. VI t., 450 psl.
34. L.E. I t., 166 psl.
35. L.E. XXX t., 267-268 psl.
36. L.E. IX t., 470-471 psl.
37. K. Jablonskis, Lietuvių kultūra ir jos veikėjai, 40 psl.
38. Prof. A. Voldemaro raštai, 155 psl.

Garlaivis "Friesland" 1939 m.

tuvos Baltijos Lloydas" Kaune, su įgaliota agentūra Klaipėdoje "Baltijos Transporto Bendrovė", pralenkė C. Wiese laivų skaičiumi ir tonažu. Rederio C. Wieses didieji laivai buvo parduoti. Garlaivis "Prussia" 1833 bruto tonų, parduotas italams 1925 m. ir didžiausias, bet kada plaukiojęs po Lietuvos vėliava garlaivis "Memel", 2729 bruto tonų, parduotas latviams 1927 metais. 1936 metais C. Wiese turėjo tik tris jūros laivus.

1939 m. kovo 23 d. vokiečiai užėmė Klaipėdos kraštą. C. Wiese tapo Vokietijos piliečių ir visi jo likę trys laivai pakėlė Reicho vėliavą.

1940 m. lapkričio 1 d. laivą "Friesland" perėmė karo laivyno tarnyba (KMD) Danzige, šiek tiek apginklavo ir jau lapkričio 7 d. jis išplaukė į tarnybą kaip minų užtvary naikintojas-valytojas paženklintas "Sperrbrecher — Friesland 63".

1941 m. liepos 30 d. Kopenhagoje, laivą savo žinion perėmė karo laivyno tarnyba (KMD) Hamburge. Čia laivas buvo perstatytas ir pritaikytas savo paskirčiai. Krovimo patalpos pripildytos su tuščiomis plieninėmis statinėmis, kurios savo tarpe suveržtos metaliniais virbalais, tokiu būdu laivo plūdrumas žymiai padidintas.

Svarbiausia jo paskirtis buvo naikinti magnetinės ir akustinės minas, mažiau inkarines, kurios

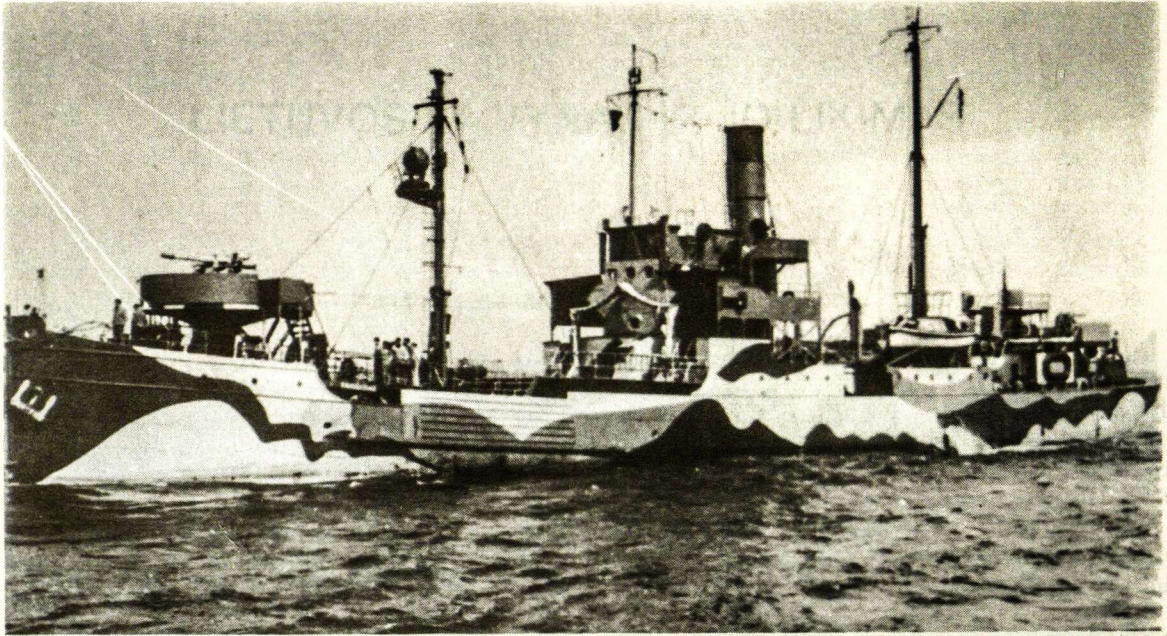
sprogo tikrai tiesioginiai susidūrus. Turėjo specialius įtaisymus, kurie rodė (davė) stiprų magnetinį lauką, sprogdinimui dugne gulinčias magnetines minas. Akustinių minų sprogdinimui turėjo garso bojas — plūdurus, kurios mašinų ir sraigto garsus imituodamos, buvo velkamos su specialiu įtaisu, pasinėrusiu vandenyje. Laivas operavo sekliuose vandenyse, negiliau kaip 40 metrų, nes tuo laiku gamintos minos, gulinčios gilesniuose vandenyse, nebuvo pavojingos laivams.

Apginklavimas: priešakyje, ant rago platformos, viena 8.8 cm patranka, abiejose pusėse dūmtraukio dvi 20 mm priešlėktuvinės patrankėlės, užpakalyje — viena 37 mm priešlėktuvinė ir viena 4 cm patranka.

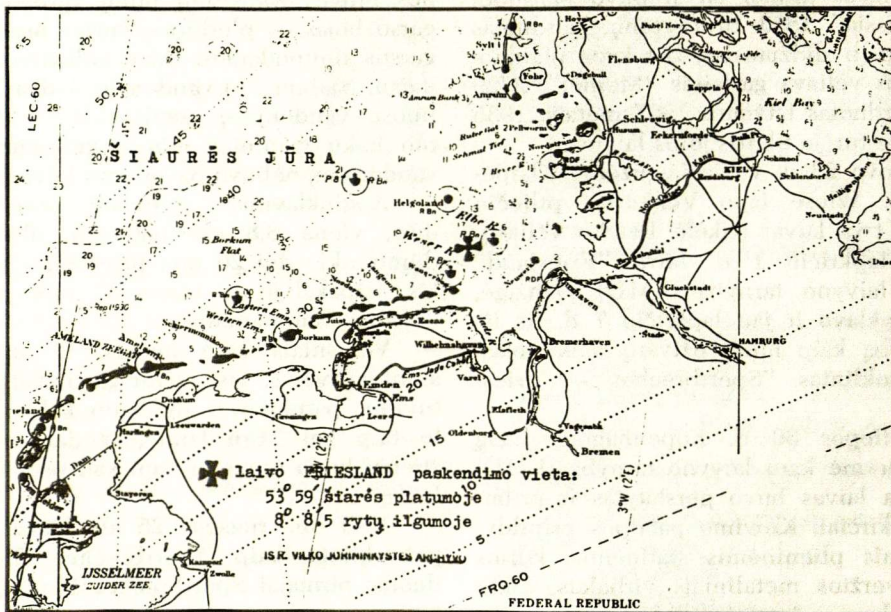
Vėlesniais karo metais, iš oro puolimams suintensyvėjus, visi laivai gavo daugiau priešlėktuvinų patrankų ir didesnio kalibro. Neišvengė to taip pat "Friesland", ir dar, reikia manyti, stiebai buvo nupjauti, tam kad padidinti šaudymo lauką.

1941 m. rugsėjo 25 d. laivas "Friesland" paženklintas kaip "Sperrbrecher 163", buvo perduotas pirmajai Sperrbrecher Flotilijai labai sunkioje ir pavojingoje tarnyboje.

1944 m. kovo 19 d. laivas užplaukė ant minos ir pradėjo skęsti, ir kovo 20 dieną po vi-

Garlaivis "Friesland-Sperrbrecher 163" 1941 m.

Paskendimo vieta

durnakčio, nuskendo kartu su 44 įgulos nariais.

Paskendimo vieta: 53°59' šiaurės platumoje; 8°08.5' rytų ilgumoje.

Šitokio "Friesland"- "Sperrbrecher 163", apginkluoto, kaip matyti nuotraukoje, nepažintų buvęs jo kapitonas a.a. Z. Domeika ir taip pat, savo laiku plaukiojęs jame šturmanu kpt. B. Krištopaitis. Nepažins jo ir visi kiti, dar likę gyvi, kurie prieš karą plaukiojo jame kaip įgulos nariai, nepažins jo uosto locai, laivininkystės bendrovių tarnautojai — makleriai, uosto muitininkai,

laivų štaurieriai su savo darbininkais-krovėjais ir daugelis kitų, kurie turėjo reikalų laive, trynė savo pėdomis laivo denį, buvo pavaišinti stikliuku skaidriosios. Prisimins tą seną "Frieslandą" tik jau ne tokį išmargintą ir ginkluotą.

Reikia pažymėti, kad antrojo pasaulinio karo metu, daugelis vokiečių prekybos laivų buvo pritaikyti visokeriopai karo tarnybai, nes pvz., medžiagų tiekimas į Norvegijos šiaurę ir dalinai Suomijos frontus vyko tikta jūros keliais.

SLAPTAS SUSITARIMAS, PAŽEIDŽIANTIS BALTIJOS KRAŠTŲ OKUPACIJOS NEPRIPAŽINIMĄ

D. KEZIENĖ

1980 m. Amerikos Teisingumo Departamentas (Department of Justice) sudarė slaptą susitarimą su komunistinės Rusijos valdžia. Šį susitarimą dėl bendradarbiavimo persekiojant karo nusikaltėlius — Amerikos piliečius, pasirašė Maskvoje buvęs Ypatingų Tyrimų įstaigos (Office of Special Investigations) pirmininkas Walter Rockler ir dabartinis pirmininkas Allan Ryan.

Pats susitarimo tekstas slepiamas nuo Amerikos visuomenės, kadangi jis prieštarauja Amerikos teisėtumo sistemai ir pažeidžia Baltijos kraštų okupacijos nepripažinimo principą. Bendradarbiaujama pagal KGB nustatytas sąlygas. Tą faktą pripažino pats Allan Ryan.

Kokios tos sąlygos? Rusų teisingumo ministerija pristato visus dokumentus OSI advokatams, surenka liudininkus. Liudininkų apklausinėjimas vykdomas okupuotuose kraštuose rusų paskirto teisėjo priežiūroje. Vertėjai yra pristatomi Intourist įstaigos. Amerikos advokatai bei OSI tardytojai neturi teisės išvykti iš paskirto miesto, pav. Vilniaus, ieškoti liudininkų arba naudotis bet kokiais archyvais, ieškant kaltinamosios arba gynybai naudingos, medžiagos. Aplausinėjimai filmuojami ir rodomi Amerikos teismuose kaip liudijimai. Daugeliu atvejų OSI pareigūnams duodamos tiksliai dokumentų kopijos, kurių tikrumą garantuoja tik patys rusai. Ši medžiaga Amerikos

teismuose naudojama kaip patikima. Tas leidžia KGB fabrikuoti medžiagą ir tos pačios įstaigos garantija, aišku, negali padidinti jos patikimumo. KGB gali persekioti ir persekioja Amerikos piliečius, amerikiečių rankomis, už Amerikos mokesčių mokėtojų pinigus.

Laikas informuoti Amerikos visuomenę apie šiuos skandalingus faktus. Reikia išreikalauti iš Amerikos valdžios viešo šio susitarimo teksto paskelbimo. Mes, Amerikos piliečiai turime teisę reikalauti to, remiantis Freedom of Information Act. Šiuo aktu dažnai naudojasi šio krašto priešai. Laikas jį naudoti prieš KGB bendradarbius. Tam reikia rašyti: Freedom of Information Act Officer, U.S. Department of State, Washington, D.C. 20520. Visi mūsų leidiniai, radijo programos bei organizacijos, turėtų tą labai greitai padaryti

OSI pažeidžia ne tik Amerikos piliečių teises, bet ir Amerikos vyriausybės Baltijos kraštų okupacijos nepripažinimo politiką. Sutinkant su okupacijos nepripažinimo politika, valdžios įstaigos negali turėti jokių oficialių ryšių su okupacinės valdžios įstaigomis tuose kraštuose.

Mūsų visuomenė turi būti detaliam informuojama šiuo klausimu. Tam reikia reikalauti, kad visi susitikimai su valdžios atstovais šiuo reikalu būtų tik vieši (on record). Iki tai nebus pasiek-

ta, tikslinga būtų atsisakyti duoti OSI pareigūnams bet kokią informaciją apie juos dominančius asmenis. Tegul jie naudoja federalinio teismo iškvietimus (federal subpoena). Advokatai pataria neturėti jokio kontakto su tokiais pareigūnais. Reikia atsiminti, kad bet kokia jūsų suteikta medžiaga gali būti panaudojama piktam prieš bet kokį lietuvį. Lietuviams įprastas lojalumas šiuo atveju naudojamas nesąžiningai prieš mūsų interesus. OSI kontaktai su rusų okupacinės valdžios organais rodo, kad ne tiesos nustatymas yra pagrindinis šios veiklos tikslas.

Reikalinga vieša Kongreso investigacija apie OSI vykdomą sovietinės medžiagos naudojimą Amerikos teismuose. Neseniai, neaiškiais aplinkybėmis miręs Kongreso narys Ashbrook, buvo vienintelis, kuris tokios medžiagos naudojimą pasmerkė. Ieškokime kitų šalininkų.

OSI įstaiga vilkina bylas, pav. neduoda advokatams kaltinamosios medžiagos, tuo apsunkinami gynybos darbai, ir tuo alina besiginančio finansinius išteklius. Latviai, estai, ukrainiečiai sutelkė lėšų savo žmonėms ginti. Reikia tą padaryti ir mums, nes pavojus gali grėsti bet kuriai lietuviškai šeimai.

Į karo nusikaltėlių sąvoką pirmiausia reikia įtraukti sovietų KGB darbuotojus ir asmenis, bendradarbiavusius su okupacine sovietų valdžia Baltijos kraštuose, kurie emigravo į šį kraštą. Allan Ryan pats viešai sutiko tokias bylas vesti, jei gaus patikimos įrodančios medžiagos. Kadangi jis KGB pateiktą medžiagą laiko patikima, tai galima neabejoti, kad iš to šaltinio jis tos medžiagos negaus.

Nseniai įvyko baltiečių bei ukrainiečių aktyvistų suvažiavimas New Yorke ir įsteigta bendra akcijos grupė — "Americans for Due Process". Verta šią grupę paremti.

Redakcijos prierasas — Negindami jokių karo nusikaltėlių, nei nacinių, nei komunistinių, skaitome, kad už nusikaltimus okupuotose teritorijose gali traukti atsakomybėn tik tų kraštų teisėtos vyriausybės, o ne okupantų įstaigos. Nei Amerikos valdžia, nei juo labiau KGB, neturi tam nei juridinės, nei moralinės teisės.

Jeigu vykdomi tyrimai ir teismai šiame krašte, tai tas turi būti atliekama tik pagal šio krašto įstatymus ir procedūras, o ne pagal sovietinius. Liudininkai turi liudyti teismui, atvykdamai į šį kraštą.

Organizacijos, suinteresuotos nusikaltėlių persekiojimu, daro nusikaltimą naudodamos nusikalstamus kaltės nustatymo būdus. Vienintelis

kelias — persekioti tokių kategorijų nusikaltėlius, yra reikalauti, kad okupuotuose kraštuose kuo greičiau būtų atstatytas suverenitetas, kada tų kraštų vyriausybės ir galės duoti teisėtas eigas šioms byloms. Priešingu atveju, tai yra ne tiek nusikaltėlių ieškojimas, kiek etninių grupių persekiojimas, pasitelkiant nusikalstamas įstaigas (KGB) ir naudojant nusikalstamus metodus.

Jurgis Juodis

LIETUVĖS MOTERYS, GELBĖKIME LIETUVIŲ!

Kreipiuosi į jus, moterys, nes jūs neturite baimės, ir tikiu, kad su jūsų pagalba išgelbėsime lietuvį, kuris yra O.S.I. kaltinamas, kaip "karo kriminalistas" — nieko bendro su kaltinimu neturįs.

Kurios pažinojote, matėte, ar sutikote dail. Jurgį Juodį, Lietuvoje, laike 1940-1940 metų ir norėtumėte jam pagelbėti, prašau skubiai pranešti man, kurį ginu — jo byloje.

Nyjola S. Grybauskas
Attorney and Counsellor at Law
3631 Fifth Avenue North
St. Petersburg, Fla. 33713
Tel. (813) 323-5405
po darbo valandų — 522-7996

“KARIO” LEIDĖJO ŽODIS REDAKTORIAMS PASIKEIČIANT

1950 m. atkurtas “Karys” atsišaukė su pakiliu tonu “Lietuvos vyrai, tėvynėje ir pasaulyje”, su smarkiu paraginiu visiems glaustis apie Nepriklausomos Lietuvos tradiciškai mielą “Kari”, kuris artimas ir brangus bičiulis kiekvienam lietuviui ginklu, darbu ar plunksna kovojančiam dėl laisvos, demokratinės Lietuvos atkūrimo”. Jį redagavo kpt. Simas Urbonas, talkinamas St. Butkaus ir Aug. Astrausko.

Po poros entuziastingų metų “Karys” atsidūrė labai nepalankiose sąlygose, patekęs į administracinius sunkumus. Po kiek laiko ir S. Urbonas, viso darbo iniciatorius, sveikatai pablogėjęs, pasitraukė iš redaktoriaus pareigų. Ir su jo netekimu lyg pritemo šviesus rytas. Bet mūsų “Kario” steigėjai nenuleido rankų. 1954 m. kpt. Zigmas Raulinaitis pasiėmė visą atsakomybę ir darbo našta ant savo pečių. Jis suorganizavo naują redakcinę kolektyvą ir jam vadovavo. Redakcinė komisija: Stasys Butkus, Kazys Kepalas ir Juozas Valakas. Redakcinė kolegija: plk. ltn. K. Ališauskas, dr. K. Jurgėla, plk. inž. dr. Vėbra. Administratorius — Leonas Bileris. Su šiomis jėgomis ir gausiu būriu bendradarbių vyriausias redaktorius Z. Raulinaitis ištiesino pakrypusius kelius “Kariui” tobulėti.

Kai tuo metu ir kiti lietuviški laikraščiai ir žurnalai buvo sunkumuose ir dairėsi, kas daryti ir kaip verstis toliau, tai rašytojas St. Tamulaitis, paminėdamas “Kari” “Draugo” Nr. 86, šitaip išsitarė: “Karys” betgi šito (užsidaryti) padaryti negali. Jis nepakeičiamas. Jo beriamas grūdas yra kitokios rūšies, dėl to ir sąlygos jam reikalingos (specifinės).

Naujasis vyr. redaktorius nuo tų metų sugėbėjo ne tik “Kario” turinį ir jo išvaizdą pagerinti, bet ir jo leidimo tęstinumą administraciniai ir ekonominiai užtikrinti. “Kario” leidėju tapo “Ramovės” skyrius New Yorke. Tuo pačiu užsimojimu sutelkta naujų redaktorių, bendradarbių, “Kario” atstovų, platintojų visuose kontinentuose. Pagausėjo prenumeratorių-skaitytojų skaičius. Šalia “Kario” pradėta leisti paties “Kario” redaktoriaus ir jo bendraminčių istorinės knygos. Administraciją vedė darbštus, pareiingas ir labai išmaningas Leonas Bileris. Šio “Kario” štabo vadovaujamas “Karys” gerėjo, augo ir stiprėjo. Redaktorių kolegija keitėsi, bet vyriausias redaktorius, kaip granitas, redakciniame gyvenime, sakytume, retenybė, per tuos 28 metus ištvėrė visus sunkumus, buvo kūrybingas ir sumanus

“Kario” vadovas. Per tuos metus “Karys” puikiai atstovavo mūsų karišką šeimą ir įbrėžė mūsų kultūros istorijoje didžias žymes. Jungė, stiprino ir gaivino buvusius ir esamus kovotojus tam pačiam pradiniam tikslui — Nepriklausomos Lietuvos ateičiai. Taigi, dabartinis redaktorius per tris dešimtis metų buvo “Kario” širdis, kraujas ir viso darbo variklis.

Š.m. pradžioje su mūsų didžiu apgailestavimu Z. Raulinaitis pareiškė, kad išsikelia iš New Yorke ir paprašė leidėją jį nuo š.m. gegužės mėn. iš redaktoriaus pareigų atleisti. Jo žodžiais: niekas negyvensim kelis amžius, o kultūra gyvena ir kuriama tūkstančiais metų. Taip ir “Karys” pasigenda ir pasiges vieno kito, bet jis turi gyventi ateinančioms kartoms.

Leidėjas, persvarstęs visas sąlygas ir pasižvalgęs ilgokai apylinkėje, kad naujas redaktorius būtų arčiau spautuvės, pakvietė redaktoriaus pareigoms jauną Tėvynės kovotoją už tuos pačius mūsų interesus *Vladą Šakalį*.

Redaktorių pasikeitimo proga, Leidėjas širdingai dėkodamas su didžia pagarba spaudžia dešinę ilgamečiui “Kario” redaktoriui kpt. *Zigmui Raulinaičiui* visų “Kario” rėmėjų, prenumeratorių, skaitytojų vardu, už tokią didelę asmenišką auką ir vadovavimą “Kariui”, linkėdamas jam ilgų, darbinių, sėkmingų ir sveikų metų.

Ta pačia proga linkime naujam “Kario” redaktoriui Vladui Šakaliui tuo pačiu pradiniu užsimojimu tęsti kūrybingą redagavimo darbą.

Kviečiame visus su ta pačia pakilia nuotaika bendradarbiauti “Karyje”, jį remti, prenumeruoti ir skaityti.

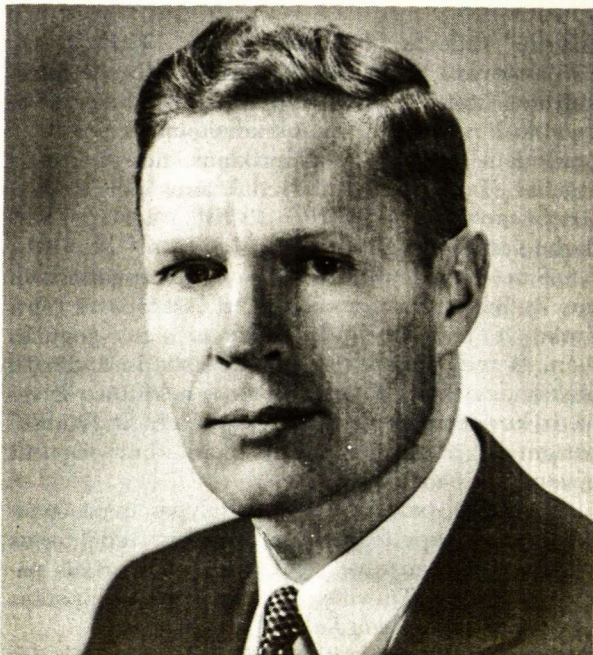
“Kario” leidėjas

“KARIO” REDAKTORIAI PASISAKO

“Pasikeičiant “Kario” redaktoriams pareigoms šia proga užkalbinau abu — dabartinį *Zigmą Raulinaitį* ir jo pareigas perimantį *Vladą Šakalį*.

Pradžioj keli klausimai Z. Raulinaičiui:

1. *Po daug metų, su gailėsčiu, išleidžiame iš ilgos “Kario” redagavimo tarnybos. Susirūpinę ne tik mes, čia arčiau, prie “Kario” dirbdami, bet toks pat rūpestis užgula ir toliau gyvenančius bendradarbius, “Kario” rėmėjus ir ypač mielus “Kario” skaitytojus. Prie “Kario” esate pritapę seniai; net dar menu ir paskutiniuosius nepriklausomybės metus. Išėjimoje, sakyčiau, savo pastangomis ir darbu, “Kari” išaugino. Tai kodėl dabar perduodate jaunesniam?*

Ilgametis "Kario" redaktorius kpt. Z. Raulinaitis

— Iš darbovietės išeinu pensijon ir išsikeliu iš New Yorko.

2. Koki metai "Kari" redaguojant buvo sunkiausi? Kas labiausiai per tokį ilgą — išimtiną redagavimo laiką, nesidairant į visokias sąlygas, aplinkybes ir painiavas, labiausiai rišo prie "Kario", ir kas labai atsakingą darbą ap sunkindavo?

— Sunkiausi buvo pirmieji trys metai. Reikėjo surasti nuolatinių bendradarbių ir daugiau skaitytojų. Paskatinantys laišškai, siunčiami vis gausėjančių skaitytojų ir rėmėjų, darė redagavimo darbą malonų, tačiau darbas įstaigoje, pragyvenimui, palikdavo ne per daugiausia laiko "Kario" reikalams ir redagavimui.

3. Kokios pageidaujamos skaitytojams medžiagos dažnai pasigesdavote ir kokios būdavo ir yra per teklus?

— Proginių, tematinių ir diskusinių straipsnių redakcija gaudavo ne per daugiausia. Kitų, ypač prisiminimų — netrūkdavo.

4. "Karys" daug kam patinka ne tik kultūringa išvaizda, bet ir turinio įvairumu; net yra per eilę metų pasikartojantieji skyriai, kaip: istorinis, karinė ir mokslinė technika, įvairios spaudos atgarsiai, atsiminimai, Š.S. "Tremties Trimitas", skaitytojų pasisakymai. Kurį skyrių reiktų ypač plėsti ir ką apkirpti?

— Mano supratimu, "Kario" turinys yra išbalansuotas. Tačiau, gausesnė informacija iš okupuotos tėvynės, apie gyvenimą tenai, rezistenciją okupantui ir nuotakas, būtų sveikintina.

5. Per tuos redagavimo metus esate daug istorinių knygų kariniais klausimais parašę ir "Karys"

jas išleidę į pasaulį. Ar dar žadate ir daugiau ką panašaus parašyti ir "Karyje" bendradarbiauti?

— "Kariui" talkinsiu visais būdais. Mane domina Lietuvos karinė istorija ir lietuvių karyba. Tos srities temomis turiu paruoštų straipsnių.

6. Ką galėtumėte dar pasiūlyti ir ko linkite naujam redaktoriui?

— Naujam redaktoriui, p. Vladui Šakaliui, nuoširdžiai linkiu ištvermės ir sėkmės.

Mūsų pokalbio rūpestingai klausosi ir naujasis redaktorius Vladas Šakalys. Sveikinu jį naujose garbingose pareigose ir noriu nors iš dalies sužinoti jo rūpesčius ir planus, jau iš anksto žinodamas, kaip, kaip įprasta, redaktoriai žiniomis santūrūs ir ne viską tuoj išsako.

1. Žinau, kad pasaulis jus daugiau pažįsta, negu mes čia keletą kartų sutikę. Bet vistiek "Kario" skaitytojams būtų įdomu sužinoti, kaip seniai prie spaudos darbų esate pritapę ir kaip jus vilioja istorinės, karinės temos politiniame gyvenime?

Spaudos darbą esu dirbęs tik pagrindžio sąlygomis. Profesionalu niekada nebuvo ir būti neketinu, bet tam tikra patirtis eilę metų dirbant vis tik atsirado. Istorinės, karinės temos visada labai domino, nes tai yra mūsų dvasinės kultūros viena iš svarbiausių sričių. Okupantas, atimdamas iš mūsų laisvę, stengiasi išbraukti iš mūsų atminties ir mūsų praeitį. Klautojant Lietuvos istoriją, karybos tema stengiamasi visiškai nutylėti tam, kad mes turėtume nepilnavertiškumo jausmą. Todėl tos temos ne tik patrauklios, bet ir būtinos. Jas stiprina mūsų pasiryžimą dabarties ir ateities kovoms už laisvę.

2. Ko pasigendate "Karyje" ir ką reiktų plėsti? Ar esate patenkintas "Kario" vedamosiomis mintimis?

Atkankumo. Vien praeities nepakanka. Po Antojo Pasaulinio karo, lietuviškoji karyba pergyveno gal pačius kruviniuosius, kovingiausius ir neįprasčiausius etapus. Jie kaip tik mažiausiai yra aprašyti, apmąstyti. O kaip tik tas laikotarpis turės pačias rimčiausias įtakas ateities kovoms. Partizaninio karo patirtis mums praktiškai bus svarbiausia. Toms kariavimo formoms manau skirti kaip galima didesnę dėmesį. Juo labiau, kad jos randa vis didesnę vietą viso pasaulio karyboje.

"Kario" pagrindinėmis mintimis esu patenkintas ir nieko keisti neketinu. Kalba gali būti tik apie tematikos praplatinimą, išsakytos minties prasmę.

3. Žinau, kad nesate gyvenimo išlepintas ir iš jaunystės kovotojas už savo tautos Nepriklausomybę. Kaip vertinate karių veteranų sambūrius ir pasireiškimus išėivijoje?

Karių veteranų sambūriai atlieka platų ir reikšmingą darbą — išėivijos lietuviybės palaikymą. Jo pagrindinė svarba Lietuvai pilnai bus įvertinta tik ateityje. Kada mums bus labai svarbu atkurti savo karybos istoriją bei tradicijas. Ir praeities atradimui iš naujo, labai pasitarnaus veteranų atlikti ir atliekami darbai.

4. Ko laukiate iš "Kario" bendradarbių, rėmėjų ir skaitytojų?

Iš "Kario" bendradarbių, rėmėjų, skaitytojų, laukiu nuoširdžios paramos. Ir pradžioje šio kio tokio atlidumo. Nesu kariškis ir nepaisant domėjimosi karybos temomis, galiu tikėtis ir priekaištų. Kadangi jaunų lietuvių kariškių, galinčių imtis šio darbo neturime, esu įsitikinęs šio darbo reikalingumu ir todėl jo imuosi. Lietuvoje išslapstyti ir tebeskaitomų leidinių iš Nepriklausomybės laikų tarpe, patys įdomiausi laikomi "Kardo" ir "Kario" komplektai. Norėčiau, kad "Karys" pasiektų ir Lietuvą. Prašau visus skaitytojus ieškoti progų "Karį" nuvežti į Tėvynę. Jis ten dar reikalingesnis, negu čia, išėivijoje.

PARTIZANINĖS KOVOS AIDAI

V. ŠAKALYS

Pagarsėjęs Lietuvoje ir Vakaruose partizanas J. Lukša (žinomas Daumanto, Skirmanto, Skrajūno ir kitais slapyvardžiais) žuvo mažai žinomomis aplinkybėmis.

Sutinkamai su sovietine propagandine knygpalaikė "Vanagai iš anapus", jis buvo nukautas partizanų apsimetusio čekisto.

Man eilę metų teko būti lageriuose su partizaninės kovos dalyviais, bei asmenimis, kurie, nors kovose nedalyvavo bet buvo jos liudininkais. Buvo lageryje ir Klemas Širvyis, kartu su J. Lukša skridęs į Lietuvą. Nors ne visus liudininkus galiu čia išvardinti (jie tebėra Lietuvoje ar Rusijoje), bet nors ir kuklūs patikslinimai geriau negu visiškai nežinia.

Po J. Lukšos sužeidimo, ilgametis pagrindžio dalyvis, gydytojas iš Kauno Z., jį kurį laiką gydė. Šis gydytojas jau buvo KGB užverbuotas. Nors jam nepavyko nurodyti savo šeiminių partizanų buvimo vietos (buvo imtasi atsargumo priemonių), bet kai kurie partizanų ryšininkai vistiek buvo išduoti. Taip buvo išduotas Mančiūnskas, netoli kurio sodybos turėjo įvykti J. Lukšos ir išdaviku tapusio Kukauskos susitikimas. Būtent, gydytojo Z. išdavystė padėjo nukauti partizaną "Aitvarą". Jo vardu vėliau veikė lydėjęs J. Lukšą į žuvimo vietą čekistas.

Į susitikimo vietą J. Lukšą lydėjo trys partizanai. Kažkokia bloga nuojauta kamavo partizanų kapitoną. Kadangi jis turėjo eiti pirmas, o kiti dengti jį iš tam tikro atstumo, tai J. Lukša kelis kart pakartojo, kad esant padėčiai be iešities, reikia neleisti jam gyvam patekti į čekistų nagus. Net šaunant jį patį.

Čekistas vedė J. Lukšą į iš anksto paruoštą pasalą. Sutinkamai su partizanų konspiracijos taisyklėmis, čekistas ėjo priekyje. J. Lukša buvo užsivedęs automatą. Todėl čekistas negalėjo tikėtis paimti partizaną gyvą. O buvo duotas griežčiausias įsakymas — J. Lukša turi būti paimtas tik gyvas.

Praeinant siauru taku pro medžių tankmę, grupė pasiruošusių čekistų šoko iš medžių ant antruoju einančio J. Lukšos. Todėl partizanas negalėjo atsišaudyti.

Naujas "Kario" redaktorius Vl. Šakalys

Tačiau ir netikėtai užgriūtas, jis grūmėsi ir du kartus sušuko savo draugams, kad šautų į jį.

Čekistai tuo metu buvo grupėmis išsidėstę aplink visą pasalos vietą. Jų sukeltas triukšmas, bėgiojimas, parodė partizanams, kad padėtis beviltiška ir po antro J. Lukšos riksmo, jie iš visų turimų ginklų paleido šūvius į besigrumiančią masę. Tada ir žuvo kapitonas J. Lukša, kartu su įsikabinusia į jį čekistų keke. "Aitvaru" apsimetęs čekistas vistiek liko gyvas, nes būdamas priekyje, grumtynėse nedalyvavo.

Partizanai buvo apsupti ir kautynės truko iki ryto. Netoliese esančios sodybos gyventojai girdėjo protarpiais tarp šūvių ir partizaniškas dainas. Tik vienas tos kovos dalyvis liko gyvas ir ėjo Gulago keliais. Dabartinis jo likimas man nežinomas.

Išdavikas Kukauskas gyvena Vilniuje, Žirmūnuose ir dabar. Ilgą laiką dirbo saugumo technikos inžinieriumi Elektros skaitiklių fabrike, vėliau panašiose pareigose Skaičiavimo mašinų gamykloje. Pastoviai geria ir mėgsta girtiems pašnekovams aiškinti, kad jis mokėsi žvalgybos gudrybių pas amerikiečius, todėl nėra tik pilkas žmogelis.

Gydotojo Z. rolė pagrindžiui tuomet taip ir nepaiškėjo. Ji paaiškėjo vėliau, kada jis sėkmingai išdavė paskutinį Lietuvos partizanų vadovą A. Vanagą (Adolfą Ramanauską).

1961 metais man sėdint Vilniaus KGB rūsyje, knygoje "Jamaikos Maronai", išleistoje 1957 m. (taigi, metai po A. Vanago suėmimo), radau nagu įbėžtą autografą — A. Vanagas. Kadangi per tuos metus jokio

(Nukelta į virš. III psl.)

LIETUVIŠKŲ PARAPIJŲ METAI IR JŲ VYKDYMAS

Komiteto veiklos informacija

Šie metai, susitarus ALRK Kunigų Vienybei, JAV Lietuvių Bendruomenei, Lietuvos Vyčiams, ALRK Moterų Sąjungai ir ALR Katalikų bei Ateitininkų Federacijoms ir entuziastingai pritariant vysk. Vincentui Brizgiui ir Lietuvių Katalikų Tarnybos vedėjui kun. Kazimierui Pugevičiui, yra paskelbti Lietuviškų Parapijų Metai. Tuo norima atkreipti visos — tikinčios ir netikinčios — lietuvių visuomenės ypatingą dėmesį į vieną iš lietuviškojo išeivijos gyvenimo židinių, kuris turėtų mums nepaprastos reikšmės praelyje ir kuris dalį šios reikšmės tebėra išlaikęs ir gali išlaikyti ir ateityje.

Mes stengiamės ugdyti išeivijos lietuviškąją kultūrą, remti ir skatinti visas teigiamąsias mūsų tautos gyvenimo apraiškas. Lietuvių katalikų ar protestantų parapija daugelyje mūsų kolonijų yra pats pagrindinis ar bent labai svarbus mūsų religinio ir tautinio gyvenimo centras. Kaip ir kiekvienas gyvas organizmas, jis bent retkarčiais yra reikalingas atsinaujinimo ir sustiprinimo. Savaime suprantama, kad per vienerius metus pilnai ar net tik ir patenkinamai tai atsiekti ne tiktai nėra lengva, bet ir aplamai neįmanoma. Tačiau visiems lietuviams nuoširdžiai rūpinantis ir padedant, net ir per vienerius metus gali būti padaryti ne tiktai sėkminga pradžia, bet padėti ir tvirti pagrindai tolimesniam šio darbo tęsimui.

Lietuviškų Parapijų Metų atsišaukime buvo numatytas centrinis iniciatyvos židyns metų darbams planuoti, derinti ir skatinti. Tuo vadovaujantis, Clevelande buvo sudarytas koordinacinis metų komitetas, kuris jau apsvarstė ir pradėjo vykdyti kai kuriuos svarbesnius dar-

bus. Buvo paruoštas ir spaudai bei radijo programoms išsiuntinėtas kreipimasis, kuris pakartoja šių metų siekinius, prašo kunigų ir pasauliečių paramos ir ragina sudaryti lietuviškų parapijų Metų vykdymo komitetus atskirose vietovėse. Šis kreipimasis lietuvių bei anglų kalbomis buvo taip pat pasiūstas asmeniškai JAV lietuvių parapijų klebonams, vienuolių vyresniesiems bei vyresniosioms ir organizacijų dvasios vadams.

Tiesioginis ir pagrindinis Lietuviškų Parapijų Metų vykdymas, be abejonės, priklauso vietovių komitetams, kurie geriausiai žino dažnai be galo įvairias kiekvienos apylinkės sąlygas ir galimybes. Jų darbo sėkmei didelės įtakos turės ir nuolatinis visų Lietuviškų Pasapijų Metų paskelbimą pasirašiusių organizacijų vadovybių dėmesys. Visos jos jau yra pasižadėjusios raginti ne tik savo narius, bet ir visus lietuvius jungtis į savas parapijas ir taip pat organizuoti vajus bei minėjimus lietuvių parapijų gyvenimui stiprinti. Šiems ir panašioms darbams palengvinti metų koordinacinis komitetas paruošė temų sąrašą atskiriems metų mėnesiams ir jau ruošia kiek platesnį idėjų bei darbo galimybių rinkinį — informacinį aplanką, kurio pirmoji siunta, skirta gegužės-rugsėjo mėnesiams, turėtų būti baigta balandžio pabaigoje. Ieškodamas tinkamiausios datos Lietuviškų Parapijų Metų kulminaciniam taškui, komitetas taip pat nusprendė, kad iškilmingam metų užbaigimui labiausia tiktų ateinančių metų Šv. Kazimiero šventė, kovo 4 diena. Tuo kartu būtų iškelta ir pabrėžta šio mūsų šventojo reikšmė, ruošiantis artėjančiai 500 metų jo mirties sukakčiai.

Vienu iš svarbiausių šių metų įvykių bus ypatingas suvažiavimas lietuviškų parapijų dabarties rūpesčiams ir ateities galimybėms aptarti, kurį, susitarus su vysk. V. Brizgiu bei organizacijų vadovybėmis komitetas planuoja šiam rudenii. Parapijų klebonai, vienuolių vadovybės bei organizacijų dvasios vadai, įvairių vietovių komitetų atstovai ir visi parapijų bei mūsų dvasinio gyvenimo stiprinimu susirūpinę lietuviai šiame suvažiavime galės pasidalinti jau pradėto darbo patirtimi ir iškelti naujų, konkrečių minčių.

Amerikos Lietuvių Bendruomenė

šiais metais švenčia savo trisdešimtmečio sukaktį. Dažnai mūsų spaudoje matome Vilniaus Katedrą ir skaitome ją viso pasaulio lietuviškų bažnyčių Motina. Įdomiu sutapimu kaip tik šiais metais sukanka ir 30 metų, kai (1952) sovietų valdžios įsakymu buvo nuimtos trys katedrą puošusios šventųjų statulos.

Tai nebuvo "atsitiktinė nelaimė", bet okupanto rūpestingai apskaičiuotas smūgis į kiekvieno lietuvių širdį, pasibaigęs visišku Katedros išniekinimu ketvertu metų veliaiu, kada ji buvo paversta į "komunistinės kultūros centrą". Mūsų sąmoningas ir išradingas dėmesys savosioms parapijoms išeivijoje taip pat neturėtų būti "tik praeinančios atsitiktinumas". Jis kartu yra ir neatskiriama visos lietuvių tautos dabartinės kovos dalis už pilną tautinę ir religinę mūsų gimtojo krašto laisvę.

Lietuviškų Parapijų Metų Komitetas

P.S. Paruošta pagal komiteto pranešimą JAV LB antrajam visuotiniam suvažiavimui Detroit, 1982.IV.17.

Lietuviškų Patapijų Metų Temos

Palengvinti vietinį ir asmeninį Lietuviškų Parapijos Metų planavimą, Metų koordinacinis komitetas siūlo šias temas: Metų tema: Lietuviška parapija — mūsų religiniai ir tautiniai namai.

Temos atskiriems mėnesiams:

1. Gegužė: Lietuviška parapija Kristaus Bažnyčioje.
2. Birželis: Lietuviška parapija ir lietuvis kunigas.
3. Liepa-rugpjūtis: Mano (tėvų, senelių, giminių) parapija Lietuvoje.
4. Rugsėjis: Jaunimas — lietuviškos parapijos širdis.
5. Spalis: Lietuviška parapija — dvasinio gyvenimo židyns.
6. Lapkritis: Lietuviškų parapijų praeitis — mūsų dabarties dalis.
7. Gruodis: Lietuviška parapija ir lietuviška šeima.
8. Sausis: Lietuviška parapija Dievo globoje.
9. Vasaris: Meilė lietuviškai parapijai — meilė tautai.

10. Kovas: Lietuviška parapija ir aš. Siūloma Lietuviškų Parapijų Metus iškilmingai užbaigti Šv. Mišiomis ar pamaldomis ateinančių metų Šv. Kazimiero šventėje, kovo 4 dieną.

Lietuviškų Parapijų Metų
Komitetas

PARAPIJA —

mūsų religiniai ir
tautiniai namai

Lietuviškų Parapijų Metų
Komiteto kreipimasis
į Amerikos lietuvius

Mes didžiuojamės būdami garbingos ir nemarios lietuvių tautos vaikais. Galybių Viešpats mus leido lietuviams ir įspaudė mūsų kaktose ir širdyse lietuviybės žymę. Tėvynės meilė yra atspindys dieviškosios meilės. Tos meilės, kuri Kristaus veidą suvilgė ašaromis dėl jo mylimos Jeruzalės likimo. Tautinės kultūros, tradicijų, papročių tausojimas, puoselėjimas ir kūrimas yra nepaprastai reikšminga mūsų išganymo kelio dalis.

Mes esame liudininkai ilgamečio Lietuvos Bažnyčios ir krikščioniškosios lietuvių tautos kryžiaus kelio. Kristus pavergtoje tėvynėje juo iš naujo eina į Kalvarijos Kalną. Šis kelias nuklotas bažnyčių griuvėsiais ir rūpintojėlių skeveldromis. Jis yra primirkęs lietuvių vyskupų, kunigų ir tikinčiųjų krauju ir motinų ašaromis. Tačiau jis lygiai išpuoštas mūsų brolių — kankinių ir didvyrių, mūsų nežinomų šventųjų sesių aukų žiedais.

Mes esame atviri autentiškam ir įkvėptam Vatikano II susirinkimo žodžiui ir dvasiai.

Mes esame dalis lietuvių išeivių Bažnyčios ir jaučiame jos istorinę misiją bei atsakomybę.

Lietuvių išeivių Bažnyčia turėjo ir tebeturi penkis pagrindinius siekius:

— Visus lietuvius suburti į lietuviškas parapijas.

— Dėti visas pastangas, kad visos lietuviškos parapijos būtų aptarnaujamos lietuvių kunigų.

— Siekti, kad parapijos būtų ne tik religinio, bet ir tautinio bei kultūrinio gyvenimo židiniai.

— Stengtis, kad lietuviškose parapijose būtų branginama bei ugdoma lietuvių kalba, atgaivinama bei saugomos lietuvių religinės ir tautinės tradicijos.

— Kreipti ypatingą dėmesį į jaunimo lituanistinį mokymą ir auklėjimą.

Apie šiuos siekinius, tik kitais žodžiais,

kalba ir mūsų Bažnyčios bei visuomenės vadovai, šių metų pradžioje paskelbė 1982 metus Lietuviškų Parapijų Metais. Savo atsišaukime jie taip pat yra pareiškę, kad "visiems... darbams planuoti, derinti ir skatinti sudaromas centrinis iniciatyvos židynys..." Žemiau pasirašęs komitetas ir yra tasai židynys, kuris kartu su religiniais bei visuomenės vadovais ir institucijomis yra pasiryžęs atlikti eilę darbų, išplaukiančių iš aukščiau minėtų siekinių bei realybių.

Mes suprantame prisiimtų pareigų dydį ir svarbą, bet lygiai suprantame ir visuomenės imlumą bei savo ribotą pajėgumą. Todėl esame pasiryžę ne tiek konkrečiu darbu padėti visoms lietuviškoms parapijoms, kiek atkreipti dėmesį į kiekvienos parapijos svarbą bei reikalingumą. Ne tiek pakeisti kiekvieno lietuvių nusistatymą, kiek atskleisti visiems broliams ir sesėms parapijos židinio šilumą religinio, tautinio ir kultūrinio gyvenimo būvyje. Ne tiek pakeisti parapinio socialinio gyvenimo ar liturginių pamaldų tvarką ir prasmę, kiek raginti persunkti ir vieną ir kitą lietuviškosios kultūros lytimis.

Trumpai, šis komitetas nuoširdžiai bandys šiais metais visų lietuvių mintis kuo dažniau nukreipti į lietuviškų parapijų problematiką. Mes lygiai bandysime kuo daugiau lietuvių — asmenų, institucijų, organizacijų įtraukti į konkretų darbą parapijose.

Šiose pastangose prašome bei laukiame pagalbos ypatingai iš parapijų klebonų ir kitų kunigų. Taip pat ir parapijų tarybų, vienuolių, organizacijų ir visų lietuvių.

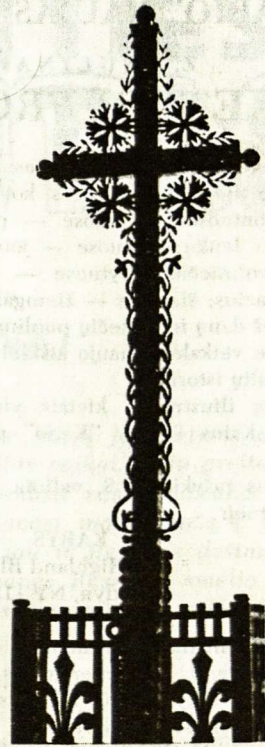
Mes raginame, kad visur, kur tik yra lietuvių parapija arba bent lietuvių kolonija, būtų įkurtas lietuviškų parapijų metų komitetas. Mes kviečiame lietuvius kunigus ir pasauliečius, ypač jaunimą, kelti lietuviškų parapijų laimėjimus ir rūpesčius mūsų spaudoje.

Centrinį komitetą Clevelande sudaro: pirm. Rumualdas Bublys, vicepirm. Kęstutis Civinskas, sekr. Nijolė Balčiūnienė, išd. Eugenijus Šilgalis ir nariai — kun. Juozas Bacevičius, Sesuo M. Corinthia, SSC, Algirdas J. Kasulaitis, Zita Kripavičiūtė, Vacys Rociūnas, Stella Sankalaitė, Stefanija Stasiūnė ir kun. Kęstutis Žemaitis. Komiteto adresas: R. Bublys, 23430 Harms Road, Richmond Heights, Ohio 44143.

Mes prašome Priskeyto Kristaus palaimos savo užsimojimams ir darbams.

Lietuviškų Parapijų Metų
Komitetas

1982 m. kovo 25 d.

— Lietuviškosios parapijos yra veiksmingas lietuviškumo išlaikymo pasireiškimas, todėl jos turi rūpėti visiems lietuviams be įsitikinimų skirtumo. Gyvenimas rodo, kad organizuotos religinės bendruomenės ir tautiškumas yra vienas kitą stiprinančios jėgos. Tai ypač dabar ryšku pačioje Lietuvoje. Todėl "Karys" noriai deda ir dėms medžiagą apie išeivijos pastangas stiprinti parapijų lietuviškumą.

Graikų padavimu, Atlantas rėmėsi stiprybės palytėdamas žemę. Taip ir mums, galvojant apie savo židinių išlaikymą, daugiau reikia ieškoti dvasinių ryšių su savo stiprybės šaltiniu — Lietuvos dvasinio atgimimo židiniams. Tebūnie lietuvių religinio ir tautinio gyvenimo apraiškos kasdienine mūsų lietuviškųjų parapijų gyvenimo dalimi.

— Red.

“KARIO” NAUJAS LEIDINYS

Z. RAULINAITIS

KETURI FRONTAI

Lietuvos valstybės kūrimasis XI a. pabaigoj ir XII a., ir lietuvių lentingos kovos su priešais keturiuose frontuose: vakaruose — prūsų gynimasis nuo mozūrų ir lenkų; pietuose — jotvingių kovos su lenkais ir voliniečiais; rytuose — lietuvių priešpuoliai prieš kniazius; šiaurėje — žiemgalių, kuršių, latvių gynība prieš danų ir vokiečių puolimus.

Šiame veikalė iš naujo atskleisti svarbūs ir įdomūs įvykiai Baltų istorijoje.

Knyga iliustruota, kietais viršeliais, su aplanku. 164 psl. Kaina 9 dol. “Kario” prenumeratoriams tik 7.50 dol.

Čekius rašykite U.S. valiuta KARYS. Siųskite užsakymus tuoj:

KARYS

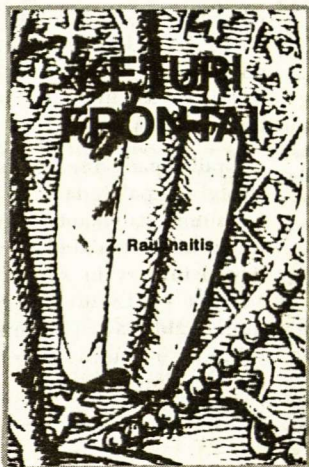
341 Highland Blvd.
Brooklyn, NY 11207

KARIO administracija primena:

Nenorėdami prenumeratorius perdaug apsinkinti su knygų užsakymais ir administracijai užsiversti su vis naujai išleistomis knygomis, širdingai prašytume norinčius įsigyti tik dabar išleistą “Kario” knygą “Keturi Frontai” paskubėti išsiųsti užsakymus, nes rugsėjo mėn. bus jau įrištas III t. “Kovos dėl Lietuvos Nepriklausomybės”. Užsakymo lapeliai buvo prijungti prie “Kario” Nr. 3.

Taip pat primename, kad jau pats laikas dar neatsilyginusiems apsimokėti “Kariui” prenumeratą, nes tuoj U.S. paštas tikrins “Kario” prenumeratorių kortelėtas. Pagal jų instrukciją, negalima siuntinėti paginta kaina “Karij”, kai prenumerata pilnai neapmokėta.

Be to, prašome “Ramovės” skyrius ir platintojus

atsiskaityti už praeitais metais prisiųstas knygas.

Kartais jūsų mažos pastangos laiku mums išperka nemalonią gaišatį ir veltui eikvojimą pinigų.

PREMIJUOTI STRAIPSNIAI

“Kario” redakcijai siunčiame 1981 m. premijų Komisijos protokolą ir prašome jį paskelbti “Karyje”.

Komisija apgailestauja, kad 1980 m. laimėjusių premijas “Kario” bendradarbių pavardės ir Komisijos protokolas nebuvo paskelbta “Karyje”.

J. Citulis

Komisijos atstovas

LIETUVIŲ KARIŲ VETERANŲ SAJUNGA RAMOVĖ CENTRO VALDYBA

PREMIJŲ KOMISIJA

1981 m. spausdintų “Karyje” straipsnių premijavimo komisijos

Protokolas

1982 m. balandžio 23 d. straipsnių premijavimo komisija: J. Virbalis, B. Paulionis ir J. Citulis, įvyksiamame posėdyje nutarė skirti “Kario bendradarbiams už geriausius straipsnius premijas:

1. B. Balčiūnui, už mokslinį-astronominį straipsnį “Kelias į erdves”, spausdintą “Kerio Ner. 3-4.

2. A. Budreckiui, už istorinį straipsnį “Kulikovo mūšis”, spausdintą Kario Nr. 1-2.

3. B. Balčiūnui, už karo taktikos straipsnį “Kazmieras Semanavičius - Artis Magnue Artilerie 1650 m.”, spausdintą “Kario” Nr. 7, 8, 9.

Kiekvienam premijuotam “Kario” bendradarbiui skiriama 50 dol. premija.

Komisija:

J. Virbalis B. Paulionis J. Citulis

Žurnalo “Karys” atstovas K. Juškaitis dėkoja ram. E. Vengianskui, pravedusiam “Kariui” paremti kavutės programą. Nuotr. P. Malėtos

Redaguoja —
S. Kauneliene
531 W. Grand Blvd.
Detroit, Mich. 48216

TREM TIES TRINITAS

PUOKŠTĖ LIETUVEI MOTINAI

Žibuoklių puokštelė, neužmirštuolių žiedeliai ir gražiausi linkėjimai kiekvienai Lietuvai Motinai, auginančiai ar jau į žmones išleidusiai savo vaikus! Pagarba joms už lietuviybės daigelius įskiepytus į savo vaikų širdis. Ypatinga pagarba politinių kalinių, kenčiančių už savo įsitikinimus įvairiuose plačiosios sovietinės Rusijos kalėjimuose ir konclageriuose motinoms. Jos išaugino dvasinius galiūnus, kurie persekiojami, kankinami, nepalūžta, kurių širdys liepsnoja tėvynės ir Dievo meile.

Štai ištrauka iš Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikos 50 numerio, kur Viktoras Petkus savo laiške iš Kučino kalėjimo rašo:

“Šiandieną švenčiu Šilines. Ir aš mintimis

prie tų akmenų, prie kurių jau keturis dešimtmečius renkasi Marijos vaikai. Kaip greitai bėga mūsų dienos! Dar rodosi vakar, užvakar, tėveliai kas metai veždavosi mane mažą į tas didžiūsią iškilmę, o jau ir jie pora dešimtmečių laukia nesulaukia manęs Raseinių smėlio kalnelyje. Kokios trumpos tos mūsų žemiškosios būties dienos”.

Jo ir kitų gyvenimas sunkus ir dienos pilkos, bet jas praskaidrina motinų atmintin įkalty maldų žodžiai, meilė ir ilgesys Tėvynės Lietuvos.

Kad daug būtų tokių motinų, kurios sugebėtų išauginti tokius kilnius vaikus!

NAUJĄ LAPĄ ATVERTUS

Nekantriai lauktas visuotinis LŠST atstovų suvažiavimas, įvykęs 1982 m. kovo 27-28 dienomis, Čikagos “Vytauto Didžiojo” Rinktinės Šaunlių Namuose, jau praeityje. Suvažiavimas buvo labai svarbus, nes ne paslaptis, kad ir mūsų gražiai suklestėjusioj Sąjungoj buvo papūtę negerie vėjai. Byla amerikiečių teisme, straipsniai lietuviškam dienrašty, liečiantieji Sąjungos vidaus reikalus — tamsus šešėlis, pritemdęs suklestėjusios Sąjungos darbą. Tai faktas, kurį su širdgėla pergveno visi, kuriems rūpi Sąjungos reikalai, kuriems LŠST yra natūrali tąsa Vlodo Pūtvio įkurtos Lietuvos Šaunlių Sąjungos. Tos Sąjungos, ku-

rios gretose patriotizmo mokyklą išėjo tūkstančiai Lietuvos jaunuolių. Sąjungos, kuri užkirto kelią pražūtingai peoviakų veiklai Lietuvoje. Sąjungos, kuri budėjo Lietuvos laisvės sargyboj. Sąjungos, kurios nariai labiausiai nukentėjo nuo raudonojo ir rudojo okupantų. Sąjungos, kuri atliko milžinišką darbą Nepriklausomoj Lietuvoj.

Suvažiavimas parodė pasitikėjimą buvusiam LŠST CV p-kui Karoliui Milkovaičiui, išrinkdamas jį CV p-ku trečią kadencijai. Centro valdyba, Kontrolės komisija ir Garbės Teismas, išrinkti iš Čikagos. Jiems visiems geriausios sėkmės, našaus ir darnaus darbo!

Po suvažiavimo gavau keletą korespondencijų, liečiančių bylą amerikiečių teisme ir Sąjungos vidaus reikalų aprašymus viename iš mūsų dienraščių. Kadangi korespondencijos buvo siunčiamos "Kario" redaktoriui, jos gautos pavėluotai, todėl jos nebededamos, tik reikia iškelti kelias tu korespondencijų mintis. Korespondentai: iš Klevelando, Lemonto ir Floridos. Visų trijų pagrindinė mintis — iškėlimas bylos amerikiečių teisme Sąjungos p-kui nepateisinamas. Arba kaip sako korespondentas iš Klevelando — "Neik savo nešvarių skalbinių skalbti į svetimą sodželką, kuri yra gal nešvaresnė negu tavo, nes tavo skalbiniai pasiliks dar nešvaresni, negu buvo".

Jie nepateisina ir straipsnių viename iš mūsų dienraščių, kurie ne tik, kad nieko gero nedavė, bet metė šešėlį visai Sąjungai.

Visuomet buvo ir bus nuomonių skirtumų, visuomet atsiras skirtingų būdų žmonių, kuriems bus sunku be pagalbos išaiškinti. Tada reikia ieškoti kitų išeičių, bet nescalbti savo skalbinių viešoj vietoj. Amerikiečiams mūsų reikalai svetimi, svetimos jiems mūsų būdo savybės. Nesame angelai, nei šventieji, nors ir anie klysta, tik žmonės su visomis žmogiškoms silpnybėmis, ambicijomis ir dažnai savęs pervertinimu. Be to, nei materialiai, nei pozicijos atžvilgiu vienas nuo kito nepriklausom. O kas blogiausia, mėgstame bylinėtis. Šią mūsų silpnybę kėlė mūsų rašytojai. Žemaitė apysakoj "Kaip tu man, taip aš tau", L. Dovydeno "Broliai Domeikos" ir kt. Juk broliai Domeikos dėl gaidžio tol bylinėjosi, kol visko nustojo, nei vienas nusileisti nenorėjo...

Kad ateity nepasikartotų panašūs įvykiai, privalome pasimokyti iš dabarties klaidų. Prieš pra-

Suvažiavimo atstovai padėjo gėlių vainiką prie a.a. prez. A. Smetonos kapo. Nuotr. V. Bacevičiaus

dedami bet kokias bylas, rimtai pagalvokim, kam bus iš to nauda. Juk ne vaikai esame ir suprantame, kad savo kivirčiais pasitarnaujame ne Sąjungai, ne savo tautai, bet savo priešams. Vieni kitus spaudoj juodindami, parodom, kad nemo-kama naudotis spaudos laisve. Juk kiekviena privilegija, o ypač spaudos laisvė yra didelė privilegija. Ji uždeda ir pareigą, sunkią pareigą — pačiam save kontroliuoti. Būkime kultūringi, gerbkime kitus, kad kiti mus gerbtų. Pasirodykime prieš amerikiečius, kad esame kultūringa, kūrybinga, save gerbianti tauta. Neieskokime savo kivirčių sprendimų jų teismuose. Nutraukime pradėtą bylą. Visas jėgas ir energiją skirkime Sąjungos gero vardo kėlimui, įvairių kultūrinių darbų vykdymui ir jaunimui šauliškosios idėjos skiepijimui. Tebūnie tai mūsų visų užmojai ir siekiai.

Ieškokime būdų pritraukti daugiau jaunimo, ypač mūsų didžiuosiuose centruose. Visi Čikagos, Klevelando, Toronto daliniai savo gretose turi gražaus, darbštaus jaunimo. Pažiūrėkime kaip jie prisitraukė jaunimą, kaip jie jį savo gretose išlaiko. Detroito "Švyturio" šaulių kuopa turi stovyklą Pilėnus, prie pat Dainavos, pasiekiamą ir iš Čikagos, Klevelando ir kitų vietovių. Pagalvokim, ar nebūtų verta Pilėnuose suruošti šauliškojo jaunimo stovyklą. Pasikvieskime jaunimą stovyklos programai sudaryti. Reiktų akcentuoti, kad lietuviai per sportą, šokį, dainą, sunaudoja dalį savo energijos. Detroite turime muziką Stasį Sližį, "Švyturio" kuopos šaulį, kuris galėtų jaunimui įkvėpti meilę lietuviškai dainai. Čikagos "Vytauto Didžiojo" rinktinės Violeta Smieliauskaitė-Atkins galėtų pamokyti tautinių šokių. Sąjungos garbės šaulė Ona Mikulskienė ir garbės narys muz. Alfonsas Mikulskis turėtų progos ne vien Klevelando jaunimui, bet ir iš kitų vietovių atvykusiems, parodyti lietuviškų kanklių muzikos grožį.

Reiktų jaunimui įsiūlyti savo plunksnas išbandyti stovyklos laikraščelio puslapiuose. Kas žino, gal pradėję nebijotų ir "Tremties Trimite" bendradarbiauti, laikui bėgant ir jo redagavimą perimti.

Bent dalį stovyklavimo išlaidų galėtų padengti CV ir dalinių valdybos. Jei tam įdėtas pinigas ir darbas papildytų mūsų gretas jaunom jėgom, būtų daug pasiekta.

Tai pasiūlymai ir metmenys mūsų veiklai, atvertus naują lapą, pamiršus kas mus skaldo, bet keliant tai, kas mus jungia. Purenkime kultūrinius savo tautos dirvonus, skiepykime tautos meilę, pareigingumą, tautos tęstinumo idėją jaunoj kartoj.

Visa Nepriklausomai Lietuvai!

ŠAULIŲ SAJUNGOS ATSTOVŲ SUAŽIAIVIMAS

Kovo 27-28 dienomis, Čikagoje įvyko Lietuvių Šaulių Sąjungos iš-eivijoje visuotinis atstovų suvažiavimas. Konferencija vyko "Vytauto Didžiojo" šaulių rinktinės namuose. Atstovų registracija prasidėjo jau 27 dienos 7 val. ryte. Iš viso dalyvavo 182 atstovai. Sąjungos pirmininkas K. Milkovaitis konferenciją atidarė 9 valandą, pasveikindamas pirmiausia visus dalyvius. Garbingų svečių tarpe buvo Lietuvos generalinė konsulė J. Daužvardienė, ALTo pirmininkas dr. K. Šidlauskas, VLIKO atstovas V. Jokubaitis, BALFo pirmininkė M. Rudienė, taip pat garbės narys prof. V. Mantautas ir kiti.

Į salę įnešta virš 20 padalinių vėliavų. Solistas V. Momkus sugiedojo Amerikos ir Lietuvos himnus. Atsistojimu pagerbti žuvę už Lietuvos laisvę ir mirę šauliai. Kun. J. Borevičius sukalbėjo invokaciją. Toliau sekė sveikinimai. Gen. konsulė J. Daužvardienė sveikino savo ir Lietuvos diplomatijos vardu. Ji priminė įvykčius nesklaidumus ir palinkėjo vieningo ir takaus darbo. VLIKO atstovas Jokubaitis sveikino VLIKO ir jo pirmininko dr. K. Bobelio vardu. Dr. Šidlauskas — ALTo vardu, o Marija Rudienė — BALFo vardu. Kūrėjų-savanorių vardu sveikino plk. J. Švedas. Jokubaitis pasveikino karių ramovėnų vardu. Prof. A. Mantautas pasveikino visų garbės narių vardu — Tėviešpatauja taika ir ramybė...

Daug sveikinimų gauta ir raštu. Jų tarpe ministerio Lozoraičio, vyskupo Brizgio, Lietuvos konsulų ir kitų.

Darbo prezidiumui pirmininkavo V. Kažemekaitis ir kiti pakaitomis. Prezidiumui perduota iš okupuotos Lietuvos atvežta vėliava. Sudarytos Garbės teismo, Kontrolės ir Rezoliucijų komisijos. Sąjungos pirmininkas K. Milkovaitis padarė išsamų Sąjungos veiklos pranešimą. Dabar yra 29 sąjungos padaliniai. Kai kurie iš jų aktyvesnės veiklos neišvystė. Suminėjo visą atliktą kultūrinę veiklą. Taip pat plačiau nušvietė įvykčius tarpusavius nesupratimus ir intrigas. Tai įvyko tarp Garbės teismo ir vadovybės. Tas neskanu disonansu nuskambėjo ir kaip kurioje mūsų spaudoje.

Iždininkas Radavičius pranešė, kad kadencijos metu pajamų turėta 39,050.41 dol., išlaidų — 31,186.31 dol., likutis — 7,873.10. R. Kalantos paminklui išleista 17,000 dol. Dar yra šiek tiek skolos. Dar pranešimus padarė Jūrų šaulių vadovas Vengianskas, Kultūros vadovas A. Kairys, Ūkio vadovas A. Paukštė ir kontrolės pranešimą padarė J. Kreivėnas. Šiek tiek disonanso įnešė buvusio Garbės teismo pirmininko M. Šnapščio pranešimas. Daug atstovų pasisakė prieš keliamus savitarpinius nesklaidumus ir bereikalingą erzelį. Statuto pakeitimas paliktas ateičiai, kuriam nauja valdyba sudarys komisiją.

Po pusvalandžio pietų pertraukos

LŠST atstovų A. Paškauskienės, A. Gudonio ir O. Bukšniėnės nešamas Sąjungos vainikas prie Romo Kalantos paminklo, jo 10 metų mirties sukaktį minint Šv. Kazimiero kapinėse š.m. kovo 28 d. Nuotr. P. Malėtos

buvo renkama Sąjungos vadovybė. K. Milkovaitis pirmininko pareigoms gavo 101 balsą, o J. Stašaitis 79 balsus. Į Garbės teismą išrinkta: plk. J. Švedas, B. Krištopaitis ir A. Balčiūnas. Į Kontrolės komisiją išrinkta: J. Gurevičius, P. Padvaiskas ir A. Repšienė. Į naują Centro valdybą, be pirmininko K. Milkovaičio, įeina — Vl. Išganaitis, E. Vengianskas, K. Pautienius, S. Bernatavičius, J. Mackonis, A. Paukštė, R. Nainys, R. Juodis, A. Budreckas ir kun. J. Borevičius.

Suvažiavimas baigtas Tautos himnu. 7 val. prasidėjo banketas, kuris praėjo jaukioje nuotaikoje.

Ant rytojaus šauliai su vėliavomis organizuotai dalyvavo Brighton Parko bažnyčioje pamaldose. Po pamaldų, kas autobusais, kas savomis priemonėmis nuvyko į Šv. Kazimiero kapines, kur prie Kalantos paminklo buvo trumpos iškilmės. Pagrindinę kalbą pasakė "Varpo" redaktorius Kučys. Dar kalbėjo ir A. Regis. Padėtas gyvų gėlių vainikas. Skautai padėjo gėlių puokštę. Solistas A. Brazis sugiedojo "Ave Maria". Iškilmės baigtos tautos himnu. Po to dar sugrįžta į šaulių namus, kur visi buvo pavaišinti. Tuo ir baigėsi šis reikšmingas suvažiavimas. Visiems linkėtina neužmiršti garbingų šaulių tradicijų ir užmiršus buvusius nesklaidumus, jungtis į vieningą darbą.

P. Venclova

ŠAULIŲ KRONIKA

Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje suvažiavimas Čikagoje

1982-1985 m. Sąjungos valdomiesiems organams išsirinkti sekančiai kadencijai, veiklos gairėms nustatyti ir per kelis metus Sąjungoje vykstantiems nesusipratimams išsiaiškinti bei juos užbaigti, š.m. kovo 27-28 d.d., Čikagoje įvyko LŠST visuotinis dalinių atstovų suvažiavimas, kuriame buvo atstovaujami JAV-se, Australijoje ir Kanadoje veikiantieji 27 šaulių daliniai, 182 atstovų reprezentuojami.

Šaulių namuose nuo 7:30 val. ryto, vyko atvykusių į suvažiavimą atstovų registracija, kurią pravedė mandatų komisijos pareigas ėjusieji: š. S. Bernatavičius, B. Jasaitienė, A. Malėtienė ir A. Paukštė. Visiems užsiregistravusiems buvo išduoti vokai su suvažiavimo programa, balsavimo lapeliais, suvažiavimo dalyvio ženklais ir kt. informacija.

9:15 val. ryto LŠST pirmininkas K. Milkovaitis sveikinimo žodžiu atidarydamas suvažiavimą, pradėjo jo iškilmingą dalį. Įnešamos JAV-bių, Lietuvos ir suvažiavime dalyvaujančių 18-kos šaulių dalinių vėliavos. Sol. V. Momkus sugiedojo JAV himną, invokaciją sukalbėjo S-gos vyr. kapelionas Tėv. J. Borevičius. Pagerbti ir prisiminti visi mirusieji S-gos nariai, vienos minutės susikaupimu. Sekė Lietuvos Generalinės Konsulės J. Daužvardienės žodis. Ji sveikindama suvažiavimą, išreiškė savo gilų susirūpinimą dėl Sąjungoje vykstančių nesusipratimų. Šiame suvažiavime, Tėvynės Lietuvos labui ir Sąjungos gerovei, palinkėjo visus nuomonių skirtumus išlyginti. Toliau suvažiavimą sveikino: VLIKo vardu — vicepirm. V. Jokubaitis, ALTo — dr. K. Sidlauskas, Liet. Kūrėjų-Savanorių S-gos ir ramovėnų vardu — plk. J. Švedas, BALFo — pirm. M. Rudienė, LKVS "Ramovė" CV-bos — V. Jokubaitis ir LŠST garbės pirm. V. Mantautas. Perskaityti gauti raštu sveikinimai iš Liet. Dipl. Šefo min. Lozoraičio, J.E. vysk. V. Brizgio ir išvardinti Lietuvos konsulai, atsiuntę savo sveikinimus — atst. Bačkis, Balickas, Čekanauskas, Simutis, Žmuidzinis, taip pat, pasveikinę raštu — Liet. Bendruomenės pirm. V. Kamantas ir D.L.K. Birutės Dr-jos pirm. K. Leonaitienė.

Visiems sveikinusiems padėkojo S-gos pirm. K. Milkovaitis. Išneštos vėliavos, ir padaryta 10 min. pertrauka.

Po pertraukos, sveičiams apleidus salę ir joje pasilikus tik dalinių atstovams, pradėtas suvažiavimo darbo posėdis, kurį atidarė S-gos pirmininkas. Sudarytas pra-

zidiumas — posėdžio pirmininku išrinktas V. Kazimiekaitis, vicepirm. S. Jokubickas. Į sekretoriatą išrinkti — E. Šalcauskienė, A. Mylė ir J. Mackonis. Rezoliucijų komitetą — K. Karuža, J. Rudis, I. Sarapinas, M. Vitkus ir P. Kanopa. Remiantis LŠST statutu, sekretoriatui pavestos balsų skaičiavimo pareigos.

Sudarius prezidiumą, įnešta LŠST vėliava, kurią S-gos pirmininkas K. Milkovaitis baigdamas savo kadenciją, perdavė prezidiumo pirmininkui V. Kazimiekaičiui.

Pradėti šio taip svarbaus susirinkimo darbai. Po trumpų diskusijų priimta suvažiavimo dienotvarkė, pagal kurią sekė S-gos pirmininko K. Milkovaičio ir CV-bos pareigūnų pranešimai: išdininko S. Bernatavičiaus, jūrų šaulių vadovo E. Vengiansko, kult. reik. vad. A. Kairio, turto globėjo A. Paukštės, spaudos ir inf. vad. A. Tautkaus, Tremties Trimito red. S. Kaunelienės, kontrolės komisijos vardu A. Kreivėno ir Garbės teismo vardu — Šnapšio.

Po kalbamų pranešimų vyko diskusijos pranešimų temomis. Kiek ilgiau sustota prie Sąjungos pirmininko ir buvusio Garbės teismo pirmininko pranešimų, kuriuose kalbėtojai atvirai ir išsamiai pasisakė tarp Centro Valdybos ir Garbės teismo vyksusių nesusipratimų klausimais, iškeldami negeroves, kurios kenkė visos Sąjungos veiklai. Suvažiavimo dalyviams pasisakius, pranešimai buvo priimti ir einama prie kitų klausimų svarstymo.

Sekė trumpas Statuto Komisijos pirmininko P. Petrušaičio pranešimas Sąjungos Statuto reikalais. Jo ir kitų suvažiavimo dalyvių pasiūlymu, nutarta Sąjungos Statuto pakeitimo bei papildymo klausimus iš esmės ir pagrindinai svarstyti sekančio dalinių atstovų suvažiavimo metu.

Išklausius visų pareigūnų pranešimų ir suvažiavimo dalyviams pasisakius opiaisiais Sąjungos veiklos reikalais, buvo pradėti Sąjungos pirmininko, Centro Valdybos, Kontrolės Komisijos ir Garbės Teismo trijų metų kadencijai, rinkimai.

Nominacijų komisijos pirm. O. Mikulskienė paskelbė, kad į LŠST pirmininkus kandidatuoja: K. Milkovaitis, S. Jokubaitis, J. Stašaitis ir J. Šiaučiuolis. S. Jokubaičiui ir J. Šiaučiuoliui savo kandidatūras atsiėmus, į Sąjungos pirmininkus liko kandidatuoti K. Milkovaitis ir J. Stašaitis. Į Kontrolės Komisiją — P. Padvaiskas, G. Gurevičius, M. Brazas, A. Repšienė ir A. Patamsis. Į Garbės Teismą — A. Gasnerienė, plk. J. Švedas, A. Balčiūnas, j. kpt. B. Krištopaitis ir A. Raudys iš Čikagos. M. Šnapštys, A. Norus, B. Gražulis, J. Šeštokas ir K. Ražauskas iš Detroito.

LŠST pirm. K. Milkovaitis įteikia dovaną j.š. V. Ripskiui "Gen. T. Daukanto" I vietos šaudymo varžybų laimėtoji. Vid. kp. p-kas E. Vengianskas. Nuotr. P. Malėtos

Pravedus slaptus balsavimus, LŠST pirmininku, trečiai kadencijai, išrinktas K. Milkovaitis, į Kontrolės Komisiją — J. Gurevičius, P. Padvaiskas ir A. Repšienė, kandidatais — M. Brazas ir A. Patamsis, į Garbės Teismą — plk. J. Švedas, j. kpt. B. Krištopaitis ir teis. A. Balčiūnas, kandidatais — A. Gasnerienė ir A. Raudys.

Į Centro Valdybą, Sąjungos pirmininkui pristačius, susirinkimo dalyvių plojimu, išrinkti: I vicepirm. V. Išganaitis, II vicepirm. ir jūrų šaulių vadovu E. Vengianskas, vicepirm. sveikatos reikalams dr. K. Pautienius, išdininku S. Bernatavičius, sekretorius J. Mackonis, moterų vadovė B. Jasaitienė, kultūrinių reik. vadovas A. Kairys, tiekimo ir turto verd. A. Paukštė, spaudos ir inf. reik. P. Malėta, šaudymo sporto vad. R. Nainys, teisinis patarėjas A. Budreckas ir jaunimo vadovas R. Juodis. Tėv. J. Borevičius, pakviestas, liko S-gos vyr. kapelionu.

Suvažiavimas — veikiančių dalinių atstovai, kaip vyriausiasis LŠST sprendžiamasis organas, savo žodį tarė. 1982-1985 m. kadencijai Sąjungos Pirmininkas, Centro Valdyba, Kontrolės Komisija ir garbės Teismas, nežūrint aktyvius ir balsingos žodžiu bei raštu ir spaudoje prieš suvažiavimą, o taip pat ir suvažiavimo metu, vestos bei pasireiškusias opozicijas, išrinkti iš Čikagos.

Centro Valdybai pristačius, suvažiavimas į Sąjungos garbės narius pakėlė — teis. A. Budrecką, O. Mikulskienę, Tėv. J. Borevičių ir A. Mikulskį.

Lietuvos Gen. Konsulė J. Daužvardienė taria žodį LŠST atstovų suvažiavimo atidarymo metu kovo 27 d. Čikagoje. Greta S-gos pirm. K. Milkovaitis. Nuotr. P. Malėtos

LŠST IX-jo Visuotinio dalinių atstovų darbo posėdis buvo baigtas naujai išrinktam Sąjungos pirmininkui Sąjungos vėliavos perdavimu, pirmininko K. Milkovaičio žodžiu, vieningai nuskambėjusiu salėje Lietuvos himnu ir vėliavos išnešimu.

7 val. vakaro, toje pačioje salėje, įvyko bendras suvažiavimo dalyvių ir svečių pobūvis, kurio metu buvo pasivaisinta sesių skaniai pagamintais šaltais bei šiltais užkandžiais, kavute su pyragaičiais. Pasižmonėta, pasidalinta dienos įspūdžiais ir pasižiūrėta spalvotų garsinių "1976 m. Šaulių Namų Atidarymo" ir "1978 m. LŠST Dalinių Atstovų Suvažiavimo" filmų, kuriuos parodė "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos pirmininkas E. Vengianskas.

Išaušo gražus antrosios suvažiavimo dienos, sekmadienio, kovo 28 d. rytas. Šauliškomis išieginėmis uniformomis pasipuošę, rinkosi ir rikiavosi prie Brighton Parko lietuvių bažnyčios, suvažiavimo dalyviai pamaldoms, padėkoti Aukščiausiam už sėkmingai praėjusį suvažiavimą ir pasimelsti už mirusius Sąjungos narius bei kritusius Lietuvos laisvės kovose karius ir savanorius. Šaunias ir darnias šaulių gretas į bažnyčią, su dalinių vėliavomis, vedė naujai išrinktas LŠST pirmininkas K. Milkovaitis ir vicepirm. V. Išganaitis. Mišias atnašavo S-gos vyr. kapelionas Tėv. J. Borevičius ir pasakė tą dieną skirtą šauliams, turiną pamokslą.

Po pamaldų, specialiais autobusais ir savomis susisiekimo priemonėmis, suvažiavimo dalyviai, šauliai ir svečiai, vyko

į Šv. Kazimiero kapines, kur prie Romo Kalantos paminklo, buvo prarastas šio didžiojo Lietuvos kankinio, tragiškai susideginusio šaukiant "Laisvės Lietuvai", 10-ties metų mirties sukakties paminėjimas. Šias apeigas pravedė Sąjungos pirmininkas. Žodį tarė "Varpo" redaktorius p. Kučys, kalbėjo A. Regis. Prie paminklo suvažiavimo dalyviai — "R. Kalantos" kuopos St. Peterburge pirm. A. Gudonis, Detroito "Švyturys" j.š. kp. moterų vadovė O. Bukšnienė ir Los Angeles "Daumanto" kp. moterų vad. A. Paškauskienė, padėjo LŠST vardu gėlių vainiką, o skautų "Miško Brolių" dalinio skautai — gyvų gėlių puokštę. Apeigų metu, dedant gėles prie paminklo, sol. Algirdas Brazis giedodavo "Marija, Marija", jam pritarė visi dalyvavę. Romo Kalantos 10 metų mirties minėjimas Šv. Kazimiero kapinėse buvo baigtas Lietuvos himnu.

Po šių apeigų, visi buvo pakviesti užkandžiams į Šaulių namus, po kurių, kas sau, skirstėsi į namus, iš kur buvo atvykę. Šiuo ir buvo užbaigtas LŠST 1982 metų Dalinių Atstovų Visuotinis Suvažiavimas, padaręs svarbius nutarimus šaulių susiklausymo, vieningos bei darnios veiklos reikalais, ir sekančių trijų metų kadencijai išrinkęs naujus Sąjungos vadovybės organus.

Geriausios sėkmės, vienybės ir taikos Lietuvos Šaulių Sąjungai Tremtyje. Vg.

Visuotinis "Gen. T. Daukanto" šaulių kuopos narių susirinkimas

Š.m. vasario 28 d., Šaulių namuose, įvyko "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių

kuopos visuotinis narių susirinkimas, kuriame buvo išklaustyti kuopos pirmininko, valdybos pareigūnų, kontrolės komisijos, garbės teismo pranešimai, 1982-1984 m. kadencijai išrinkti nauji kuopos valdomieji organai, aptarti gyvybiniai kuopos veiklos reikalai ir išrinkti kuopos atstovai į įvyksiantį š.m. kovo 27-28 d.d. Čikagoje, LŠST Dalinių atstovų suvažiavimą.

Susirinkimą atidarė kuopos pirmininkas E. Vengianskas. Pirmininkavo j.š. A. Gasnerienė, sekretoriavo j.š. B. Anulius.

Ketvirtai dviejų metų kadencijai kuopos pirmininku perrinktas j.š. E. Vengianskas, moterų vadove antrai kadencijai išrinkta A. Janušauskienė, Valdybos pareigūnais išrinkti: P. Malėta, V. Utara, M. Gydienė, J. Marus, G. Kuzmienė, A. Martinkus, U. Zinkienė, G. Martinienė, A. Malėtienė. Kandidatais — V. Karalius ir J. Janušauskas. Kontrolės Komisijon — E. Holtzas, B. Budraitis ir J. Utara. Kuopos Garbės Teisman — K. Juškaitis, A. Gasnerienė ir B. Krištopaitis.

Susirinkimo eigoje buvo pasisakyta dėl padarytų pranešimų, kuopos guminio laivelio, kuris randasi pas j.š. K. Pumpučį, reikalais; dėl rengiamo Kūčių rengimo programos — žvakučių uždegimo; buvo siūloma kuopai įsigyti nejudomą turtą, kalbama apie narius nemokančius nario mokesčio, dalyvavimą Detroito jūrų šaulių rengiamoje Jūros dienoje ir kitais reikalais. Keliamas buvo ir LŠST vyksančių nesutarimų klausimas.

Į įvyksiantį LŠST Dalinių atstovų suvažiavimą, išrinkti 9 "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos atstovai: A. Gasnerienė, V. Zinkus, J. Marus, N. Martinkus, M. Gydienė, K. Juškaitis, B. Krištopaitis, V. Karalius ir V. Ripskis. Iš pareigos kuopą atstovavo — P. Malėta, A. Janušauskienė, V. Utara ir prie jūrų šaulių rinktinės valdybos — pareigūnė Genė Kuzmienė.

Susirinkime dalyvavęs LŠST CV-bos vykd. vicepirm. g.n. V. Išganaitis, už ilgametę ir nenuilstamą darbuotę "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kuopos labui, apdovanoti sesei U. Zinkienei prisegė Šaulių Žvaigždės medalį.

Nežiūrint to, kad susirinkime dalyvavo ir gan balsinga, organizuota, kuopos veikloje pastarųjų dviejų metų bėgyje niekuo nepasireiškianti, opozicinė grupė, susirinkimas buvo gyvas, dėka pirmininkaujančios, tvarkingas ir praėjo darbingoje nuotaikoje. Susirinkimas buvo baigtas naujai perrinktam kuopos pirmininkui vėliavos perdavimu ir Lietuvos himnu.

1982-84 m. kadencijos naujai išrinkta valdyba, š.m. kovo 12 d. posėdyje, pa-

reigomis pasiskirstė sekančiai: E. Veniganskas — kuopos pirmininkas, A. Janušauskienė — moterų vadovė, P. Malėta — vicepirmininkas, V. Utara — sekretorius ir parengimų vadovas, J. Marus — išdininkas, M. Gydienė — parengimų reik. narė - baro vedėja, G. Kuzmienė — loterijos reik., A. Malėtienė — archyvo vedėja ir loterijos reik., A. Martinkus — šaudymo vadovas, U. Zinkienė ir G. Martinkienė — ligonų lankytojos, V. Karalius — moterų vad. pav. ir J. Janušauskas — kuopos turto globėjas.

Kuopos valdyba 1982 metams pramatė sekantį veiklos planą, pagal kurį, neskaitant kasmet vykdomų kuopos šauliškos veiklos pasireiškimų, k.a. su vėliava — reprezentacija kitų rengiamose šventėse, minėjimuose, eisenose ir kt., dalyvavimą kitų renginiuose — išskilmėse ir t.t., metų bėgyje nutarta surengti: balandžio 24 d. — kuopos pavasarinį parengimą, lapkričio 13 d. — rudeninį parengimą, liepos mėn. — dalyvauti Detroito jūrų šaulių rengiamoje Jūros Dienoje, rugpjūčio mėn. — surengti kuopos nariams išvažiavimą į gamtą, rugsėjo mėn. — pravesti kuopos šaudymo varžybas, gruodžio mėn. — suorganizuoti moterų išvyką pas lietuvius senelius ir surengti Kūčių vakarienę. Talkininkauti žurnalo "Karys" paramai ir dalyvauti "Kario" kavutėje.

J. š.

Penkeri metai be Vlodo Mingėlos

Jau penkeri metai, kai Detroito Holy Sepulcher kapinėse ilsisi buvęs LŠST Spaudos-Informacijos vadonas, "Stasio Butkaus" šaulių kuopos ir daugelio kitų organizacijų aktyvus narys, žurnalistas ir rašytojas Vladas Mingėla.

Jau penkeri ilgi metai jo žmonai šaulei Lidijai be vyro, penkeri metai dukrai Lucijai ir sūnui Šarūnui be tėvo. Jie jį kasdien prisimena. Nepamiršo jo ir jo bendraminčiai šauliai, nepamiršo ir "Tremties Trimito" skaitytojai, kurio puslapiuose dažnai tilpo jo straipsniai įvairiais šauliškais klausimais. Dar Lietuvoj jis pradėjo bendradarbiauti "Trimito".

Jis buvo labai socialus ir draugiškas. Visur pritapo, su visais rado bendrą kalbą. Turėjo gražų balsą ir svečiuose dažnai padainuodavo solo.

Gaila, kad paskutiniuosius savo gyvenimo mėnesius, praleido ligos patale be žado, nustojęs noro gyventi, nes jautė, kad pasveikti maža vilčių. "Tremties Trimito" nuoširdžiam bendradarbiui tešviečia amžinoji ramybė!

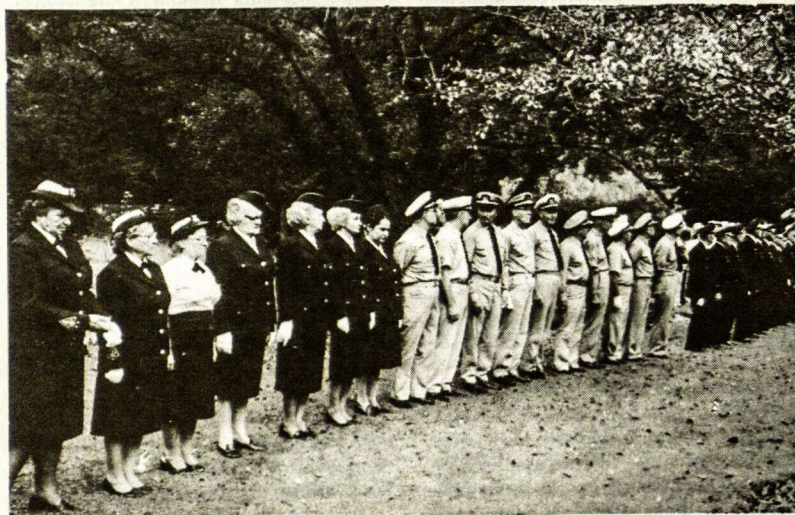

Sesės birutininkės: Genienė, Toliušienė, pirm. Leonaitienė, Ivašauskienė ir LŠST pirm. K. Milkovaitis su ponija, "Gen. T. Daukanto" jūrų šaulių kp. kūčių metu. Nuotr. P. Malėtos

A.A. KAZIMIERAI ZUBKIENEI (DAILIDAITEI)

a.a. prof. dr. Juozo Zubkaus našlei mirus, jų sūnų Sigitą, dukrą Vitą, bei jų šeimas, artimuosius, giminaičius ir draugus širdingai užjaučia ir kartu liūdi

Marijonas, Nijolė, Vytė ir Rūta Šnapščiai

Čikagos, Detroito ir Cicero jūrų šauliai ir šaulės, išsirikiavę International Friendship Gardens liepos 26 d., Čikagos ramovėnų surengtoje išvykoje prie Lietuvos Prezidentų eglučių. Nuotr. P. Malėtos

Isteigta Australijos šaulių rinktinė

1982 m. kovo 14 dieną, Melbourne, Vic., įvyko esančių Australijoje šaulių dalinių pirmininkų suvažiavimas, kurį pradėjo Sydnejaus šaulių kuopos pirmininkas Stasys Pačėsa ir plačiai nušvietė reikalingumą įsteigti Šaulių Rinktinę Australijoje. Susirinkimas priėjo vienodos nuomonės ir vykdydamas Lietuvos Šaulių Sąjungos Tremtyje pirmininko K. Milkovaičio pagedavimą, nutarė įsteigti Šaulių Rinktinę Australijoje.

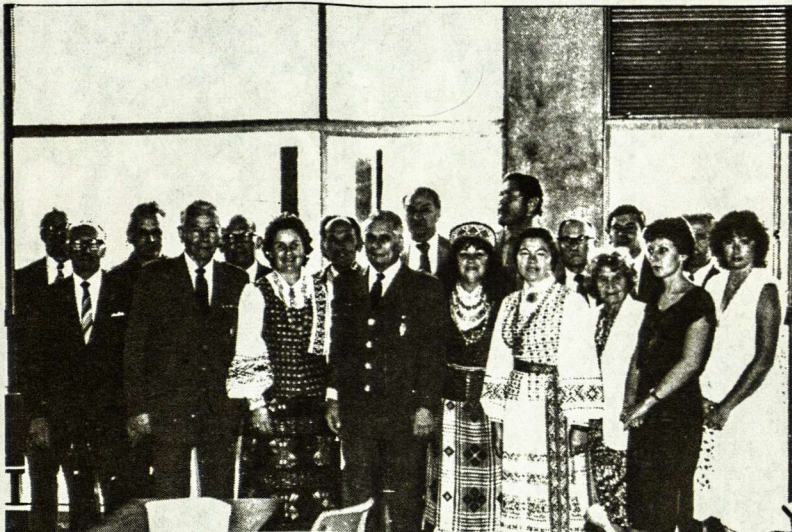
Rinktinės pirmininko rinkimai

Australijos Šaulių Rinktinės pirmininku vienbalsiai išrinktas Šaulių Žvaigždės ordino kavaliereus, šaulys Stasys Pačėsa, Sydney. Būstinė: 7/31 Valentine Street, Yagoona, NSW-2199.

Rinktinės valdyba:

Rinktinės vicepirmininku išrinktas Melbourno šaulių kuopos valdybos narys E. Žiogas, valdybos nariu — Pertho šaulių būrio pirmininkas A. Klimaitis ir valdybos kandidatu — Adelaidės š. būrio pirmininkas B. Kryžanauskas.

Rinktinės įsteigimas yra labai svarbus ir reikalingas. Ypač Australijoje, kur šaulių daliniai yra toli vienas nuo kito. Rinktinė sujungia, sustiprina bei pagyvina mažiau pajėgių dalinių veiklą. Rinktinės ribose veikiančių šaulių dalinių raštai ir kiti reikalai turi eiti tarnybinės priklausomybės keliu per Rinktinės vadovybę. Tokiu būdu, daugiau kaip dvigubai šaulių daliniams sumažėja pašto iš-

Sydney Dariaus ir Girėno šaulių kuopa

laidos, nes atpuola reikalas turėti ryšį su užsieniu — Amerika. Daug greičiau gali gauti reikalingas žinias iš vietos šaulių rinktinės, o Sąjungos pirmininkui atpuola darbas rašinėti ir informuoti kiekvieną šaulių dalinį, užtenka pranešti tik Š. Rinktinei.

Rinktinės pirmininkas su šaulių daliniais dirba per dalinių pirmininkus ir tiesioginiai pavaldus Sąjungos pirmininkui. Gautas žinias teikia visiems šaulių daliniams Australijoje. Jis sprendžia jo

veiklos sferoje atsiradusius bėgamuosius reikalus ir koordinuoja dalinių veiklą. Rinktinės pirmininkas ypač prižiūri, ka nebūtų prasilenkta su LŠST Statutu, su L7ST visuotinio dalinių atstovų suvažiavimo nutarimais, ar su Centro Valdybos nutarimais. Jis stengiasi išlyginti šaulių daliniuose atsiradusius nesklandumus, o negalėdamas pats išspręsti, paveda reikalą spręsti visai Rinktinės valdybai, arba apie tai informuoja Sąjungos pirmininką.

J. S. P.

Is Cicero ALT suruošto Sov. Rusijos daromo lietuvių tautos naikimo minėjimo. Is bažnyčios į parapijos salę eina JAV karo veteranai ir šauliai. Deš. šaulių vadovas Aug. Ašoklis. Nuotr. C. Genučio

“Gen. T. Daukanto” j. šaulių kp. nariai vasario 28 d., dalyvavę visuotiniame kuopos narių susirinkime Šaulių Namuose, Čikagoje. Viduryje sėdi kp. pirm. E. Vengianskas CV vicepirm. V. Išganaitis ir kuopos mot. vadovė A. Janušauskienė. Nuotr. P. Malėtos

Kairėje: LŠST vadovybės pareigūnai (iš k.): II vicepirm. ir j. šaulių vad. E. Vengianskas, S-gos pirm. K. Milkovaitis ir vykd. I vicepirm. V. Išganaitis LŠST atstovų suvažiavime. Dešinėje: Ketvirtai kadencijai perrinktas “Gen. T. Daukanto” j.š. kp. pirm. E. Vengianskas, iš susirinkimo prez. pirm. A. Gasnerienės perima kp. vėliavą. Nuotraukos P. Malėtos

Damios šaulių gretos su vėliavomis, vedamos S-gos pirm. K. Milkovaičio ir vicepirm. V. Išganaičio, žygiuoja į pamaldas atstovų suvažiavimą baigiant. Nuotr. P. Malėtos

Kanados baltiečių karinių organizacijų atst. metinis suvažiavimas Toronte. Pirmoje eil sėdi (iš k.): suvaž. organizatorius St. Jokubaitis, R. Moks, K. Leivat, adv. J. Kuraitė, Kanados parl. narys J. Fliss, gen. B.J. Legge, plk. M. Stevenson, Ontario parl. narys, Y. Shymko, K. Tori, A. Jurs, mjr. B. Leeman, U. Tamre. Nuotr. S. Dapkaus

**Jūrų šaulių kuopa "Baltija Toronte"
Mažosios Lietuvos ir Klaipėdos Krašto
prie Lietuvos prisijungimo minėjimas**

Kanadoje, Toronte, jau dešimt metų veikianti jūrų šaulių kuopa "Baltija" š.m. vasario 23 d. Toronto Lietuvių Namuose surengė Mažosios Lietuvos Klaipėdos Krašto atvadavimo sukakties minėjimą.

Gražiai dekoruotoj scenoj kabojo Vytis, gražiai nupieštas didelis šaulių ženklas — emblema su tautine ir Mažosios Lietuvos vėliavomis.

Minėjimo programą gražiai pravedė šių metų Vilniaus karalaitė Aldona Biretaitė. Kuopos valdybos p-kui jūrų šauliui J. Zaviui trumpu žodžiu atidarius minėjimą, scenon buvo įneštos kuopos ir skautų vėliavos. Sekė dr. J. Sauerveino Mažosios Lietuvos himnas "Lietuviais esame mes gimę", kurį, nesant pianino, choro ar solisto, perskaitė A. Biretaitė.

Minėjimui skirtą invokaciją sukalbėjo Prisikėlimo parapijos kunigas E. Jurgutis, O.F.M. Tylos ir susikaupimo minute pagerbti visi Klaipėdą vaduojant ir tėvynės laisvę ginant žuvusieji savanoriai-kūrėjai, kariai ir šauliai.

Lietuvos generalinis konsulas Kanadoje J. Žmuidzinas trumpoj kalboj pažymėjo, kad Mažoji Lietuva per ilgus amžius žiaurių priešų buvo kankinama ir tautiniai slopinama. Tik dėka dėl tautos laisvės kovojusių veikėjų: Mažvydo, Jankaus, Donelaičio ir kitų ryžto ir visų lietuvių laisvės troškimo, išsilaike gyva ir tvirta, ko pasėkoje kovai pasiryžusių veikėjų ir patriotų, savanorių, šaulių ir karių, buvo iš okupantų išvaduota.

Laiyvų statybos inžinierius Leopoldas Balsys savo akademinio lygio paskaitoj pažymėjo, kad Klaipėdos krašto atvadavimas pašalino ne tik vokiečių, bet ir lenkų bei prancūzų suktus kėslus, kas

Mažosios Lietuvos minėjimo Toronte, suruošto j.š. kp. "Baltija", meninę programą atliko Stepo Kairio vardo muz. vieneto birbynininkas ir kanklininkės. Iš k.: birb. Arūnas Kalinauskas, pranešėja Aldona Biretaitė, skautės: Aldona Sendžikaitė, Dalia Tunaitytė, R. Zavytė, Galia Šaltmiraitė, vad. Mirga Šaltmiraitė ir kp. v-bos p-kas J. Zavys.

turėjo didelės reikšmės ir visai Lietuvai.

Meninę minėjimo dalį atliko Stepono Kairio vardo muzikinio vieneto kanklininkės: Aldona Sendžikaitė, Dalia Tumaitytė, R. Zavytė, Galia Šaltmiraitė ir vadovė Mirga Šaltmiraitė ir birbyne — Arūnas Kalinauskas.

Po minėjimo, grojant geram orkestrui, dalyviai smagiai pasišoko ir gražiai pasilinksmino.

Minėjime dalyvavo ir garbingas savanoris-kūrėjas, Klaipėdos Krašto atvadavimo dalyvis Stasys Pacičūnas. Loterijai vertingų

rankų darbo mezginių, pati negalėdama dalyvauti, atsiuntė garbinga mažlietuvė Elzė Jankutė.

Veikė įvairių gėrimų ir valgių bufetas. Buvo gauta aukų rengimo išlaidoms padengti. Dalyviai dėkojo rengėjams už puikų minėjimą. Rengėjų nuoširdi padėka Toronto Lietuvių Namų valdybai už veltui duotą minėjimui salę. Tai didžiausia auka, nes salės nuoma normaliai atsieina 850 dol.

Minėjimas baigtas Tautos himnu ir vėliavų išnešimu.

Liepos 25 d. Union Pier, Mich. įvykusio j. šaulių susirinkimo prezidiumas: LŠST j. šaulių vad. E. Vengianskas, LŠST pirm. K. Milkovaitis, S-gos vyr. kapelionas T. J. Borevičius ir kult. reikalų vad. rašyt. A. Kairys. Nuotr. P. Malėtos

— 1982 m. kovo 12-17 d.d., Norvegijoje ir jos vakariniuose pakraščiuose vyko NATO kariniai manevrai, kuriuose dalyvavo apie 14,000 amerikiečių (jiems norvegai simpatijų neturi, ten nėra ir JAV ambasadoriaus), anglų, kanadiečių, vakarų vokiečių, olandų ir norvegų. Norvegija užima svarbią NATO atžvilgiu strateginę — sparninę vietą tarp vakarų ir rytų ir yra vienintelė NATO valstybė (anglų kalba norvegams yra antroji „naturalinė“ valstybinė kalba), turinti su rusais bendrą rubežių prie Kolos pusiasalio, apie 80 mylių atstu iki Murmansko bazės, kur rusai laiko du trečdalius visų savo povandeninių laivų, ginkluotų raketomis su branduoliniais užtaisais ir apie 500 karinių bei transporto laivų. Iš Norvegijos, apie 1650 mylių ilgio pakrančių galima sekti rusų laivyno judėjimą link šiaurės Atlanto (su fiordų įlinkimais Norvegijos jūros pakraščiai sudaro apie 13,000 mylių). Yra sakoma, kad laimėti Europos karą nėra sąlygų Norvegijoje, tačiau čia yra labai daug galimybių pralaimėjimui.

Norvegų ginkluotas jėgas sudaro apie 37,000 būtinios tarnybos vyrų; apie 27,000 tarnauja nuo 12 iki 15 mėnesių. Apie 226,000 yra pagalbinės tarnybos vyrų ir moterų, kas sudaro ir ginkluotų jėgų rezervą, kuris 48 val. laike gali būti veiksnių apylinkėje. Norvegijoje yra sukrauta apie \$700 milijonų vertės karinių reikmenų, kurias karo atveju sąjungininkai panaudotų (motorizuotos prasperto priemonės, artilerijos pabūklai, šaudmenys, kuras, maistas, sanitarijos reikmenys, inžinerijos dalinių priemonės ir kt. Dalį pagalbinių priemonių turi paruošę patys norvegai, kaip sniego motorizuotus vežimus, ambulansus, kuro tiekimo sunkvežimius, aviacijos bazių įrengimus ir reikmenis). Norvegai iš amerikiečių pirkio 72 naikintuvus F-16.

Norvegai su rūpesčiu seka rusų jėgų telkimą Kolos pusiasalyje, kurio šiaurės rytiniame pakraštyje nuolatos laiko apie

90,000 gerai ginkluotos kariuomenės su šarvuotomis amfibijomis ir helikopteriais. Kolos pusiasalyje yra 16 karinių aerodromų, iš kurių rusų lėktuvai praeitais metais pažeidė norvegų teritoriją virš 120 kartų. Rusų ginkluotų jėgų sąstate yra dalinių su norvegiškai kalbančiais kovotojais, kurie ruošiami infiltracijai ir sabotazams Norvegijoje.

Norvegijos gynybos pajėgumas yra vietovė. Politiniai daugiau taikosi prie rusų, nes nenori sudaryti sunkumų suomiams rusų atžvilgiu. Nors 1949 metais norvegai ir įstojo NATO organizacijon, tačiau neleidžia NATO manevrų arčiau 200 mylių nuo šiaurės rytinės sienos su rusais, neleidžia Norvegijoje amerikiečiams steigti oro sekimo bazių, raketų pozicijų ir kt. Tokia laikysena norvegams apsimoka, nes rusai nerodo pretenzijų (kol kas) į Barento jūros nafta turtingus jūros pakraščius ir santykiai tarp Oslo ir Maskvos iki šiol tebėra geri; tai gali patvirtinti vienas įvykis: tamsią Arktikos naktį, norvegas puskarininkis nuklydo į rusų teritoriją ir pastebėjęs rusų pasienio sargybinius pradėjo į juos šaudyti. Rusai neatsišaudė ir laukė iki norvegas iššaudė visus šovinius, tada rusai be incidento parodė norvegui kelią atgal ir patapšnoję per petį paleido.

— Amerikiečių gamybos 12 pėdų ilgio A QM37 raketa, paleista iš F-4 naikintuvo, skridama apie 2000 m.p.v. (3200 km/p.v.) greičiu pasiekė rekordinį 80,000 pėdų (apie 24 km) aukštį. Raketa besileisdama žemyn atliko sudėtingus manevrus, vaizduodama puolimą skrendančios priešo tarpkontinentinės raketos. 560 svarų A QM37 raketai įrengti nauji tiksnesni vairavimo įrengimai, atsparūs aukštesnei temperatūrai, radaro ir infra-raudonų spindulių ryšio prietaisai, galingesni varikliai (2). Raketa gali būti laidoma iš lėktuvų arba nuo žemės, prieš strategines priešo raketas.

Sekimo ir taikymo įrengimai pagerinti „Maverick“ raketai (laidoma iš lėktuvų

į oro ir žemės taikinius), „atrandantys“ taikinius didesniuose atstumuose visokiose laiko ir atmosferos sąlygose. Paleista raketa iš lėktuvo, tolesniame kelyje taikinį „susiranda“ pati (suprantama, raketos valdymo kompiuteriuose atitinkamai užprograminus), gi lėktuvus, nepasiekęs taikinio priešlėktuvinės gynybos, gali skristi kitur arba grįžti bazėn.

— Naujai pagamintas „Tufoil“ ginklams tepalas, susidedantis iš „teflono ir fluono“, kartu ištirpdo metalo rūdis, sukietėjusius nešvarumus ir padengia mikroskopinėmis dalelėmis, įsisiurbiančiomis į metalo paviršiaus porėtumą, tokiu būdu sudaro metalo dangos ploną tepalo sluoksnį, saugojantį nuo drėgmės, rūdijimų ir nekludo veikti judomoms dalims. Tepalas tinkamas nuo -60° iki -500° F ir tinka automatiniais ir sunikiams ginklams.

— Vakarų Vokietijoje gaminamas naujo tipo 800 tonų povandeninių laivų naikintojas „Bal-Com 4“ (Baltic-Combatant), apie 70 m. ilgio, varomas dviem dujų turbininiais varikliais, trimis propeleriais; didžiausias greitis 25 mazgai. Ginkluotas keturiais torpedų laidytojais, dviem raketų laidymo sistemomis (tolimo ir SA-N-5 artimo). Šarvuotuose bokšteliuose įrengti 57 mm divvamzdžiai L/80,AA ir 30 mm L/65,AA automatiniai pabūklai priešlėktuvinei apsaugai. Nauji naikintojai turės įrengimus dėstyti vandenyse minas, aprūpinti elektroniniais sekimo, ryšių, radaro ir ginklų valdymo įrengimais.

— Amerikiečiai pėstininkų šarvuočius M-2 ir M-3 „Bradly“ apginkluoja 25 mm automatiniais „Huges“ gamybos pabūklais kauti tankus, žemai skrendančius lėktuvus ir žemės taikinius.

— Amerikiečių dieninėje spaudoje tilpo žinutė apie japonų bakteorologinius ginklus II pas. karo metu, vykdančiam bandymus su amerikiečiais belaisviais. 1930 m. laike invazijos Mandžiūrijon, japonai bakteorologinių ginklų bandymams naudojo belaisvius. II pas. karo metu, japonai turėjo specialų dalinį, pavadintą vandens filtravimo korpu Nr. 731, kuris praktiškai vykdė bandymus su maro, choleros ir šiltinės bakterijomis. Belaisviai būdavo maitinami bakterijomis apkrėstu maištu, arba sudarydavo kūnuose žaizdas, artimam atstume sprogdinant granatas, kurias apkrėsdavo bakterijomis ir pan. Apkrėstiesiems susirgus vykdydavo įvairius bandymus iki lignonio mirties, tikslu nustatyti bakterijų veikimą į atskirus kūno organus. Mirusių lavonus degindavo ir vėliau visą bandymų vietą sunaikindavo. Tų bandymų išdavoje, japonai planavo gaminti bakterijų bombas.

Turimais amerikiečių duomenimis, ru-

sai šiuo metu turi apie 350,000 tonų bakteriologinių ginklų, išdėstyti įvairiose vietose. Afganistane juos naudoja prieš vietinius gyventojus ir partizanus. Šale to naudoja greitai žudančias dujas — „geltoną lietų“.

— Anglai pastatė 80 mazgų greičiu laivą — povandeninių laivų naikintoją, 265 pėdų ilgio, varomą dviem propeleriais, ginkluotą 2 tonų, 28 pėdų ilgio torpedomis, raketomis, giluminėmis bombomis, aprūpintą elektroninėmis sekimo, ryšio ir ginklų valdymo priemonėmis. Greitlaidis numatomas naudoti patruliuvimui ir tolimai žvalgybai — veikimo tolis siekia 10,000 mylių. Laivo įgula — 50 jūrininkų. Gali nešioti helikopterį pagalbiniam žvalgymui.

— Kai ginkluotų jėgų santykis pasiekė 1:7 rusų naudai prieš amerikiečius (tikrumoje Varšuvos — NATO valstybių santykyje) Brežnevas nori tolimesnę ginklavinimąsi (pirmoje eilėje branduoliniais ginklais) „užšaldyti“, tačiau, kad „pasivijus“ rusus, amerikiečiai iki 1987 m. numato ginklavinimui išleisti \$1,6 trilijono. Šių metų pavasarį nuleido į vandenį 93,000 tonų „Carl Vinson“ lėktuvnešį ir 7000 tonų povandeninį naikintoją „Atlanta“ laivus. Seka 130 naujų kovos ir pagalbinių karo laivų, apie 4000 bombonešių, naikintuvų ir transporto lėktuvų, apie 9000 tankų, šarvuotųjų, tankų naikintojų, pėstininkų šarvuotųjų, apie 14,000 strateginių, taktinių raketų ir bombų.

Ryšium su naujų karinių priemonių gamyba padidėjo pareikalavimai įvairių medžiagų, sudėtingų mašinų, transporto priemonių, įmonių ir kt., ypatingai kvalifikuotos darbo jėgos: mokslininkų, inžinierių, technikų ir darbininkų (tai yra būtina didelio pajėgumo pramonėje) ypatingai ginklavinimą plečiant į erdves. Žymiai padidės įvairių laboratorijų ir tyrimų darbai, nes įvairiose srityse gamintojai ieškos geresnių, pigesnių ir prieinamesnių būdų reikiamą produktą pagaminti, atitinkantį statomiems vietos, laiko ir aplinkybių reikalavimams.

— Su 1982 pavasariu, pasaulyje pasisklido garsus Brežnevo šauksmas „užšaldyti“, į kurį reagoavo dauguma galvojančių ir negalvojančių valstybių vyrų, intelektualų ir visuomenininkų. Iš daugelio, manau yra vertas dėmesio vandenilio bombos išradėjas — konstruktorius ir dabartinis JAV Baltųjų rūmų mokslinis patarėjas Edward Teller. „Branduolinė energijos ginklų gamybos dabartinis „užšaldymas“ (kitaip tariant, branduolinių ginklų tolimesnio gaminimo sustabdymas), šiuo metu esminės svarbos nesudaro, tačiau tokiu atveju 1990 metais šis kraštas neegzistuos. Sovietinė Rusi-

ja yra kraštas, kuriame totalinis režimas egzistuoja šimtmečiais — ir dabartiniu metu ten maža valdančių grupė gali veikti visiškai skirtingai negu demokratinuose kraštuose. Kremliaus valdovai yra tolygiai gobšūs kaip ir buvęs Hitleris: užvaldyti pasaulį, bet be rizikos, kaip tai darė Hitleris. Jei mes turėsime viršijančią gynybą raketomis, rusai niekad nebandys mus užpulti. Mes galime išvengti trečio pasaulinio karo, jeigu viršijanti jėga bus tokiose rankose, kurios siekia daugiau taikos, negu jėgos. Mūsų viešos diskusijos yra neracionalios, nes nesudaro skirtumo tarp asmenų, kurie žino ką sako ir daugumos, kurie yra ignorantai ir nežino ką sako, neturėdami savo pagrįstos nuomonės; tiems, kurie žino ką kalba yra uždrausta kalbėti, todėl ir visos diskusijos yra vienpusiškos, tuomi klaidiname mūsų sąjungininkus ir JAV žmones“. Kitas amerikietis filosofas, mokslininkas M. Novak rašo: „Patys ginklai nešauda... krašto saugumas yra neskiriamas nuo ginklavinimo, abu yra labai brangūs — grindžiami krašto žmonių praktiku ir krauju. Tai nėra „geriau raudonas, negu lavonas“ — nėra geriau nei vienas iš jų. Vyskupai, kurie propaguoja „užšaldymą“... aš juos vadinau „karo vyskupais“, nes jų pažiūros veda į karą.“ (Abiejų pasisakymai iš „Time“ March 29, 1982, 16 psl.).

Virš 30 metų rusai neužsiminė apie „užšaldymą“, nes jie neturėjo viršijančių vakariečius branduolinių ginklų — tame laikotarpyje iš vakariečių prisivogę įvairių ginklų gamybos paslapčių, dalinai su vakariečių pagalba, sparčiai ginklavosi ir kai jau pralenkė vakariečius aiškia persvara, ne vien branduolinės energijos, bet ir kitais ginklais, tada sušuko „Freeze!“

Jau 1980 metais JAV visuomenė šaukė „sustabdyti branduolinių ginklų gamybą“, tačiau tą šauksmą tik patys amerikiečiai ir tegirdėjo, nes niekas nenuėjo skelbti nusiginklavimo Maskvos gatvėms. Tie patys, kurie protestais ir demonstracijom reiškėsi aktyviai 1960 metais prieš karą Vietnamo, tie patys ir šiuo metu užpildo amerikiečių miestų gatves demonstracijomis, plakatais, įsibrauna į žmonių butus televizijos aparatuose, spaudos puslapiuose, tikslu visuomenę klaidinti ir vienpusiškai įtikinti, kokia baisi grėsmė laukia pasaulyje taikingų žmonių, gaminant atominius ginklus, todėl reikia tuojau jų gamybą sustabdyti. Jų eilėn rikiuojasi dalis kongresmanų, senatorių, vyskupų, advokatų, profesorių, daktarų, artistų ir kt. Visa tai nukreipta prieš JAV vyriausybę, neužsimerinant apie sovietinę Rusiją, kai tuo tarpu prez. Reaganas aiškiai pasakė, kad

branduolinius ginklus reikia mažinti, bet ne „šaldyti“, ypatingai kai šiuo metu Sovietų Rusija yra persvaroje prieš vakariečius.

Satelitų pagalba palyginamai tiksliai surandami strateginiai branduoliniai ginklai — raketos pozicijose ir pagal gaunamas žinias iš kitų šaltinių; abiem šalim (rusams ir amerikiečiams) žinomos ginklų išdėstymo vietos, jų rūšys ir kiekiai, žinomos ir jų gamybos vietos. 1981 metų duomenimis, branduolinių ginklų santykio vaizdas su Varšuvos pakto ir NATO valstybėmis buvo sekantis: strateginių ginklų naikinamoji galia megatonomis: rusų — 7868, amerikiečių — 3505; povandeninių laivų su strateginėmis raketomis: rusų — 68, smerikiečių — 41; povandeniniuose laivuose raketų laidymo vamzdžių: rusų — 938, amerikiečių — 664 (Nat. Def., Jan. 1982, 12 psl.). Iš kelių duomenų nesunku matyti, kam yra svarbu „užšaldyti“ branduolinių ginklų gamybą.

— Rusiško imperializmo plėtrai „tautų išlaisvinimo“ dirva ruošiama terorizmu. Raudonoji brigada Italijoje, neo-nacizmas Vakarų Vokietijoje, revoliuciniai judėjimai Afrikoje, Pietų Amerikoje ir kitur, yra Maskvos kontrolėje (U.S. News, 1981, May, psl. 27). Šiuo metu visuose kraštuose yra apie 370 teroristinių grupių, kurios daugumoje yra marksistinės, pvz., 1980 m. trys keleiviniai lėktuvai teroristų buvo pagrobti įkaitais, reikalaujant išleisti politinius kalinius, kurie priklausė marksistinėm grupėm, arba rusų šnipai. Pradedant 1971 metais planingo terorizmo aukos nuolatos didėja: 1971 m. nuo teroristų rankų žuvo 36 ir sužeistų buvo 227 asmenys; 1976 m. žuvusių 415, sužeistų 920 ir 1980 m. žuvusių 642, sužeistų 1078 asmenys. Tas rodo, kad teroristiniai veiksmai nėra pripuolami.

Rusų remiamos ir aprūpinamos teroristų paruošimo mokyklos daugumoje yra artimuose rytuose: Pietų Yemene, Irake, Sirijoje, Lebanone, toliau seka Libija, Alžyras. Paruoštų teroristų stovykla yra prie Beiruto, kurioje susispietę daugiausiai šimtai turkų ir kurdų (1980 m. spalio mėn. Turkijoje buvo įvestas karo stovis). Iš čia teroristų grupės skirstomos įvairiosna vietosna įvairiems uždaviniams, čia keičiami rusiški rubliai į kitų kraštų valiutas, skirtas teroristams, čia aprūpinami daugiausiai rusiškais ginklais ir priemonėmis. Prieš pakliūnant į šią stovyklą, didelė dalis teroristų paruošiami Rusijoje — Sinferopolyje, Kryme, Taškente ir Odesoje. Dalis teroristų mokyklų yra Rytų Vokietijoje, Bulgarijoje, Vengrijoje ir Čekoslovakijoje, iš kurių kasmet išeina apie 100 gerai paruoštų teroristų,

jų tarpe garsusis Venecuelos pilietis "Carlos", kuris 1975 m. vadovavo teroristų grupei, pagrobusiai vienuolika arabų šalių ministrų. Kitas atvejis — 1979 metų teroristų įsiveržimas į Meccos musulmonų didžiąją šventyklą.

Lotynų Amerikoje teroristų paruošimo centras yra Kuba; paskutinių 23 metų laikotarpyje Kastro teroristams išdalino už milijonus dol. rusų gamybos ginklų ir iš rusų gautų pinigų. Kubos kalnuose, rusų ekspertų priežiūroje, buvo paruošiami tūkstančiai (apie 5000) teroristų, kurie veikė El Salvadore, Guatemaloje, Kolumbijoje ir kt. Marksistiniai teroristai veikia Argentinoje ir palaiko ryšį su Europos teroristų grupėmis. Dalis jų reiškiasi Brazilijoje, Čilėje, Venecueloje ir Urugvajuje.

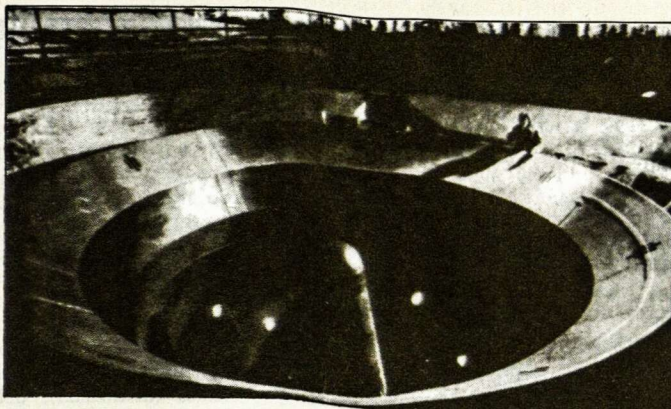
Europoje apie tuzinas neo-fašistinių grupių, remiamų iš Libijos, veikia Prancūzijoje, Italijoje ir Vakarų Vokietijoje. Teroristai ir ginklai atranda tinkamus kelius ir Airijos Respublikos Armijon (IRA). Virš 40 arių teroristų, 1979 m. buvo paruošti Libano teroristų mokyklose. Ispanų baskų teroristai paruošiami Alžyre ir jie yra artimame sąlytyje su IRA teroristais ir raudonosiomis brigadom.

Japonijoje Raudonosios Armijos teroristai pasireiškė jau nuo 1970 metų, pagrobdami lėktuvus, bombomis ir žudymais. Japonų teroristai paruošiami Libane.

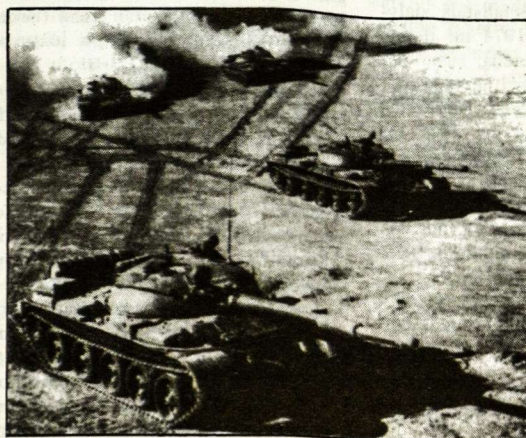
Afrikos teroristai su centrais Zambijoje ir Angoloje remiami iš Maskvos ir Rytų Europos bloko valstybių.

Teroristų panaudojimo idėja siekia Lenino laikus, tada teroras buvo naudojamas sudarymui krašte politinio nepastovumo, paneigiant tiesioginę atsakomybę už teroro veiksmus. "Ir šiuo metu pasaulinis terorizmas bujoja Maskvos naudai" (J. Alexander "Strategic and International Studies", Washington, D.C.).

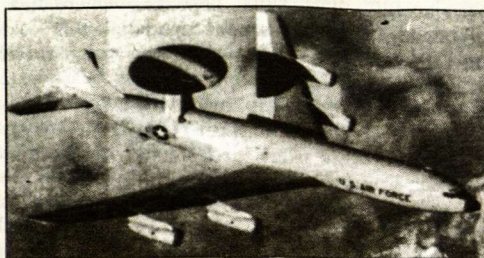
Paskutinių 35 metų bėgyje rusai panaudodami ginkluotas jėgas, sėkmingai veikė tiesioginiu terorizmu. Keletas pavyzdžių. 1945 m. gruodžio mėn. rusai Irane paliko okupacines ginkluotas jėgas tol, iki krašte buvo sudaryta prosovietinė vyriausybė. 1946 m. kovo mėn. rusai sutelkė stambias šarvuotas pajėgas Turkijos pasienyje, tuo priversdami turkus leisti rusams Dardaneliuose steigti karo laivyno bazę. 1948 m. vasario mėn. sutelkė karines jėgas Čekoslovakijoje ir jos pasienyje, tikslu paremti komunistų organizuotą perversmą Čekoslovakijoje. 1948 m. birželio mėn. vykdyta Berlyno blokada, reikalaujant rusams teisių kontroliuoti Vakarų Vokietiją. 1949 m. rusai sutelkė stiprias karines jėgas Jugoslavijos pasienyje, reikalaujanti Tito visiškai

Rusų tarpkontinentinė raketa pozicijoje

Rusų sunkieji tankai puolime

AWACS taryboje

paklusnumo Maskvai. 1951 m. Korėjos kare dalyvavo du rusų aviacijos pulkai ir parengtyje laikomi šiaurės Korėjoje rusų daliniai (virš 25,000). 1953 m. karinėmis jėgomis sugniuždė Rytų Berlyne civilių demonstracijas. 1956 m. rudenį okupavo Vengriją ir sutelkė 40 divizijų prie Lenkijos sienos. 1961 m. liepos mėn.

dviem divizijom sustiprino Berlyno vakarų pasienį ir rugpjūčio mėn. pastatė "gėdos sieną". 1962 m. Kuboje įrengė strateginių raketų bazę. 1965 m. Kinijos pasienyje rusai sutelkė stambias karines jėgas, nes kiniečiai pareiškė pretenzijas į rusų okupuotas kiniečių sritis. 1967 m. birželio mėn. rusai įrengė kari-

nio laivyno bazės Viduržemio jūroje. 1968 m. sausio mėn. Tishima įlankoje, rusų įtaigoti šiaurės korejiečiai pagrobė amerikiečių laivą "Pueblo". 1968 m. po penkių mėnesių karinių manevrų, rugpjūčio mėn. okupavo Čekoslovakiją. 1969 m. tarp kovo ir rugsėjo mėn. Kinijos šiauriniame pasienyje rusai provokavo ginkluotus konfliktus, kaltindami kiniečius, užpildinėjančius rusų pasienio sargybas. 1970 m. apginklavo Egiptą — 15,000 rusų raketų tarnybos, kovos lėktuvų įgulomis ir pagalbinėmis tarnybomis, žemės pajėgų ginklais ir eile patarejų. Tais pačiais metais pasiuntė Jordanan karines jėgas ir sustiprino karo laivyną Viduržemio jūros srityje. 1971 m. Indijos — Pakistano karo metu padidino karo laivyną Indijos vandenyne, tikslu apsaugoti anglų ir amerikiečių įsikišimą. 1973 metų spalio mėn. žydų-arabų kare ginklais ir kariniais specialistais dalyvavo egiptiečių pusėje. 1974 m. liepos mėn. atbaudyti turkų invaziją, rusai pasiuntė link Kipro salos karo laivų grupę. 1975 m. rudenį, rusai desantu iškėlė kubiečių karines jėgas Angolon. 1977 m. Etijopijos-Somalijos karo metu rusai aprūpino etiopus ginklais ir karo reikmenimis, karo specialistais ir kubiečiais kovotojais. 1978-79 įsteigė stiprias karines bazes Kurilų salose, Japonijos šiaurėje. 1979 m. gruodžio mėn. ginkluotomis jėgomis užėmė Afganistaną. 1981 m. kovo-balandžio mėn. masiniai kariuomenės manevrai Lenkijos pasienyje.

— Tolimų atstumų strateginiams oro sekimams, tuo tarpu, tik amerikiečiai turi pagamintą ir įrengę Boeing 707 lėktuvuose radaro stotį su sudėtinga kompiuterių sistema, kurių pagalba, iki 250 mylių atstumo pastebėjimai perduodami radaro stotims žemėje (tokius keturis lėktuvus amerikiečiai yra perleidę Saudi Arabijai). AWACS (Airborne Warning and Control System) neginkluotas lėktuvas išore nuo kitų išsiskiria grybo pavidalo radaro antena, pritaisyta virš lėktuvo liemens, arti uodegos. Sudėdingi sekimo įrenginiai vienu metu gali užregistruoti apie 400 lėktuvų, laivų, raketų, tankų arba sunkvežimių. Tokio lėktuvo kaina — apie \$125 milijonai.

— Messerschmitt - Boelkow - Blohm bendrovė Ottobrunn'e pagamino prieštankinius helikopterus 212 PAH1 ir iki 1983 m. aprūpins reikiamu kiekiu Vakarų Vokietijos ginkluotas pajėgas. PAH1 yra paslankesnis ore, negu kiti iki tol gaminti tos paskirties helikopteriai kituose kraštuose. Pagerintų "Hot" prieštankinių raketų tolinas — 4 km ir gali sunaikinti visų tipų, iki šiol žinomų, tankus.

MOKSLAS IR TECHNIKA

Naujo tipo lėktuvas

Grumman Aerospace Co. pagamino ir išbandė naujo tipo sprausminį lėktuvą "Canard", priekin sukreiptais sparnų galais, dėl to susidaro mažesnis oro stabdymas (drag), lengviau valdomas, paslankesnis, geresnis kūrivo paskirstymas, pastovesnis ore, bendra apimtimi mažesnis lengvesnis, ekonomiškesnis (palyginamai). Išsiskiriančios geros savybės skrendant, kada peržengiamas garso greitis.

Visų lėktuvų skrendant sparnų priekyje oras spaudžiamas (tirštinamas), dėl to susidaro skridimo kryptimi pasipriešinimas, atimantis žymią dalį varomos jėgos, be to, kliudo greitėjimui, tas yra labai ryšku greičiuose, mažesniuose negu garso greitis. Sumažinimui to pasipriešinimo, lėktuvų sparnai lenkiami atgal (uodegos link) arba, kaip naujo tipo lėktuvo — priekin, tokiu būdu, sutirštinto oro srovė slenka išilgai nulenktos sparno, dėl to sumažėja atstojamoji jėga išilginės lėktuvo ašies. Lėktuvui skrendant mažesniu negu garso sklaidimas greičiu, oro molekulės "pasitraukia" sparnams iš kelio anksčiau, negu sparno priekis pasiekia oro spaudimo ("sutirštėjimo") bangą, skilndančią garso greičiu. Lėktuvui peržengus garso greičio ribą (apie 331 m. p. sek.), sparno priekis minėtą oro spaudimo bangą "pralenkia" ir oro srovės spaudimas lėktuvo sparno priekyje (tuo pačiu ir viso lėktuvo) sumažėja (Brenoulli dėsnis). Oro spaudimo pasikeičimas sukelia "smūgio" bangas (sonic boom), kurios sukrečia lėktuvą ir sudaro stabdymą (drag). Naujo tipo priekin sulenkti sparnai lengviau praeina pro oro spaudimą, kuris "nuslysta" liemens link, toliau išilgai lėktuvo ašiai link lėktuvo "galo", kur išmetamos sprausminio lėktuvo variklio degančių dujų liekanos, tokiu būdu padidinama lėktuvo "stūmimo" jėga, išvengiama lėktuvo "kratymas", peržengiant garso greitį ir esant mažesniau oro bangų pasipriešinimui, sunaudojama atitinkama greityje mažiau kuro, pakanka mažesnių variklių, mažiau kainuoja pastatyti lėktuvą. Mažesni lėktuvai sunkiau pastebimi elektromagnetiniame spektre, radaru arba infra-raudonais spinduliais.

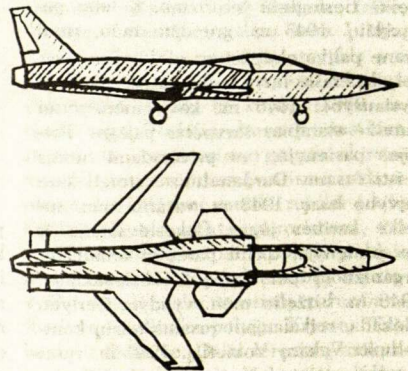
Tokio tipo ankstyvesnieji lėktuvai buvo išbandyti vokiečių II Pas. karo metu 1944 m. "Junkers" 278 bombonešis ir "Hansa" 1964 m., keleivinis lėktuvas.

Erdvėlaivio "Columbia" trečias skridimas Erdvėlaivis (shuttle) "Columbia" 1982 m. kovo 22 d. ryte, trečią kartą iš Cape

Canaveral, pakilo į 150 mylių aukščio Žemės orbiton ir po aštuonių dienų erdvėje, atlikę eilę mokslinių bandymų, astronautai Lousma ir Fullerton, kaip sklandytuvą, kovo 30 d. nuplaniravo New Mexico "White Sand" raketų laidymo centre. Nusileidimo vieta buvo numatyta Kalifornijos "Mojevi" dykumoje, bet ilgesnis lietus atmirė žemę ir erdvėlaivio nusileidimui buvo netinkama, todėl liko dvi galimos nusileidimo vietos: Cape Canaveral gelžbetoninis 3 mylių nusileidimo takas, arba "White Sand" dykuma. Cape Canaveral nusileidimo takas buvo abejotina pakankamo ilgio, gi numatytam kovo 29 dienos nusileidimui "White Sand" dykumoje, buvo apie 5: m.p.v. greičio vėjas, kuris nešė dulkių debesis, tuo mažindamas matomumą, todėl erdvėlaivio nusileidimas buvo atidėtas sekančiam dienai, kuris prie 30 m.p.v. greičio vėjo, pavyko sėkmingai.

Pirmas erdvėlaivio "Columbia" bandomas skridimas buvo sėkmingai atliktas 1981 metais balandžio 12 d., pakilus iš Cape Canaveral ir balandžio 14 d. nusileidus Edwards aviacijos bazėje Kalifornijoje. Antras, dėl įvairių techniškių kliūčių nusitęsė iki tų pačių metų lapkričio 12 d. Skridimas nuo 7 dienų ilgio, sugedus vienam iš dviejų elektros gamintojų, buvo sutrumpintas iki 5 dienų. Erdvėlaivis pakilo ir nusileido tose pačiose vietose, kaip ir pirmame skridimo bandyme.

1982 m. balandžio 6 d., po trečio sėkmingo nusileidimo, iš "White Sand" erdvėlaivis "Columbia", ant lėktuvo "Boeng" 747 nugaros, buvo perskraidintas į Cape Canaveral, paruošimui sekančiam ir paskutiniam bandomam skridimui, kuris numatytas 1982 m. birželio 27 d. Su šiuo skridimu NASA savo erdvėlaivio bandymus bus užbaigę ir tolimesnius skridimus numato perduoti kuriai nors privačiai bendrovei. Nors šiuo metu

Naujas lėktuvas Canard

didelė eilė privačių firmų laukia dalyvavimo skridimuose erdvėsna, tačiau abejojama ar atsirast finansiniai pajėgių, galinčių padengti erdvėlaivio naudojimo išlaidas be federalinės valdžios pagalbos. Tolimesniems skridimams yra statomi trys nauji erdvėlaiviai, panašūs į "Columbia". NASA numato toliau planuoti erdvių kolonijas — Žemės satelitus, kuriose mokslininkai ir inžinieriai galės, ten gyvendami ilgesnį laiką, tyrinėti įvairius reiskinius, kurie Žemės paviršiuje dėl traukos ir atmosferinių kliudymų yra nepakankamai išsamūs.

Iškasena Antarktikoje

Pastaruoju laiku Antarktikos srityje, Seymour saloje buvo atrasta apie 3 cm ilgio, žinduolio gyvio, dalis žiaunos, su dviem šoniniais (iltinio danties rityje) dantimis, mokslininkų nustatytas žiaunos amžius siekia virš 40 milijonų metų. Žiauna yra sterbinių gyvulių (kaip Australijos kengūra, arba šiaurės Amerikos opossum'as — sterblinė žiurkė). Ohio universiteto prof. W. Zinsmeister ilgą laiką tyrinėjęs Antarktikos sritį, tvirtina, kad minėtas žandikaulis įrodo, prieš virš 65 milijonus metų Antarktika ir pietų Akerikos žemumas ("Tertiary") laikotarpyje, buvo susijungę.

Naujai atrastos žiaunos kilmę nustatė Riverside universiteto Kalifornijoje prof. W. Woodburne, ilgus metus tyrinėjęs sterbinių gyvius ir jų kilmę. Pagal jį, atrasta žiauna priklausė sterbliniam gyviui "Polydolo" apie 25 cm ilgio, kurio liekanų Australijoje iki šiol neužtikta, bet jų galėjo būti Antarktikos žemyn, kuris prieš 70 milijonų metų buvo ištaisai padengtas miškais ir kitokia augmenija; joje gyveno plesosaurai ir šiltuose jūros vandenyse dideli ropliai — monasaurai. Prieš virš 40 milijonų metų, buvęs Antarktikos tropinis klimatas pasikeitė, tačiau ten dar gyveno milžinai (virš šešių pėdų aukščio) pingvinai, o supančiuose vandenyse buvo apstu ryklių, banginių.

Galima tikėtis, kad netolimoje ateityje mokslininkai panaudoję modernias priemones, įveikę sunkias dabartines Antarktikos klimatinės sąlygas, atras daug naujo iš gilios praeities, nes ši sritis dar buvo beveik netyrinėta.

Kometa "nukrito" į saulę

1979 m. rugsėjo 30 d. nežinoma kometa "nukrito" į saulę. Tą įvykį pastebėjo JAV laivyno astronomai ir paskelbė daug vėliau, nes daviniai buvo gauti iš Žemės satelito ir ilgą uždruko elektromagnetinių impulsų signalus, pagalba specialaus instrumento "corono-

Erdvėlaivis "Columbia" po skridimo leidžiasi

graph" paversti fotografiniais vaizdais. "Coronograph" instrumentas nuolatos "stebi" saulės "coroną" (karšta, ionizuotų dujų saulės "atmosfera", skirstoma į netaisyklingai išsimėčiusių ionizuotų gniužulių žemutinį, didelės energijos telkinio vidurinį ir išorinį sluoksnius, kuriame — išoriniame atspalaidavę ionai, sklinda šviesos greičiu, nes atsiranda retesnėje "atmosferoje", todėl ir temperatūra šiame sluoksnyje yra virš milijono laipsnių C; "Coronos" gylis siekia apie 1,5 milijono kilometrų). Kometa buvo pastebėta artėjant link saulės apie 1,025,000 km/v. greičiu, su apie penkis milijonus km ilgio nusitęsusia uodega, susidedančia iš dulkių ir dujų. Kometa pasiekus "coronos" sritį "išiško", paskleisdama saulės išorinės aplinkon švintinių dulkių ir dujų debesis, nusitęsiančius milijonus km erdvėn. Tokių įvykių, paskutinių 300 metų laikotarpyje yra užregistruota aštuoni; jų galėjo būti ir daugiau, tačiau liko nepastebėti, nes sekimui saulės, dėl stiprios šviesos, reikalingi specialūs aparatai, kurių ankstyvesniais laikais neturėta, arba stebėjimai laike saulės užtemimu, kada stiprius saulės spindulius "užstoja" mėnulis. Kadangi saulės sistemoje yra daug kometų (prie jų prisideda Visatoje "paklydusių", kurių yra taip pat apstu), dalis jų skriedamos orbitoje priartėja prie saulės taip arti, arba dėl kurių nors priežasčių (o jų yra aibės), kometos skriejimo greitis sumažėja tiek, kad negali "išsiplėšti" iš saulės traukos, todėl ir pakliūva į saulės "prieglobstį", savo kelionės pabaigą atžymėdama šviesiu sužibėjimu virš saulės "atmosferos".

40 milijonų metų amžiaus musė

Barkley universiteto entomologas prof. G. Poinar (vabzdžių tyrinėtojas) Baltijos jūros gintaro gabale atrado 40 milijonų metų senumo musę (seniausias gyvio radinys), kurios vidinės celių dalys (chromosomai — nucleo-proteinai) tebėra išsilaike nesužalotos. Paprastai senos buvu-

sių gyvių iškasenos būna pasikeitę kaulai; minkštų, nepasikeitusių audinių nebuvo atrasta, net ir seniausių Egipto mumijų celių branduoliai nėra išsilaike. Barkley universiteto bio-chemikai bandys atrastos gintare musės celių dalis perkelti į bakterijas, tikslu dabartinių gyvų celių pagalba atugdyti senų celių kilmę gyvenusių prieš 40 milijonų metų.

Planetos Marso dingę mėnuliai

Phobos ir Deimos planetos Marso mėnuliai, atrodo yra paskutiniai palikuonys buvusios didelės Marso mėnulių šeimos, kurią amžių bėgyje Marsas "prisitraukė" savo glėbin. Pagal Hustono astronomų P.H. Schultz ir A.B. Lutz-Garhan tvirtinimus, Marso paviršiuje pailgos formos didžiuliai krateriai ir buvo tos vietos, kur kampiniais susidūrimais į Marso paviršių nukrito ankstyvesnieji mėnuliai, pastūmėdami planetos išorinį kiautą aplink vidurinį bendrą Marso rytų kryptimi. Tokių pailgų kraterių priskaitoma apie tuzinas. Viršutinio Marso sluoksniu padėjimą pradėjo atrasti erdvėlaivis "Viking": ties Marso poliais pastebėti slėniai prie polių atrodė pastovūs, gi toliau nuo polių turi sferinius įlinkius, rodančius paviršiaus paslinkimą, kurie abiejuose Marso poliuose yra toje pačioje kryptyje. Nagrinėjant pailgos kraterius atrasta, kad jų amžius yra skirtingas — senesniųjų pailgėjimo kryptis yra daugiau šiaurės rytų, vėlesniųjų — rytų kryptimis. Paskutiniųjų mėnulių (Phobos ir Deimos) skridimo kryptis orbitose yra rytų kryptimi.

Žiupsnelis išradimų statistikos

1922 m. pradėta komercinė radio transliacija. 1926 m. R.H. Gottard išsėvė pirmą skystu kuru varomą rakėtą. 1930 m. astronomas C. Tombogh atrado saulės sistemos devintą planetą Pluto. 1932 m. pagamintas pirmas radijo teleskopas, taip pat atrastas neutronas. 1938 m. DuPont b-vė pagamino nyloną. 1939 m. pirmą kartą suskaldytas atomas.

Iš atsiminimų

PATIKSLINIMAS

“Laisvosios Lietuvos” Nr 3 1978 m. vasario 2 d. laidoje, skiltyje “Žmonės, nuotaikos ir faktai”, to skyriaus redaktorius J. Vil., skirsnelyje “Vodka Rusui Išganymas” — rašo dar nepriklausomaj Lietuvos pagarsėjęs humoristinių eilėraščių rašytojas Teofilus Tilvytis, viename žurnale buvo atspausdinęs savo pusiau rusiškai eilėraščių, kurio čia vieną psmelį pateikiame, ir parašo trijų eilučių posmą:

*Pod niebom cholidnym tėvynė,
Gdie viodrami chleščet Degtinė
Tam našemų bratų gerai* (Toliau duoda lietuvišką vertimą.

Rašytojas T. Tilvytis tas tris eilutes eilėraščio-dainos buvo paskelbęs, bet buvo patikslintas ir jis vėliau rašė, kad parašęs iš nugirstos dainos.

Štai tos dainos atsiradimo istorija ir jos pilnas tekstas.

Garbingos atminties dr. Juozas Pajaujis, su kuriuo kartu baigėm Lietuvos Karo Mokyklos IV laidą, gyvendamas Kaune retkarčiais atlankydavo mane (aš tarnavau 5 p. pulke, kuris stovėjo Aukšt. Panemunėje).

Kartą abu nuėjome aplankyti Praną Gudyną, kuris studijavo Aukštųjų Karininkų Kursuose Aukštojo Panemunė. Nuėję į kursus, susiradom P. Gudyną. Jis supažindino mus su majoru Gustaičiu (vėliau iškilęs į generolus), ir nusivedė mus į kursų klubą. Mums besišnekant, atėjo kariuomenės vadas generolas S. Žukauskas, Generalinio Štabo viršininkas gen. Radvinkovič ir du kursų lektoriai rusai — pulkininkas Bobenskis, kito pavardės nepamenu. Jie suėjo į greta esantį lektorių kambarį, bet ten dar nebuvo įvesta elektra, tai dėl šviesos paliko duris atviras į mūsų kambarį. Mes troškulį malšinom alum ir santūriai kalbėjom lietuviškai; jie gėrė “tauresnius” gėrimus ir gan trankiai kalbėjo rusiškai, lyg pabrėždami, kad lietuvių kalba jiems neįdomi ir neprivalama.

Toks jų elgesys mus visus giliai skaudino. Dr. J. Pajaujis mums pasakojo, kad nei vienoje Vakarų Europos valstybėje toks elgesys nebūtų pakenciamas — arba jie turėtų išmokyti valstybinę kalbą, arba apleisti tarnybą. Ta proga jis išsitraukė iš portfelio lapą popierio ir sako: “Aš parašiau vieną keistą dainelę, bet dar nesiderina”. Ir perskaitė savo “kūrinį”. Tikrai tai dainai trūko sklandumo, bet mintis labai aktuali ir visi pasisiūlėm į pagalbą. Majoras Gustaitis mus visus lenkė savo sąmoju, ir greit turė-

jos tris naujos dainos posmus. Pulko orkestro vedėjas p. Velaika, kuris buvo kartu, pasiūlė gaidą ir patyliais pradėjom dainuoti. Pamatėm, kad išeina nebloginai, pradėjom balsus stiprinti, kad girdėtų ir mūsų generolai ir kai trečią kartą uždainavome jau pilnais balsais, nebebuvo kam klausyti, nes generolas neperešdami tokios pašapos, išbėgo pro kitas duris, o kursų budintysis karininkas atbėgęs prašė tos dainos nedainuoti, nes kariuomenės vadas, išbėgdamas su generolais, grąšinęs visus dainininkus ne tik iš kursų, bet ir iš kariuomenės išvyti, o jį į daboklę pasodinti, kam leidžias tokias dainas dainuoti. Dainos tekstas:

*Pod niebom cholidnym tėvynė
Gdie viodrami chleščet degtinė,
Gdie klumpiech tancujut suktinis
Tam našemu bratu gerai.*

Chot viek ty tėvynė prabudis,
Po ruski kalbēt niezabudis
Pakliudymas skoro dabudis
I dielai karjeru skubiai.

Zdies nas velyčajut vsie “ponas”
Gniot strėnas lietuviškas jonas,
A my tolko kušajem duonos,
Nu čož — viet my zdies laikinai . . .

Sekančią dieną karininkai “choristai” buvom iškviesti pas kariuomenės vadą, kuris priėmė gan rūstokai. Sakė, kad atsistatydino Generalinio Štabo viršininkas ir abu kursų lektoriai, kai buvo jam priminta, kad pasitraukusių vieton ar negalima būtų rasti lietuvių, generolas sušvelnėjo ir ėmė aiškinti: “Suprantu aš jus, vaikeliai, suprantu, bet tokių išsimokslinusių lietuvių aš neturiu ir tuo tarpu reikės juos palikti . . .

Majoras Gustaitis ir vyr. ltn. P. Gudynas Aukšt. Karininkų Kursus turėjo apleisti. Aviacijos karininkų tarpe kilo didelis pasipiktinimas ir protestai; triukšmas pasiekė prezidentūrą ir Seimą, o dainą pradėjo dainuoti studentija. Vyriausybė atkreipė dėmesį. Aviacijos karininkams buvo pranešta, kad pašalintieji bus grąžinti į Aukšt. Karininkų Kursus ir rimčiau pradėjo rūpintis kariuomenės ir valdinių įstaigų valymu; o po gruodžio perversmo, visai rimtai buvo apsisvalyta nuo svetimtaučių, bet nušalinus prof. A. Voldemarą, per įvairias protekcijas, vėl buvo prilindę į pelningas vietas “my toftininky” ir “major Woysk Litvskyh”, bet jie lietuvių kalbą mokėjo nebloginai ir savų kalbų nedemonstravo.

Šios dainos atspausdintos neteko užtikti . . .

P. Pūronas

Ar lietuviškoji išeivija išnyks?

Norėjau vienam pabaltiečiui duoti “Kari” Nr. 3, 1982 m., nes jis domisi kariškų uniformų istorija, o tenai rašoma apie tai. Bet susilaikiau . . . dėl brėžinio 140 psl., kuriame pavaizduotas lietuviškos spaudos kritimas žemyn, kaip į bedugnę. Be aiškinimų supras, kad užsienio lietuviška spauda visiškai merdėja, vos, vos begyvena. Gal ir negerai, bet to garsinti nenorėjau.

L. Zibas 138-140 psl. įdomiai primeina, kad lietuvių kalboje nėra žodžių “narė” ir “daktarė”. Vertinga pastaba. Gyvenant svetur net gerai lietuviškai kalbantieji, nejučiomis, pradeda vartoti klaidingus žodžius ar jų formas.

Straipsnio pabaigoje L. Zibas klausia, kodėl taip gąsdinančiai smunka lietuviškos spaudos prenumeratoriai?

Kalbant trumpai-drūtai: lietuviai nori išmirti.

Aiškinant kiek plačiau, bet irgi griežtokai: laukiniai žmonės laikraščių neskaity ir jie nėra kokie atsilikusios tautos gyventojai . . .

Jei keli metai prenumeruoja “Dirvą”, tai nenori įsileisti kitos pakraipos laikraščio. Jei remia “Akiračius”, tai bijosi “Laisvosios Lietuvos”. Jei prenumeruoja “Metmenis”, tai nedrįsta užsisakyti “Nepriklausomos Lietuvos”. Jei aukoja “Tėviškės Žiburiais”, tai atmes kitaip rasančius, neminint daugiau pavadinimų.

Lietuviai turėtų prenumeruoti, skaityti bent po dešimt lietuviškų laikraščių ar žurnalų!

Ar kada matėme, kad susirinkimų metu būtų renkamos lietuviškai spaudai prenumeratos ir pardavinėjamos knygos? Ne tai, kad kampe stovėtų stalas su knygomis; bet pardavinėti, einant nuo asmens prie asmens ir siūlant nupirkti bent vieną lietuvišką knygą, užsiprenumeruoti lietuvišką laikraštį ar žurnalą. Nesvarbu kokio autoriaus. Tegul pasirenka ką nori. Kad tik būtų lietuviška.

Išimtys vyksta “knygos sutiktuvėmis”, kai pasirodo ar kalba autorius. Bet ne visi autoriai iškalbingi, kiti nenori viešai garsintis, nenori siūlyti ar kalbėti apie knygas.

Lietuviai užsiaugino vaikus, nemokančius ir nenorinčius lietuviškai skaityti, rašyti. Vieni dar kalba lietuviškai — manome apie užsienyje gimusius — kiti jau gėdinasi, ar “pamiršo”. Nors moka dar kokią svetimą kalbą. Arba tiek aptingę, kad laikosi tik gyvenamo krašto kalbos. Tėvų ar kilmės krašto kalba jiems visai nereikalinga.

Reikia drastiškų priemonių, arba lietuviškai spaudai ir lietuviškai veiklai užsienyje kapinių kupstelis visai netoli.

Vyt. Kašeliionis

KITATAUTIS APIE PETRĄ PAULAITĮ

K. JANKŪNAS

“Tėviškės Žiburiai” balandžio 22 numerį išspausdino laisvuose Vakaruose atsiradusio asmens, kalėjusio kartu su Petru Paulaičiu Sibire, įspūdžių pluoštą apie šį idealistinį lietuvių, sovietų kalėjimuose ir ypatingo režimo lageriuose praleidusį 35 metus ir iki šiol nepalūžusį kovotoją už Lietuvos laisvę. Rašinys verstas iš anglų kalbos, tik, gaila, nepažymėta, iš kurio žurnalo ar knygos. Įspūdžių autoriaus pavardė taip pat nenurodyta.

Autorius Paulaitį sutikęs 17-je griežto režimo zonoje, Mordovijoje 1975 m. kovo mėn., kada Paulaitis jau buvo atkalėjęs 28 ar 29 metus daugiausia ypatingo režimo “spec-lageryje”, kur laikomi mirti nuteisietji arba kaliniai-recidivistai.

Tuo metu jis atrodęs susenęs, bet dar tvirtas. Jis dirbo virtuvėj ir turėjo paruošti vandenį virimui ir indų plovimui 80-čiai žmonių ir dalyti jiems maistą. Darbas nebuvo lengvas, nes reikėjo kelti 2-rą val. naktį ir dirbti iki ryto.

Susipažinęs su naujuoju atvykėliu, Paulaitis išpasakojo savo gyvenimo istoriją ir savo gyvenimo filosofiją. Paulaitis buvo ūkininko sūnus ir mokėsi teologijos. Portugalijos universitete klausė prof. Salazaro, kuris vėliau pasidarė į diktatūrą palinkusiu Portugalijos premjeru, paskaitų. Jo jaunystė prabėgo užsienyje, bet, kai Lietuvą ištikio sovietų okupacija, jis grįžo gelbėti Lietuvos. Jam atrodė, kad Lietuva pasidarė karinių viršūnių išdavystės auka, nes kitaip ji būtų kovojusi kaip suomiai.

Paulaitis buvo greitai suimtas, bet jam pavyko pabėgti ir pereiti sieną į Vokietiją. 1941 m. birželio 22 vakarais jį pasiuntė į Raudonosios armijos užnugarį, bet jis greitai įsitikino, kad ir vokiečiai Lietuvai nešė ne laisvę, bet priespaudą. Jis greitai įsitikino vokiečių žiaurumu ir prieštaravo dėl žydų šaudymo. Dėl to iškilusio konflikto Paulaitis buvo Gestapo suimtas. Bevežant į kalėjimą, jam vėl pavyko pabėgti.

Karui pasibaigus, Paulaitis pasitraukė į okupantui pasipriešinimo pagrindį ir vienoje partizanų karinėje apygardoje leido ir redagavo laikraštį “Varpą”.

Metams praslinkus, autorius kitoje zonoje susipažino su kitu lietuviu, buvusiu partizanų žvalgu Liudviku Simučiu, kuris autoriui labai gyręs Paulaičio leistą “Varpą”. Paulaitis buvo išduotas ir suimtas. Jį išdavęs Želvys. Už tai Paulaitis ne tik buvo žiauriai sumuštas, bet ir nuteistas 25-riems metams. Ir visa jo šeima buvo nubausta ir žuvo Sibire.

Paulaičiui iškalėjus 10 metų, Chruščiovo sudaryta komisija jį paleido, bet po kelių mėnesių už pokalbius su jaunimu apie tautinį atgimimą vėl buvo suimtas ir prie likusių neatliktos bausmės 15 metų buvo dar pridėta 10 metų, arba iš viso 35 metai.

Kad ir taip ilgam laikui nuteistas, Paulaitis niekada neprašė iš savo priešų pasigailėjimo, bet negalėjo pakęsti, kai komunistinė spauda jį kaltino žudynėm, prievartavimu ir tvirkiniu.

Liudvikas Simutis buvo kalinamas už provokatoriaus milicininko nušovimą ir piktinosi, kad Paulaitis visada pabrėždavęs neprievartinį savo veiklos pobūdį. Pagal Simutį Paulaitis savo žodžiais patrizanų laikraštyje šaukęs į kovą tuos, kurie turėjo ginklą. Paulaitis tikėjo Dievą, turėjo jautrią sąžinę ir buvo įsitikinęs, kad žudyti yra nuodėmė.

Kai saugumo majoras pasiūlė Paulaičiui parašyti malonės prašymą, jis majorui taip atsakęs: “Pilieti majore, įsivaizduokite, kad vyksta karas su Kinija. Mao šalininkai jus paėmė į nelaisvę ir siūlo jums atsisakyti Rusijos, savo komunistinių įsitikinimų ir žada už tai jus paleisti. Ar jūs priimtumėte tokį siūlymą?” Majoras atsakęs, kad nesutiktų. Tada ir Paulaitis paklausė: “Kodėl jūs man siūlote tą patį?” Majoras jam paaiškino, kad be pareiškimo, jog atsisakoma savų įsitikinimų, reikėsia at-

likti bausmę iki galo, t.y. 35 m. Paulaitis atsakęs, jog supranta, ir išėjo iš kambario.

Galę įspūdžių autorius prisimena, kai, grįžęs iš sunkaus darbo, Paulaitis atsigulė į savo guolį — aukštas, sulysęs, plikai nukirptas, mėlynakis, įsigilinęs į dideliuose nuo darbo delnuose paskendusią mažytę juodą maldaknygę...

Redakcijos priedas:

Įspūdžių, apie kuriuos rašo K. Jankūnas, autorius yra M. Cheifecas, šiuo metu gyvenantis Izraelyje. Autorius rašo anglų, rusų ir žydų spaudoje apie sovietinių lagerių pergyvenimus, sutiktus žmones. Pažymėtina jo savybė yra tolerancija kitokių pažiūrų žmonėms.

Antrosios rusų okupacijos metu, Petras Paulaitis vadovavo spaudos darbui “Kęstučio” partizanų karinėje apygardoje, Žemaitijoje. Suimtas buvo Tauragės apylinkėse.

Kurį laiką toje apygardoje dirbo ir dabartinis Vilniaus universiteto rektorius J. Kubilius, neiškiom aplinkybėm pelnęs okupantų atleidimą ir pasitikėjimą.

Liūdnei pagarsėjusio išdaviko Juozo Markulio šlykščios karjeros pradžioje, Petras Paulaitis turėjo būti viena iš pirmųjų aukų. Pogrindininko patyrimas jį tuo metu apsaugojo nuo buvusio moksladraugio išdavystės.

Kadangi Petras Paulaitis yra gyvoji lietuviškosios rezistencijos istorija ir jos sąžinė, sunku tikėtis, kad jam bus leista grįžti į Lietuvą, nors jo įkalinimo laikas baigiasi šiemet spalio mėnesį.

Mums, lietuviams, kiekviena žinia apie jį, kiekvienas atsiliepimas yra labai brangintinas.

LAIŠKAI KARIUI

Sapnas ar tikrovė

Perskaitęs S. Šetkaus rašinį "Kaunas gęstant laisvės žiburiams" (1981 m. "Karys Nr. 6, 258 psl.), palaikiau jį lengvos beletristikos kūriniu, pamuštu plonu netolimos praeities įvykių pamušalu. Kitaip į jį pažvelgė P. Lelis ir padarė kai kurias pastabas ir pataisas ("Karys" 1981 m. Nr. 9, 431 psl.). Atsikirsdamas jam būdingu stiliumi S. Šetkus teigia: "Aš gi parašiau visišką tiesą, kiek žinojau..." (1982 m. Karys Nr 3, 143 psl. Dėl tos "tiesos" aš čia ir noriu įsiterpti.

Lenkų kariai buvo internuojami ti peržengus administracinę liniją. Čia jie buvo nuginkluojami ir "nupėstinami", nes gi žodis internuoti reiškia atimti judėjimo laisvę (žr. Dabartinės L.K. žodyną). "Motorizuotų admin. liniją peržengė gal vienas kitas, bet — niekada ištisos vilkstinės. Varėnoje pvz., buvo toks atsitikimas: privažiuoja lengva mašina prie Merkio tilto ir vienas jos "įgulos" narių teiraujasi mūsiškių, ar galės pasi-laikyti mašiną pervažiavę admin. liniją. Gavę neigiamą atsakymą, apsisuko ir grįžo.

Internuotieji pradžioje buvo talpinami mokyklose ir kituose pastatuose, netolikiom gausiom grupėm, įvairiose vietose. Į Kulautuvą, Palangą, gal ir dar kai kur, buvo suvežti iš pirmųkščių surinkimo punktų žiemoti.

Rugsėjo gale ar spalio pirmomis dienomis (tikslios datos dabar nepamenu) teko būti Rokiškyje, kur radau pilną internuotųjų. Jie vaikščiojo laisvi, o kai kurie karininkai net pasipūtę kaip ir namie. Va, mažas vaizdelis: einu rinkos kairiuoju pakraščiu nuo bažnyčios dvaro link. Priešais ateina gana augalotas, kiek palinkęs "pan porucznik", vedasi ant pavadžio medžioklinį šunį ir dešinėje rankoje steku mojuoja į šalis prieš save, lyg muses vaikydamas: šalin iš kelio, clopai... Ir lenkų kareiviai ir mūsų tautiečiai, žinoma, traukiasi šalin.

Šios stovyklos komendantu tuo metu buvo plk. ltn. Antanas Jakštas. Jau ir ten girdėjau apie lenkų karininkų nusi-skundimus dėl k-to nepaisymo jų pageidavimų ir nepakankamo respekto jų luomui.

Dabar dėl pačios vilkstinės Aukštaičių ir Donelaičio gatvėse.

Naktį motorų ūžesio prižadintas, S. Šetkus išeina laukan ir mato Aukštaičių g-vę užtvinusią motorizuotų lenkų karių. Vieną vilkstinės galą jis mato net Done-laičio gatvėj (tai bent akelės žmogaus...), o kitą besiderinantį į bendrą judėjimą

Savanorių prosp. ir sukantį dešinėn. Judėjimą tvarko policija ir lietuviai kariai. — "Kaip sykis prislenka prie mūsų motociklas su nežinia kiek (!) apkibusių karių, kurie miega be žado, tik nemiega vairuotojas su trimis žvaigždutėmis. Žiūri jis į mus, mes į jį, ir tylime. Pagaliau vairuotojas šypteli ir sako: "Žadėjome, žadėjome ateiti į Kauną, ir štai, atėjome". Ir toliau: — "Tik kai mus užkalbinęs karys važiavo pro čia pat esančią naują, bet dar neužbaigtą, dangoraižinio stiliaus Prisikėlimo bažnyčią, pagalvojau sau, kokios bausmės gali susilaukti žmonės, nuskendę savo didybės jūroje".

Tuo tarpu "čia pat" — Aukštaičių gatvėje stovi žemutė, kuklūtė, barako pobūdžio, kanauninko Felikso Kapočiaus globojama, medinė bažnytelė. Anoji, dangoraižinė, tolokai Žemaičių gatvėje, prie pat Aušros tako vakarinio šlaito. Jos iš čia, be satelito ir televizijos (jų tada dar ir nebuvo) net ir per Zeisso žiūroną neįžiūrėsi, pastatų užstotos. Tai ką bekalbėti apie Donelaičio gatvę, kuri guli žemutinėje miesto dalyje, užstota ne tik pastatų, bet ir Žaliakalnio-Aukštakalnio aukštumų. Abidvi šios gatvės nėra tolimojo eismo magistralės ir tarp savęs tiesioginio sąlyčio neturi. Iš vienos į kitą patekti reikėtų daryti "Birštono kilpą", panašią į klaustuko ženklą, tai kokiu būdu ir iš kur atsibaladojo ta vilkstinė, kuri "važiavo visą naktį"? Juk pagal S.Š., jos judėjimą tvarkė mūsų policija ir kariai. Argi jie būtų buvę tokie pusgalviai leisti klastingo ir nuožmaus prieš motorizuotai kariaunai, dar net neinternuotai pagal S.Š., o tik norinčiai inter-

nuotis, defiliuoti net 5 ministerijų palangėm, su pačių Ministerijų kabinetu priešaky. Va jos: Teisingumo ministerija su Vyr. Tribunolu, Finansų su Liet. Banku; Užsienio reikalų su Žemės Banku; Švietimo; Vidaus reikalų su policijos rezervu ir 3 nuovada. Pagaliau, pačiu Ministerijų kabinetu, jau nekalbant apie mūsų šventovę Karo Muziejų, Centrinio pašto ir automatinės telefonų stoties pastatą, pečiaus prisiglaudusį prie šios trasos, tik nuo L. Sapiegos gatvės, jau Ožėškienės vardu pavadintos.

Aukštaičių gatvė — ne eilinė mūsų laikinajai sostinei. Juk čia Dainų švenčių pilikalnyje, miesto vandens rezervaras su hidroforų stotimi. Gero kumščio akmenį paleidus į vandeniui spausiti mechanizmą, didžioji miesto dalis liktų sautut sausutėlė, o ką bekalbėti apie ryšulį granatų, mosteltą pro langą. O kad tie poneliai granatų turėjo, liudija nelaimingas įvykis Ukmergės vienoje pradinė mokyklų. Išvežus internuotus, nebuvo patikrintos krosnis, tai atvėsus orui, pakurta krosnis ne tik pati ištiško skeveldromis, bet ir vaikų aukų nusinešė. Šitaip atsidėkota už prieglaudą, bet savo memuaruose jie apie tai nerašo.

Iš Aukštaičių g-vas pasukus Savanorių prosp. dešinėn, nuvažiuosime Karmėlavon, o ne Kulautuvon, kaip rašo S.Š. Nežinančiam šios miesto dalies — vistiek, bet žinančiam patikėti tokia "tikrove" būtų neįtikėtina. Pagaliau autoriui ir nerūpi tikrovė, nes jam vistiek "Maiskis, Paiskis ar Šaiskis". Bet tada nereikėtų rūstauti, jeigu kas suabejoja pateiktais duomenimis.

Kariuomenės minėjimo dalyviai New Yorke. Nuotr. L. Tamošaičio

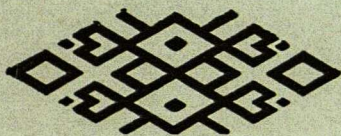
Baigdamas noriu pridurti, kad ir Kulautuvoje ir Palangoje buvo apgyvendinti sekvestruotose vilose, vaikščiojo laisvi, spygliuotom tvorom nebuvo apraizgyti; maitinami Lietuvos kariuomenės daviniu. Pabėgti galėjo, kas tik norėjo, be sargybinių papirkimų. Pasakos apie kyšius ir bėgančiųjų šaudymas, yra grynas šmeižtas savam honorui padidinti.

Administracijos svarbiausias uždavinys buvo pridaboti, kad naktimis nesivalkiotų, nevagiliautų ir neplėšikautų.

Man yra žinomi faktai, kad internuotų buvo priglautų užsilikusiuose dvarų centruose. Atgavus dalį Vilnijos, persikėlė ten. Va ir Bostone mjr. B.B. sutinka lenką, buvusį Palangos stovykloj. Išsikalbėjus ir paklaustas, kaip užsiliko neišvežtas į Sibirą užėjus raudonarmiečiam, atsakė: — "Nelaukiau kol paims. Ėmiau ir išėjau..."

Tai tokia tikrovė...

S. Griezė

Partizaninės kovos aidai...

atkelta iš 211 psl.

kalinio tokia pavarde ar tokia slapyvarde, atrodo, nebuvo (tikslinausi lageriuose pas tuo metu sėdėjusius kalinius) tai manau, kad tai tikrai buvo jo autografas.

Vėliau, apie 1969-1970 metus, pas mane buvo įnikęs tardymo metu lankyti KGB majoras Šaninas, dirbęs operatyviniame skyriuje.

Tardant ir grąšinant, kartais jis pakeisdavo kalbos toną ir suartėjimo tikslu mėgdavo pasišnekėti pašalinėmis temomis, pasigirti apie sėkmingas kovas su "banditais", kuriose jis dalyvavo nuo karo pabaigos. Kartą jis pasigyrė, kad asmeniškai dalyvavo suimant A. Vanagą. Apie kokį nors A. Vanago teismą nei Šaninas neužsiminė, nei girdėjau iš kitų šaltinių. Atrodo, kad buvo teisiama tik jo žmona.

Šaninas sakė, kad daug kartų kalbėjęsis su A. Vanagu. Iš to sektų išvada, kad jis buvo kankinamas žinių gavimo tikslu. Kaip tik tuo daugiausia ir užsiimdavo operatyvinis skyrius. Ypatingai žiaurūs kankinimai būdavo atliekami rusų čekistų. Tuo laiku lietuvių buvo KGB dar nedaug, o ir kankinimuose jie nebuvo pakankamai prityrę, lyginant su "vyresniaisiais broliais".

Neteko girdėti, kad kas nors nukentėtų ryšyje su A. Vanago-Ramanausko areštu. Tai reiškia, kad kankinamas jis nieko neišdavė ir mirė didvyriškai, kaip tūkstančiai kitų.

AUKOJO KARIUI:

\$500.00:
LŠST Centro Valdyba per išd.
S. Bernatavičių

A.A. Ed. Vaitkui atminti:

\$50.00:
Eug. Vaitkevičius, Vokietija

\$30.00:
J. Baltrušaitis, IL

\$25.00:
O. Storanka, NJ

\$20.00:
S. Islinskienė, CT

\$15.00:
M. Strakauskienė, CT

\$10.00:
M. Šimkus, IL
G. Stapulionis, FL

\$5.00:
B. Jablonskis, IL
V. Kalvynas, MA
V. Kulbokas, IL
B. Matečiūnas, Australija
R. Michalauškas, Ont.
S. Morkūnas, Ont.
V. Morkūnas, Ont.
kun. J. Pragulbickas NJ
V. Puodžiukaitis, CT
S. Ratas, Australija
S. Stanevičius, Ont.

Aukojusiems KARYS nuoširdžiai dėkoja!

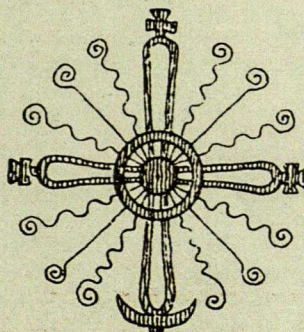
JAMŽINTAS POVILAS BURNEIKIS

Š.m. balandžio 25 d. Čikagoj mirė Lietuvos Karių Veteranų S-gos "Ramovės" narys, ats. leitenantas Povilas Burneikis. Velionio našlė Ona Burneikienė, vykdydama jo valią, atsiuntė Lietuvos Laisvės Kovų Muziejui 500 dolerių auką, įamžinti Povilo Burneikio vardą šiame muziejuje.

Tai gražus mūsų buvusio kario pavyzdys, kuriu turėtų pasekti ir kiti Lietuvos buvę kariai, įrašydami savo testamentuose aukas šiam muziejui.

Lietuvos Laisvės Kovų Muziejaus komitetas šiuo pareiškia poniai Onai Burneikienei nuoširdžią užuojautą, netekus savo mylimo vyro, ir padėką už atsiųstą auką.

Juozas Vilutis
L.K. Muziejaus k-to narys

LŠST garbės narys V. Išganaitis LŠST suvažiavimo metu kalba svarbiais Sąjungą liečiančiais reikalais Šaulių Namuose, kovo 27 d. Greta S. Jokubickas. Nuotr. P. Malėtos

Įvairių autorių straipsniai skelbiami KARYJE nevisada reiškia redakcijos ar leidėjų nuomonę • KARYS išleidžiamas kiekvieno mėnesio pradžioje. Jam skiriami straipsniai turi pasiekti redakciją nemažiau dvi savaites prieš išleidimą. Rankraščiai redakcijoje nesaugomi • Keisdami adresą nedelsdami praneškite KARIUI, pažymėdami naująjį ir senąjį adresą • Čekius, arba "Money Order" adresuoti tik "KARYS" vardu, — ne "Warrior" ar kt.